

Beter Nederlands

Grammaticaal hulpboek voor anderstaligen

Dina Bouman-Noordermeer

Vierde, herziene druk

u i t g e v e r i j | C
c o u t i n h o

bussum 2004

Voorwoord bij de vierde, herziene druk

Beter Nederlands is bedoeld voor het onderwijs van het Nederlands als tweede taal aan volwassenen en omvat drie delen: dit basisboek voor beginners en twee delen voor gevorderden.

Deze uitgave is volledig herzien. De kritiek die me via de evaluatieformulieren bereikte is zoveel mogelijk verwerkt: het taalgebruik is vereenvoudigd, de terminologie werd aangepast, de oefeningen zijn soms uitgebreid en de lay-out is verbeterd.

De opzet is hetzelfde gebleven. In vier afdelingen behandel ik achtereenvolgens woordsoorten, de tijden, zinsbouw en spelling.

Zoals elk deel in deze serie omvat het basisboek een cursistenkatern, waarin aan de hand van voorbeelden een korte uitleg over een grammaticaal punt wordt gegeven waarna oefeningen volgen, een docentenkatern met, waar relevant, enige achtergrondtheorie en didactische suggesties en ten slotte is er een sleutel bij de oefeningen. Deze sleutel maakt het boek ook bruikbaar voor zelfstudie.

Dit deel van *Beter Nederlands* richt zich op anderstalige volwassenen in Nederland en in het buitenland die ongeveer 150 uren Nederlands als tweede taal achter de rug hebben en die in het land van herkomst enkele jaren voortgezet onderwijs hebben gevolgd en enige studievoordigheid bezitten. Voorkennis van grammaticale structuren en termen is niet vereist. De benodigde basisbegrippen worden met behulp van voorbeelden duidelijk gemaakt.

Beter Nederlands is geen traditionele grammatica van het Nederlands, daarvoor bestaan naslagwerken. Het wil de grammaticale elementen die voor cursisten struikelblokken blijken (in veel gevallen zowel receptief als productief), zodanig ordenen en voorzien van uitleg en oefening dat ze zinvolle ondersteuning kunnen bieden bij het verder ontwikkelen van de taalvaardigheid. Dit kan gebeuren in aanvulling op bestaande methodes als *Nieuwe Buren*, *Code Nederlands*, *Taal Vitaal* en *Taal Totaal*, 0031, *Nieuw Perspectief*, *De Delftse Methode* en *Ijsbreker*. Maar ook anderstaligen die niet (meer) op een cursus zitten, kunnen hier oefenstof vinden om eventuele lacunes in de beheersing van de Nederlandse grammatica op te vullen. Een uitspraak over het eindniveau dat na het doorwerken van de stof te bereiken zou zijn, doe ik hier niet: grammatica is een ondersteunende fac-

tor in de taalvaardigheid. Voor het omschrijven van een taalbeheersingsniveau is meer nodig.

Dit boek had niet geschreven kunnen worden zonder de inbreng van de cursisten en de collega's van de voormalige Taalschool van de Vereniging voor Vluchtelingenwerk Rijnmond en die van het Albeda College. Hun vragen, kritiek en opmerkingen zijn medebepalend geweest voor de inhoud van dit deel.

Dina Bouman-Noordermeer,
november 2004

Inhoud

Inleiding	II
A WOORDSOORTEN	
I Vraagwoorden	15
1.1 <i>Wie en wat</i>	15
1.2 <i>Waar</i>	19
1.3 <i>Wanneer</i>	20
1.4 <i>Hoe en hoeveel</i>	21
1.5 <i>Welk(e)</i>	22
1.6 <i>Waarom – omdat ...</i>	23
1.7 <i>Wat voor (een) ... + zelfstandig naamwoord</i>	24
2 Zelfstandige naamwoorden (substantieven)	26
2.1 Enkelvoud en meervoud	26
2.2 <i>De</i> -woorden en <i>het</i> -woorden	26
2.3 Meervoud: enkelvoud + -s of enkelvoud + -en	28
2.4 Verkleinwoorden (diminutieven)	32
3 Lidwoorden: de, het, een	33
3.1 Enkelvoud: <i>de</i> en <i>het</i> (bepaald)	33
3.2 Meervoud: <i>de</i> (bepaald)	34
3.3 <i>Een</i> of geen lidwoord (onbepaald)	34
3.4 <i>Er</i> bij een onbepaald onderwerp	36
4 Bijvoeglijk naamwoord en bijwoorden	38
4.1 Bijvoeglijke naamwoorden	38
4.2 Bijwoorden	45
4.3 <i>Groot – groter – grootst</i> (vergelijkingen)	46
4.4 <i>(N)iets/wat moois</i>	51
4.5 Zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden	51
5 De ontkenning (negatie)	53
5.1 <i>Geen</i>	53
5.2 <i>Niet</i>	54
5.3 <i>Niets, niemand, nergens, nooit</i>	59
5.4 En verder ...	61

6	Werkwoorden	63
6.1	Vormen	63
6.2	De gebiedende wijs	74
6.3	Hulpwerkwoorden	78
6.4	<i>Zich wassen, zich vergissen</i> (wederkerende of reflexieve werkwoorden)	92
6.5	Doe open! Opgepast! (scheidbare werkwoorden)	93
6.6	En verder...	96
7	Voornaamwoorden	99
7.1	<i>Ik, jij, hij/zij ...</i> (persoonlijke voornaamwoorden)	99
7.2	<i>Jouw/je, uw, jullie ...</i> (bezittelijke voornaamwoorden)	105
7.3	<i>Die, deze, dit, dat</i> (aanwijzende voornaamwoorden)	107
7.4	<i>Iets, niets, alles ...</i> (onbepaalde voornaamwoorden)	110
7.5	<i>Me, je, zich, ons ...</i> (wederkerende voornaamwoorden)	114
7.6	<i>Die, dat, wat</i> (betrekkelijke voornaamwoorden)	115
8	Telwoorden	116
8.1	<i>Eén, twee, drie...</i> (hoofdtelwoorden)	116
8.2	<i>Eerste, tweede, derde...</i> (rangtelwoorden)	121
9	Voorzetsels	123
9.1	Plaats	123
9.2	Richting	124
9.3	Tijd	124
9.4	Werkwoorden met vaste voorzetsels	125
9.5	Voorzetsels en vraagwoorden	127
9.6	Voorzetsels en voornaamwoorden	128
B	DE TIJDEN	
1	Praten over vroeger	133
1.1	De voltooid tegenwoordige tijd	134
1.2	De onvoltooid verleden tijd	141
1.3	Gebruik van de onvoltooid verleden tijd en voltooid tegenwoordige tijd	142
1.4	De voltooid verleden tijd	143
2	Praten over later	146
2.1	De onvoltooid tegenwoordige tijd en <i>gaan</i>	146
2.2	<i>Zullen</i>	148

C ZINSBOUW

1 Hoofdzinnen

1.1	'Gewone' zinnen	151
1.2	Vraagzinnen	154
1.3	De rest van de zin	155

2 Bijzinnen

2.1	Omdat-zinnen	163
2.2	Als-zinnen	165
2.3	Dat-zinnen	166
2.4	Of-zinnen	168
2.5	Bijvoeglijke bijzinnen	171

D SPELLING

1 Het meervoud van zelfstandige naamwoorden

Het enkelvoud eindigt op:

1.1	Twee medeklinkers	177
1.2	-au/-ou, -ei/-ij, -eu, -ie, -ui + medeklinker	177
1.3	Klinker + medeklinker	177
1.4	Dubbele klinker + medeklinker	179
1.5	-a, -i, -o, -u, -y	180
1.6	-eau, -é, -ee, -ay	180
1.7	-ie zonder klemtoon	181
1.8	-ee of -ie met klemtoon	181
1.9	-s	181
1.10	-f	182

2 Bijvoeglijke naamwoorden + -e

Het bijvoeglijk naamwoord eindigt op:

2.1	Twee of meer medeklinkers: + e	184
2.2	-au/-ou, -ei/-ij, -eu, -ie, -ui + medeklinker: + e	184
2.3	Klinker + medeklinker: medeklinker verdubbelen + e	184
2.4	Dubbele klinker + medeklinker: één klinker wegdoen + e	185
2.5	-s	186
2.6	-f	187
2.7	Geen -e na een klinker of na -en	187

3 Werkwoordsvormen

3.1	De onvoltooid tegenwoordige tijd enkelvoud	189
3.2	De onvoltooid verleden tijd van regelmatige werkwoorden	193
3.3	Het voltooid deelwoord van regelmatige werkwoorden	194

4	En verder...	196
4.1	ei of ij	196
4.2	ou(w) of au(w)	197
4.3	-e- of -en-	198
4.4	-s- of -ss-	199

Lijst met onregelmatige werkwoorden	202
-------------------------------------	-----

Sleutel bij de oefeningen	208
---------------------------	-----

Toelichting voor de docent	242
----------------------------	-----

Literatuur	271
------------	-----

Register	272
----------	-----

Inleiding

In *Beter Nederlands* gaat het niet om het kennen van de grammaticaregels. Belangrijk is dat je leert zo goed mogelijk Nederlands te spreken en schrijven. Regels kunnen je daarbij helpen, maar het gaat om de toepassing, het doen. Daarom staan er veel oefeningen in dit boek.

Grammatica maakt de samenhang van woorden en van zinnen in een tekst zichtbaar.

In ieder hoofdstuk maak je via voorbeeldzinnen kennis met een grammaticaal onderwerp. Dan wordt er iets gezegd over het gebruik. Daarna komen er gebruiksregels en nog een paar voorbeeldzinnen. Ten slotte volgen er oefeningen. De oefeningen gaan altijd van makkelijk (herkennen) naar moeilijk (zelf produceren).

Het onderdeel 'Toelichting voor de docent' bevat soms extra informatie, soms tips hoe je een bepaald onderdeel kunt aanpakken, te bereiken leerdoelen en de tekst van de woorddictees.

Cursisten hoeven het boek niet van voor naar achter door te werken. Je kunt die onderwerpen eruit halen waar je moeite mee hebt. Je kunt het boek ook gebruiken als extra oefenmateriaal bij je lessen op school.

In de 'Sleutel bij de oefeningen' vind je de antwoorden of voorbeeldantwoorden zodat je jezelf kunt controleren.

A WOORDSOORTEN

1 Vraagwoorden

Wie is dat?	Mijn buurman.
Hoe heet hij?	Jan.
Wat heeft hij in zijn hand?	Een meloen.
Waar koop je die?	Op de markt.
Wanneer is het hier markt?	Op woensdag.
Hoeveel cursisten zitten er in jullie groep?	Achttien.
Wanneer koop je het boek?	Als ik geld heb.
Waarom was je gisteren niet thuis?	Omdat ik op mijn werk was.

1.1 *Wie en wat*

A *Wie* vraagt naar personen

Wie is jullie docente?	Margreet.
Wie is die man op de foto?	Mijn broer.
Wie lopen daar op straat?	Carol en haar vriend.

Na **wie** kan er een persoonsvorm in het enkelvoud (*is*) of in het meervoud (*lopen*) staan.

B. *Wat* vraagt naar dingen (en dieren)

Wat is een 'egel'?	Een dier met stekels.
Wat zijn 'duinen'?	Zandheuvels, meestal bij de zee.
Wat ligt daar?	Een papiertje.
Wat zeg je?	Niets.
Wat betekent 'zwartrijden'?	Met de tram, bus of trein reizen zonder een kaartje te kopen.

Oefeningen

I

Wie of wat?

1 ... zit er naast je in de les?	Petra.
2 ... ligt er op de grond?	Een tas.
3 Van ... is die tas?	Van Mohamad.
4 ... doe je vanavond?	Tv kijken.
5 Met ... ga je naar de markt?	Met mijn broer
6 ... koop je daar?	Kaas en groente.
7 ... eten jullie vanavond?	Een Griekse salade.
8 ... doet er de boodschappen?	Miriam.
9 ... moet ik doen?	De afwas.
10 ... helpen me met de afwas?	Ronnie en Alex.

C Er in *wie*-/*wat*-vragen

Wie is er aan de beurt?	Ik.
Wat is er op tv vanavond?	Een leuke film.

Het onderwerp is *wie* of *wat*. We gebruiken *er* na de persoonsvorm.

Maar:

Wat staat daar op het bord?	Ik kan het ook niet lezen.
Wie geeft hier les?	Marijke.

Let op:

- *Er* is niet verplicht als er **daar** of **hier** in de zin staat:

Wat staat (er) daar op het boord?	Ik kan het ook niet lezen.
Wie geeft (er) hier les?	Marijke.

- Geen *er* na *zijn* en *worden* als koppelwerkwoord:

Wie is dat?	Mijn vriend.
Wat wordt dat?	Een cake.

2

In welke zinnen is **er** niet goed?

- 1 Wat zit er in die tas?
- 2 Wat eten er we vanavond?
- 3 Wie maakt er daar zo'n lawaai?
- 4 Wat ruikt er hier zo lekker?
- 5 Wie geeft er vanavond een feest?
- 6 Wat staat er op het bord?
- 7 Wie geeft er hier die bloemen aan de jarige?
- 8 Wie is er aan de beurt?
- 9 Wat is er hier aan de hand?
- 10 Van wie krijgen er jullie les?

3

Vul **er** in waar dat kan of moet.

1 Wie komt morgen op bezoek?	Mijn tante.
2 Wat zit hier in die beker?	Soep.
3 Wie heeft een pen voor me?	Ik.
4 Wat doe je nu?	Niets.
5 Wie zegt dat?	Onze docent.
6 Wie heeft geen fiets?	Anna niet.
7 Wat is dat?	Een schaar.
8 Wat ligt daar op de grond?	Mijn tas.
9 Wat kookt hij vanavond?	Couscous.
10 Wat staat op het gas?	Een pan met soep.

D Wie en **wat** + voorzetsels

Naast wie zit je?	Naast Sam.
Van wie droom je vaak?	Van Anton.
Met wie werkt u samen?	Met mevrouw Iqbal.
Waarin staat dat?	In de krant.
Waar staat dat in ?	
Waarmee repareer je dat?	Met plakband.
Waar repareer je dat mee ?	
Waarvan droom je vaak?	Van mijn land.
Waar droom je vaak van ?	

Geen **wat** na een voorzetsel, maar: **waar** + voorzetsel of 'waar' ... voorzetsel.

Dus: *in wat* → waarin/waar ... in
van wat → waarvan/waar ... van

Let op: *met wat* → waarmee/waar ... **mee**
tot wat → waartoe/waar ... **toe**

4

Zoek een juist antwoord. Soms zijn er twee goede antwoorden.

1	Waarnaar kijk je?	a	Aan mijn zus.
2	Naast wie zit jij?	b	Aan de directeur.
3	Met wie spreek ik?	j	Tot identificatie.
4	Waar praten jullie over?	d	Met auto's.
5	Aan wie heb je dat gevraagd?	e	Met een schuurspons.
6	Waar spelen jongens vaak mee?	f	Met Jansen.
7	Waar denk je nu aan?	g	Naar een film.
8	Aan wie denk je vaak?	h	Naast Febe.
9	Waarmee was je af?	i	Over politiek.
10	Waarvoor dient een paspoort?	c	Aan mijn werk.

5

Geef antwoord.

- 1 Waar kijk je nu naar?
- 2 Naar wie kijk je nu?
- 3 Aan wie denk je vaak?
- 4 Met wie praat je vaak?
- 5 Aan wie geef je wel eens bloemen?
- 6 Waar praten jullie in de les over?
- 7 Waarover droom je wel eens?
- 8 Voor wie ben je bang?
- 9 Waar ben je bang voor?
- 10 Waarover ben je wel eens boos?

6

Maak nu zelf de vraag. Gebruik de werkwoorden tussen de haakjes.

1	(denken) aan	a	Aan mijn toekomst.
2	(denken) aan	b	Aan mijn familie.
3	(kijken) naar	c	Naar het bord.
4	(luisteren) naar	d	Naar het nieuws.
5	(wachten) op	e	Op Erica.
6	(krijgen) van	f	Van mijn vriendin.
7	(boodschappen doen) met	g	Met mijn buurvrouw.
8	(bang zijn) voor	h	Voor oorlog.
9	(praten) over	i	Over de liefde.
10	(vertellen) tegen	j	Tegen de chef.

1.2 Waar

A Waar vraagt naar plaats

Waar kom je vandaan?

Uit Somalië.

Waar woon je nu?

In Delft.

7

Waar, wat of wie?

1 ... ben je geboren?	In Madrid.
2 ... spreken ze in Madrid?	Spaans.
3 ... spreken ze in Brussel?	Nederlands en Frans.
4 ... komt er uit Australië?	Arlene.
5 ... is de hoofdstad van Nederland?	Amsterdam.
6 ... woont de kroonprins?	In Wassenaar.
7 Met ... is hij getrouwd?	Met Maxima Zorregieta.
8 ... komt zij vandaan?	Uit Argentinië.
9 ... is jouw vrouw?	Die vrouw met de groene bloes.
10 ... zegt u?	Ik zei niets.

Opmerking:

- Het antwoord op een *waar*-vraag begint vaak met een voorzetsel.

B Waar en waarop/waar ... op

Denk aan het verschil:

Waar wacht je?

Bij het Centraal Station. (= plaats)

Waar wacht je op?

Op de trein. (= zaak)

8

Plaats of zaak? Geef dan een antwoord.

- 1 Waar droom je meestal?
- 2 Waar praten jullie over?
- 3 Waar heb je tentamen?
- 4 Waar gaat de toets over?
- 5 Waar heb je die afspraak?
- 6 Waar gaat dat boek over?
- 7 Waar lees je de krant?
- 8 Waar kan je hier rustig praten?
- 9 Waar droom je vaak van?
- 10 Waar kijk je nu naar?

1.3 Wanneer

A Wanneer vraagt naar tijd

Wanneer ben je geboren?

In 1982.

Wanneer kom je op bezoek?

Vanavond.

9

Waar of wanneer?

1 ... heb je les?	Op maandagavond.
2 ... heb je les?	Op de Mathenesserlaan.
3 ... doe je boodschappen?	Op koopavond.
4 ... doe je boodschappen?	In de supermarkt.
5 ... drinken we koffie?	Om half elf.
6 ... drinken we koffie?	In de kantine.
7 ... koop jij je boeken?	Op school.
8 ... woont je vriendin?	In Schiedam.
9 ... kom je bij me langs?	Zondag.
10 ... verkopen ze bloemen?	Op de markt.

Opmerking:

- Het antwoord op een *wanneer*-vraag naar tijd begint bijna altijd met een voorzetsel.

B Wanneer vraagt naar een voorwaarde

Wanneer koop je een fiets?

Als ik geld heb.

Wanneer doe je de afwas?

Als ik tijd heb.

Let op:

- In een *als*-zin komt het werkwoord achteraan.

10

Tijd of voorwaarde?

1 Wanneer koop je een broodje?	Als ik honger heb.
2 Wanneer koop je bloemen?	In het weekend.
3 Wanneer koop je nieuwe schoenen?	Als de oude kapot zijn.
4 Wanneer heb je een paspoort nodig?	Als je naar het buitenland gaat.
5 Wanneer ga je met de tram naar school?	Als het regent.
6 Wanneer maak je je huiswerk?	Morgenavond.
- (Zie voor meer oefeningen deel C, de paragraaf over de *als*-zinnen.)

'Wanneer koop je nieuwe
schoenen?'

1.4 Hoe en hoeveel

A Hoe = op welke manier

Hoe ga je naar school?

Hoe heet je?

Hoe gaat het met je?

Met de tram.

Miranda de Bakker.

Prima, met mij gaat alles goed.

B Hoe vraagt naar aantal of grootte

Hoe laat is het?

Hoe oud ben je?

Hoe vaak doe je boodschappen?

Hoe lang ben je?

Vijf over twaalf.

23.

Een keer per week.

1,72 m.

II

Kies het juiste antwoord.

1 Hoe laat begint de les?

2 Hoe vaak heb je les?

3 Hoe spel je Anouk?

4 Hoe groot is je kamer?

5 Hoe ga je naar huis?

6 Hoe heet je vriend?

7 Hoe maak je appelmoes?

8 Hoe duur is een bos rozen?

a A, n, o, u, k.

b 3,5 x 5 m.

c Mehrdad.

d Ik kook appels met wat water en suiker.

e Met de bus.

f Om negen uur.

g Ongeveer 4 euro.

h Vier keer per week.

C Hoeveel vraagt naar getallen

Hoeveel tafels staan er in deze klas? Zestien.
Hoeveel kost een brood? € 1,90.

12

Hoe of hoeveel?

1 ... stoelen staan er in de klas?	Dertig.
2 ... laat begint de les?	Om negen uur.
3 ... spel je 'Hans'?	H, a, n, s.
4 ... kost een strippenkaart?	Ongeveer 9 euro.
5 ... heet je vriendin?	Elsa.
6 ... kinderen heb je?	Drie.
7 ... noem je zo'n ding met twee wielen?	Een fiets?
8 ... vaak ga je naar de tandarts?	Twee keer per jaar.
9 ... cursisten zitten er in een groep?	Maximaal 22.
10 ... kost een 'broodje gezond'?	Drie euro.

1.5 Welk(e)

Welk(e) vraagt naar een keus.

Welke bloemen wil je? Die rode daar.
In welk land wil je wonen? In Frankrijk.
Ik heb twee nieuwe broeken.
Welke (broek) vind jij het mooist? De zwarte.

- **Welk(e)** staat voor een zelfstandig naamwoord of verwijst naar een zelfstandig naamwoord.
- Voor een *de*-woord en voor meervoud gebruiken we *welke* (broek, bloemen) voor een *het*-woord *welk* (land).

13

Welk of welke?

- 1 ... stad is groter: Amsterdam of Rotterdam?
- 2 ... taal vind jij mooi?
- 3 ... tv-programma's vind je interessant?
- 4 ... bus rijdt er langs de school?
- 5 ... kleuren vind je mooi?
- 6 ... land ligt ten zuiden van Nederland?
- 7 ... soep vind je lekker?
- 8 ... hoofdstuk moet je leren voor de toets?

- 9 ... boeken heb je dit jaar gelezen?
 10 Naar ... film ben je in het weekend geweest?

14

Wie, wat of welk(e)?

1 ... leraar vind je aardig?	Freek.
2 ... eet je graag?	Soep.
3 Met ... bus ga je naar school?	Met bus 38.
4 ... kost een abonnement op de krant?	Ongeveer 24 euro per maand.
5 Op ... dagen heb je les?	Op maandag en vrijdag.
6 ... geeft er op maandag les?	Ingrid.
7 ... talen spreek je?	Frans en een beetje Nederlands.
8 ... heet er Mustafa?	Mijn buurman.
9 ... boek vind je mooi?	Oorlog en vrede.
10 ... is de schrijver?	Tolstoï.

1.6 *Waarom – Omdat ...*

Waarom vraagt naar een reden.

Waarom ga je naar school?
Waarom lees je de krant?

Omdat ik Nederlands wil leren.
Omdat ik dat belangrijk vind.

Let op:

- In de *omdat*-zin staat het werkwoord meestal aan het einde.

15

Kies het goede antwoord. Soms zijn er twee antwoorden mogelijk.

1	Waarom komt Tarek niet met de fiets?
2	Waarom was je er gisteren niet?
3	Waarom heb je geen woordenboek?
4	Waarom ben je in Nederland?
5	Waarom eet je nooit aardappelen?
6	Waarom drink je altijd thee?
7	Waarom lees je geen Nederlandse krant?
8	Waarom drink je geen melk?
9	Waarom komt Menno te laat?
10	Waarom zat je niet in de bus?
a	Omdat ik met de auto ben.
b	Omdat ik dat lekker vind.

- c Omdat ik dat niet lekker vind.
- d Omdat ik een afspraak met de politie had.
- e Omdat ik het vergeten ben.
- f Omdat zijn fiets kapot is.
- g Omdat hij te ver weg woont.
- h Omdat ik hier studeer.
- i Omdat ik dat te moeilijk vind.
- j Omdat ik dat vies vind.

16

Geef antwoord. Bedenk zelf een reden of voorwaarde.

- 1 Wanneer neem je een aspirientje?
- 2 Wanneer ga je naar de dokter?
- 3 Waarom koop je geen fiets?
- 4 Wanneer koop je een nieuwe zwembroek?
- 5 Wanneer ga je zwemmen?
- 6 Wanneer ga je vroeg naar bed?
- 7 Wanneer ga je naar de kantine?
- 8 Waarom kijk je zo vaak tv?
- 9 Waarom neem je geen hond?
- 10 Waarom ga je nu niet op vakantie?

‘Waarom?’ – ‘Daarom!’

- ‘Dat gaat je/u niets aan!’
- ‘Dat zijn jouw/uw zaken niet!’
- ‘Dat zijn mijn zaken!’
- ‘Dat zeg ik liever niet.’

1.7 Wat voor (een) ... + zelfstandig naamwoord

Wat voor (een) ... vraagt naar de soort.

Wat voor (een) boek is dat?	Het is een woordenboek.
Wat voor soep is dat?	Groentesoep.
Wat voor mensen zijn dat?	Het zijn mijn burens.

Bij enkelvoud kunnen we *een* gebruiken als het woord telbaar is.

Bedenk de soort.

- 1 Wat voor films vind je leuk?
- 2 Wat voor talen spreken ze in België?
- 3 Wat voor eten vind je lekker?
- 4 Wat voor boeken vind je interessant?
- 5 Wat voor thee drink je?
- 6 Wat voor muziek vind je mooi?
- 7 Wat voor een beest is dat?
- 8 Wat voor een boek is dat?
- 9 Aan wat voor mensen heeft u een hekel?
- 10 Met wat voor mensen praat u graag?

2 Zelfstandige naamwoorden (substantieven)

Mag ik me even voorstellen?

Hallo, ik heet **Sjolanda**.

Ik ben **docente Nederlands** en ik woon in **Antwerpen**.

Ik kom met de **trein** naar **school**.

Ik werk vier **dagen** per **week**.

Mijn **fiets** staat bij het **station**.

Ik houd niet van wachten op een **bus**.

Mensen hebben een naam. Dingen hebben ook een naam. Zo kunnen we over de dingen en de mensen praten. Die namen noemen we zelfstandige naamwoorden: Sjolanda, docente, Antwerpen, trein, dagen, ...

2.1 Enkelvoud en meervoud

Bijna elk zelfstandig naamwoord heeft een *enkelvoud* en een *meervoud*:

docente	–	docentes
trein	–	treinen
station	–	stations
dag	–	dagen

2.2 De-woorden en het-woorden

- Bij een zelfstandig naamwoord in het enkelvoud hoort *de* of *het*: de trein, het station.

Tips:

- 1 Leer een nieuw zelfstandig naamwoord altijd samen met het lidwoord.
 - 2 Zoek het lidwoord dat je niet weet op in het woordenboek.
- Bij een zelfstandig naamwoord in het meervoud hoort *de*: de treinen, de stations.
 - Namen van mensen en maanden krijgen geen lidwoord: Sjolanda, januari.

- Namen van steden, landen, en dagen hebben wel een lidwoord maar we gebruiken ze meestal zonder lidwoord: (het) Antwerpen, (het) Nederland, (de) zondag.

Oefeningen

I

Vul 'de' of 'het' in waar dat kan.

(Zoek zo nodig het juiste lidwoord in het woordenboek op.)

- 1 ... docente geeft veel huiswerk.
- 2 ... Sjolanda geeft vandaag les.
- 3 ... treinen naar Utrecht hebben vandaag vertraging.
- 4 In ... weekend is ... school dicht.
- 5 Op ... zondag slaap ik tot 11 uur.
- 6 Bij ... station staan veel fietsen.
- 7 ... banden van ... fiets van Mladen zijn lek.
- 8 Ik ga met ... bus naar school.
- 9 ... mensen op straat hebben haast.
- 10 Van wie is ... pen op tafel?
- 11 Wat zijn ... voornamen van uw vrouw?
- 12 Wat is ... meervoud van 'naamwoord'?
- 13 Zoek ... enkelvoud maar op in ... woordenboek.
- 14 ... lidwoord staat voor ... zelfstandig naamwoord.
- 15 ... hoofdstuk is bijna klaar.
- 16 Na ... pauze krijgen we een toets.
- 17 ... burens in ... flat naast ons zijn bijna nooit thuis.
- 18 In ... kamer van mijn vriendin staan veel planten.

Als de banden van zijn fiets lek zijn...

2.3 Meervoud: enkelvoud + -s of enkelvoud + -en

A Meervoud op -s en 's

Op school hebben we twee **pauzes** van een kwartier.
Ik heb een flat met vier **kamers**.
Op de bank liggen er veel **kussens**.

klinkers:

a, e, i, o, u, en y of ij

medeklinkers:

de overige letters
van het alfabet

- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op -e, -el, -em, -en of -er (met een 'doffe' *e* zoals in *de*) krijgen in het meervoud meestal een -s: pauzes, tafels, bezems, kussens en kamers.
- Zelfstandige naamwoorden van meer dan één lettergreep die op -eur of -ier eindigen (personen) krijgen in het meervoud -s: monteurs, winkeliers.
- Zelfstandige naamwoorden die uit andere talen komen, krijgen vaak een -s in het meervoud: cadeaus, trams, films, stations, hotels, microfoons.
- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op een medeklinker met een -a, -i, -o, -u, of -y krijgen in het meervoud een 's (' = apostrof): thema's, taxi's, auto's, paraplu's, baby's.
- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op *é*, krijgen in het meervoud -s: logés.

Tip:

- Zoek bij twijfel het meervoud op in het woordenboek.

2

Zet het zelfstandig naamwoord tussen haakjes in het meervoud.

- 1 In het centrum van Amsterdam heb je veel (café).
- 2 Ik woon in een flat met tien (etage).
- 3 Ik heb geen centrale verwarming, maar twee (kachel).
- 4 Vroeger had ik veel (hobby). Nu moet ik hard werken.
- 5 's Avonds rond elf uur zijn er niet meer zoveel (passagier) in de metro.
- 6 's Winters heb ik drie (deken) op mijn bed.
- 7 De (pauze) duren vijftien minuten.
- 8 Wil je de (foto) van het feestje zien?
- 9 Alle (hotel) waren vol. Er was een internationaal congres.
- 10 Het was slecht weer en er waren geen (taxi).
- 11 Heb je twee (euro) voor me? Ik moet nog brood kopen.
- 12 Ik eet alleen maar groene (paprika).

B Meervoud op *-en*

De **zinnen** met de nieuwe **woorden** staan op het bord.

De **deuren** van de **kasten** zijn op slot.

- Zelfstandige naamwoorden die op *twee of drie medeklinkers* eindigen, krijgen in het meervoud *-en*: woorden, cursisten, fietsen, kasten, worsten.
- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op *au/ou, ei/ij, eu, ie, oe* of *ui met een medeklinker*, krijgen in het meervoud *-en*: treinen, gordijnen, deuren, papieren, boeken, vrouwen, tuinen.
- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op *ei/ij, eu* of *ui* krijgen in het meervoud *-en*: rijen, reuen (= mannetjeshonden), truien.
- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op één klinker en één medeklinker verdubbelen de medeklinker in het meervoud:

de man

de fles

de kip

het bos

de kus

de mannen

de flessen

de kippen

de bossen

de kussen

3

Zet de zelfstandige naamwoorden tussen haakjes in het meervoud (-s of -en).

- 1 Ken jij de (telefoonnummer) van Ali en Reza?
- 2 De (mouw) van mijn nieuwe jas zijn te lang.
- 3 Ik ga even naar de supermarkt. Ik moet nog (citroen) en (ui) kopen.
- 4 Al mijn (trui) zijn blauw of groen. Dat zijn mijn lievelings(kleur).
- 5 Ik moet de (postcode) nog opzoeken. Dan kan ik de (kaart) posten.
- 6 De (zomer) in Nederland zijn vaak nat en koud.
- 7 Waar liggen de (sleutel) van de (kast)?
- 8 Goede tweedehands (auto) zijn duur.
- 9 Voor haar verjaardag kreeg ze drie (bos) (bloem).
- 10 De (computer) staan in lokaal 10.

- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op een dubbele klinker en één medeklinker verliezen een klinker in het meervoud:

de maan

het been

de boom

het uur

de manen

de benen

de bomen

de uren

Woorddictee

- 1 Bij de ... van de supermarkt staan op vrijdag lange ...
- 2 Mohammed heeft twee ... en vier ...
- 3 Op ... rijden de ... zoals op zondag.
- 4 In het station kan je Turkse ... en ... kopen.
- 5 Voor het station wachten ... op ...
- 6 Heb je de ... van de vorige les niet gehad?
- 7 Ik heb aardige ... Ze hebben twee ...
- 8 ... leggen ...
- 9 ... geven melk.
- 10 ... zwemmen in het water.

- Zelfstandige naamwoorden die eindigen op -ie krijgen -ies, -iën of -ieën; eindigen ze op -ee dan krijgen ze -ees of -eeën:

de provincie	de provincies
de bacterie	de bacteriën
de knie	de knieën
het dictee	de dictees
de zee	de zeeën

Het zelfstandige naamwoord eindigt op -ie zonder klemtoon: bacteri**ën**.

Het zelfstandige naamwoord eindigt op -ie met klemtoon: knie**ën**.

Tip:

Zoek in het woordenboek het meervoud op van woorden die op -ie of -ee eindigen. Leer dat van buiten.

C Bijzondere meervouden

Leer deze meervouden uit je hoofd:

- -eren in het meervoud:

het blad (van een boom)	de bladeren
het ei	de eieren
het kind	de kinderen
het volk	de volkeren

- klinkerwisseling:

het lid
het schip
de stad

de leden
de schepen
de steden

- -heid wordt -heden:

de moeilijkheid
de bijzonderheid

de moeilijkheden
de bijzonderheden

- -ien:

de koe

de koeien

5

Zet de zelfstandige naamwoorden in het meervoud.

- 1 (Kind) hebben in de grote (stad) niet veel ruimte om buiten te spelen.
- 2 Ze lezen meer (boek) dan de kinderen uit (dorp).
- 3 De (postbode) dragen blauw met grijze (uniform).
- 4 In de herfst vallen de (blad) van de bomen.
- 5 De (schip) in de Rotterdamse haven komen uit de hele wereld.
- 6 (Koe) en (schaap) staan 's winters binnen.
- 7 De (lid) van een (boek)club moeten vier keer per jaar een boek kopen.
- 8 Ik heb mijn (trui) te warm gewassen.
- 9 Mijn nieuwe flat heeft vier (kamer) en twee (balkon).
- 10 Hij had (moeilijkheid) in zijn land. Hij is een politiek vluchteling.
- 11 (Mens) krijgen (baby).
- 12 (Vogel) leggen (ei).

6

Woorddictee.

- 1 Ik vind de ... niet zo moeilijk.
- 2 Nederland heeft twee ... voor buitenlandse ...
- 3 Groningen en Leeuwarden zijn de ... van de ... Groningen en Friesland.
- 4 Vanavond zijn er twee leuke ... voor ... op de televisie.
- 5 Onze voetbalclub heeft te weinig ... Dat geeft ... bij wedstrijden.
- 6 De ... en de ... waren wit van de sneeuw.

2.4 Verkleinwoorden (diminutieven)

... huisje, boompje, beestje

Een zelfstandig naamwoord met *-je* op het eind geeft iets kleins aan.

Soms staan er tussen het zelfstandig naamwoord en *-je* nog een of meer tussenletters: boompje, avontuurtje, karretje.

Tip:

De regels voor de tussenletters zijn erg ingewikkeld. Gebruik geen verkleinwoord als je niet zeker bent van de vorm. (Het woordenboek geeft het verkleinwoord meestal niet.) Verkleinwoorden zijn *het*-woorden. Hun meervoud eindigt altijd op *-s*: huisjes, boompjes.

3 Lidwoorden: de, het, een

Er staat **een** auto bij ons voor **de** deur.

Dat is **de** auto van **de** bureu.

Het kind van **de** bureu speelt vaak in onze tuin.

3.1 Enkelvoud: *de* en *het* (bepaald)

Bij een zelfstandig naamwoord in het enkelvoud hoort een lidwoord: 'de' of 'het'. We gebruiken deze lidwoorden als we begrijpen over welke persoon of over welk ding het gaat: de auto, de bureu, het kind.

Namen van personen hebben geen lidwoord (Jan, Miriam, Fatima, Charles); namen van steden, landen, dagen, maanden hebben meestal geen lidwoord.

Welke zelfstandige naamwoorden krijgen 'de' en welke 'het'?

Daar zijn een paar regels voor. Maar voor de meeste woorden is er geen regel.

A *De*-woorden

- namen van personen en van de meeste dieren

• **de** moeder, **de** vogel, **de** cursist

- woorden die op *-ing* eindigen

de verwarming, **de** verlichting

B *Het*-woorden

- verkleinwoorden (diminutieven)

het papiertje, **het** meisje, **het** hondje

- namen van talen, steden en landen

het Nederlands, **het** Engels, **het** Farsi

Nederland, Engeland, Iran, Den Haag, Londen, Teheran

Opmerking:

Bij steden en landen worden *het* alleen in bijzondere gevallen gebruikt.

Het Nederland van de 17e eeuw.

Het oude Londen.

Tips:

- 1 Leer bij elk zelfstandig naamwoord het bijbehorende lidwoord uit je hoofd.
- 2 Zoek het lidwoord van een onbekend woord op in het woordenboek.

m = mannelijk → 'de'-woord

v = vrouwelijk → 'de'-woord

o = onzijdig → 'het'-woord

3.2 Meervoud: *de* (bepaald)

De kinderen van hiernaast hebben vakantie.

Ze wassen **de** auto's van de hele buurt.

In het meervoud hebben *de*- en *het*-woorden allemaal *de* als bepaald lidwoord: de kinderen, de auto's.

3.3 Een of geen lidwoord (onbepaald)

Ik zie **een** auto stoppen.

In de auto zit **een** onbekende **man**.

De man heeft **bloemen** bij zich.

Hij heeft **een** grote **snor**.

Ik houd niet van **snorren**.

- **Enkelvoud:** *een*

We gebruiken *een* als de persoon of het ding nog onbekend zijn voor ons: *een* auto, *een* onbekende man, *een* grote snor.

We noemen *een* het onbepaalde lidwoord.

Oefeningen

1

Bepaald of onbepaald? Het verjaarscadeau

Mijn vriendin is morgen jarig.

- 1 Ik wil haar ... cadeau geven. (een/het)
- 2 Ze wil graag ... boek over bloemen. (een/het)
- 3 Ik ga met ... metro naar ... stad. (de/een; de/een) Ik stap uit bij halte 'Beurs'.
- 4 Ik ga naar ... boekhandel in de buurt van ... metro. (de/een; de/een)
- 5 Ik vraag bij ... informatiebalie naar ... boek over planten. (de/een; een/het)
- 6 Ze sturen me naar ... eerste etage. (de/een). Ze hebben er veel plantenboeken.
- 7 Ik koop ... boek met ... mooiste plaatjes. (een/het; een/de)

• Meervoud: *geen lidwoord*

's Zomers zijn bloemen niet zo duur.

Ik koop dan vaak rozen.

Ik vind rozen erg mooi.

Voor onbekende personen of dingen in het meervoud gebruiken we geen lidwoord.

2

Wel of geen lidwoord? Boodschappen

- 1 Ik koop elke week ... appels op de markt.
- 2 Soms haal ik er ook ... bananen.
- 3 ... bananen waren deze week erg goedkoop.
- 4 ... kinderen zijn meestal gek op ... bananen.
- 5 ... kinderen van mijn burens ook.
- 6 's Zomers eten ze liever ... ijsjes.
- 7 Bij de supermarkt zijn ... waterijsjes in de reclame.
- 8 Maar vanmiddag waren ... ijsjes allemaal al op. Pech gehad!

• Enkelvoud en niet-telbaar: *geen lidwoord*

Wil je **thee** of **koffie**?

Geef mij maar **water**.

Namen van dingen die we niet kunnen tellen, krijgen geen lidwoord: thee, koffie, water.

Opmerking:

In een café hoor je wel eens 'Een thee en een koffie'. Ze bedoelen dan: één kopje thee en één kop koffie.

3

Een of geen lidwoord? Op bezoek bij Nederlanders

- 1 's Morgens krijg je ... koffie met ... koekje.
- 2 Is het feest, dan krijg je soms ... stuk taart.
- 3 Meestal krijg je maar twee keer ... kopje koffie.
- 4 Je krijgt bijna nooit twee keer ... stuk taart.
- 5 's Middags om 3 uur krijg je ... thee.
- 6 Bij de thee krijg je vaak ... chocola.
- 7 Om half 5 krijg je weer ... koffie.
- 8 's Avonds om 8 uur mag je kiezen: ... koffie of ... thee.
- 9 Daarna krijg je vaak ... wijn, ... borrel of ... glaasje fris.
- 10 Hierbij geven ze hartige hapjes: ... kaas en ... worst, ... nootjes en ... zoutjes.

4

Vul waar nodig een lidwoord in. De vergissing

- 1 Ik sta voor ... raam.
- 2 Ik kijk naar ... auto's op straat.
- 3 Er komt ... rode auto aan.
- 4 ... auto stopt voor mijn deur.
- 5 Uit ... auto stapt ... man met ... grote bos bloemen.
- 6 ... man loopt naar mijn huis.
- 7 Hij belt. Blij doe ik ... deur open.
- 8 Maar ... bloemen zijn niet voor mij.
- 9 Er hangt ... kaartje aan ... boeket.
- 10 Ze zijn voor ... burens.
- 11 ... man heeft zich vergist in ... huisnummer.
- 12 Jammer voor mij, leuk voor ... burens!

3.4 Er bij een onbepaald onderwerp

Er staat **een appelboom** in mijn tuin.

Er hangen **appels** aan de bomen.

Er zit **een vogeltje** in de boom.

Er zit ook **een kat** in mijn tuin.

De kat ziet het vogeltje.

Hij wil het pakken.

Ik jaag de kat uit mijn tuin.

Een of geen lidwoord voor het subject: de zin begint met *er*.

Let op het verschil:

Een kat vangt vogels.

Er zit **een** kat voor het raam.

Een vogel kan vliegen.

Er zit **een** vogel in de appelboom.

De zin begint met een onbepaald onderwerp: er volgt een eigenschap van dat onderwerp.

Deze eigenschap geldt voor de hele soort: alle katten vangen vogels en alle vogels kunnen vliegen.

5

Welke zin is goed? Waarom? Soms zijn ze allebei goed, wat is dan het verschil?

- 1 a Een hond loopt in de tuin.
b Er loopt een hond in de tuin.

- 2 a Een vis zwemt in het water.
b Er zwemt een vis in het water.

- 3 a Een kind speelt altijd.
b Er speelt altijd een kind.

- 4 a Koffie is in de kantine.
b Er is koffie in de kantine.

- 5 a Een kat eet muizen.
b Er eet een kat muizen.

4 Bijvoeglijk naamwoord en bijwoorden

Mijn buurvrouw is **al** oud.
Ze loopt wat **moeilijk**.
Het is een **aardige** vrouw.
Ze werkt **heel vaak** in haar tuintje.
Morgen ga ik bij haar op bezoek.

Een bijvoeglijk naamwoord zegt iets over een zelfstandig naamwoord: *oud* doet dat over 'mijn buurvrouw'; *aardige* over 'vrouw'.

Een bijwoord zegt iets over een ander woord dan een zelfstandig naamwoord: *al* doet dat over 'oud'; *moeilijk* over 'loopt'; *heel* over 'vaak'; *vaak* over 'werkt'.

Een bijwoord kan ook iets over de hele zin zeggen: *morgen* zegt iets over 'ga ik bij haar op bezoek'.

4.1 Bijvoeglijke naamwoorden

De bel gaat.
Ik doe de deur open.
Er staat een **klein** jongetje op de stoep.
Hij heeft **rood** haar en veel **bruine** sproetjes.
Het is het **jongste** kind van mijn **nieuwe** burens.
Hij zegt: Onze tv is **kapot**. Mag ik bij jou kijken?

*Hij heeft rood haar en
veel bruine sproetjes*

Een bijvoeglijk naamwoord:

- geeft een eigenschap van een zelfstandig naamwoord;
- staat vóór het zelfstandig naamwoord waarover het iets zegt: een klein jongetje, rood haar, bruine sproetjes;
- kan ook bij de werkwoorden 'zijn' en 'worden' horen: Onze tv is *kapot*.

A Nieuw of nieuwe (de buigings -e)

de warme zomer	een warme zomer
het nieuwe boek	een nieuw boek
dat leuke meisje	een leuk meisje
die moeilijke oefening	een moeilijke oefening
de dure boeken	
warme soep	
deze Franse woorden	
koud water	
warme broodjes	

Wanneer krijgt het bijvoeglijk naamwoord een -e?

Het bijvoeglijk naamwoord staat vóór het zelfstandig naamwoord; stel de volgende vragen:

- 1 Is het zelfstandig naamwoord meervoud of enkelvoud?
meervoud: bijvoeglijk naamwoord *altijd + e* (deze Franse woorden, warme broodjes)
- 2 Staat *de/het; die/deze/dat/dit; mijn, jouw, ...* voor het enkelvoud?
ja: bijvoeglijk naamwoord *altijd + e* (de warme zomer, mijn nieuwe boek, dat leuke meisje)
- 3 Staat er *een* of *geen* lidwoord voor het enkelvoud?
 - het is een 'de'-woord: bijvoeglijk naamwoord + e (een moeilijke oefening, warme soep)
 - het is een 'het'-woord: bijvoeglijk naamwoord geen e (een nieuw boek, koud water)

Opmerkingen:

- Bijvoeglijke naamwoorden die op een klinker eindigen krijgen nooit een -e: prima resultaten, een roze trui.
- Bijvoeglijke naamwoorden die op -en eindigen krijgen ook nooit een -e: het open raam.

Overzicht:

zelfstandig naamwoord	bijvoeglijk naamwoord	voorbeeld
meervoud	+ e	(de) nieuwe woorden
enkelvoud		
1 <i>de, het</i>	+ e	de verkeerde weg
2 <i>die, dit, ...</i>	+ e	dit leuke plaatje
3 <i>mijn, jouw, ...</i>	+ e	mijn nieuwe flat
<i>een</i> of geen lidwoord		
1 <i>de</i> -woord	+e	zwarte koffie
2 <i>het</i> -woord	–	een hoog gebouw

Oefeningen

I

Wel of geen -e?

- 1 een warm... zomer
- 2 moeilijk... oefeningen
- 3 koud... melk
- 4 een warm... zonnetje
- 5 warm... water
- 6 helder... daglicht
- 7 een mondeling... toets
- 8 een makkelijk... tentamen
- 9 het dicht... postkantoor
- 10 vers... brood
- 11 schriftelijk... examens
- 12 de ingevuld... formulieren
- 13 een prima... les
- 14 de open... deur
- 15 praktisch... wiskunde

2

Kies een passend bijvoeglijk naamwoord. Wel of geen -e?

1 een ... fiets	druk/drukke
2 een ... kopje thee	gestolen
3 de ... oefening	gezond/gezonde
4 de ... stad	kapot/kapotte
5 een ... vriend	lekker/lekkere
6 ... kousen	makkelijk/makkelijke
7 de ... sokken	mooi/mooie
8 de ... buren	nieuw/nieuwe
9 ... groente	oud/oude
10 ... kinderen	schoon/schone
11 het ... boek	vers/verse
12 een ... huis	vreemd/vreemde

B Zijn en worden + bijvoeglijk naamwoord

Deze oefeningen zijn **makkelijk**.

Kleine kinderen worden na 8 uur **moe**.

Het was **warm** vandaag.

- Het bijvoeglijk naamwoord dat we gebruiken bij *zijn* en *worden* krijgt nooit een -e.

3

Wel of geen -e? Mijn buren

Ik woon in een rustig... (1) straat. Mijn buren zijn erg aardig... (2).
 Het zijn nog jong... (3) mensen. Ze hebben twee zwart... (4) katten.
 Ik zorg voor die katten als zij een lang... (5) weekend weg gaan. De katten worden wild... (6) als ze vlees ruiken. Na het eten wassen ze hun lang... (7) snorharen. Ze hebben ook veel mooi... (8) planten. Die geef ik dan vers... (9) water. Mijn buren zijn erg blij... (10) dat ik voor hun dieren zorg. Soms geven ze me een leuk... (11) cadeautje. Dat is niet nodig... (12), maar ik vind het wel leuk.

C Wat + bijvoeglijk naamwoord (een uitroep)

Wat mooi!

Wat leuk!

Wat vervelend nou!

Wat fantastisch!

In een uitroep krijgt het bijvoeglijk naamwoord na *wat* nooit een *-e*.

Let op het verschil:

Wat prachtig! Wat een prachtige foto!

Wat lekker! Wat een lekker brood!

Wat makkelijk! Wat een makkelijke vragen!

In een uitroep met een zelfstandig naamwoord krijgt het bijvoeglijk naamwoord wel of geen *-e* volgens de regels in A. Tussen *wat* en het bijvoeglijk naamwoord staat dan *een*.

D Bijvoeglijke naamwoorden van stofnamen

Een stofnaam is de naam van een materiaal waarvan dingen gemaakt zijn: glas, plastic, hout, aluminium, ijzer, ...

Stofnamen zijn *het*-woorden. Van deze zelfstandige naamwoorden kan je bijvoeglijke naamwoorden maken.

- het bijvoeglijke naamwoord van een Nederlandse stofnaam eindigt op *-en*

een ring van goud	=	een gouden ring
een trap van hout	=	een houten trap
een tafel van glas	=	een glazen tafel

- het bijvoeglijke naamwoord van een 'internationale' stofnaam is hetzelfde als het zelfstandige naamwoord

een tas van plastic	=	een plastic tas
een hek van aluminium	=	een aluminium hek
een tent van nylon	=	een nylon tent

- bijvoeglijke naamwoorden van stofnamen krijgen nooit een *-e*

de gouden ring, de houten trap, de glazen tafel, de plastic tas,
de nylon tent

Opmerking:

Naast 'een *rubber* tegel' mag ook 'een *rubberen* tegel'. Het Engelse 'rubber' is zo ingeburgerd dat hier ook de regel voor een Nederlandse stofnaam toegepast kan worden.

Maak van het zelfstandig naamwoord een bijvoeglijk naamwoord.

Voorbeelden:

een armband van zilver = een **zilveren** armband

een jas van nylon = een **nylon** jas

1 een overhemd van katoen	11 een sleutel van ijzer
2 een bank van leer	12 een tafel van marmer
3 een lamp van glas	13 een servet van papier
4 sokken van wol	14 een band van rubber
5 een panty van nylon	15 een koffiekkan van koper
6 een armband van goud	16 een servies van steen
7 een raam van aluminium	17 lepels van plastic
8 een kopje van porselein	18 een horloge van zilver
9 een trap van hout	19 een blouse van zijde
10 een schaal van metaal	20 een doos van karton

E Bijvoeglijke naamwoorden van voltooid deelwoorden

Ik heb de stofzuiger **gerepareerd**.

Mijn zoontje heeft zelf zijn veters **gestrikt**.

Mijn vriend heeft een ei **gebakken**.

Een voltooid deelwoord is een van de vormen van het werkwoord.

Een voltooid deelwoord kan je als bijvoeglijk naamwoord gebruiken.

- een voltooid deelwoord dat op een -d of een -t eindigt, krijgt als bijvoeglijk naamwoord een -e (volgens de regels zoals besproken bij A):

de gerepareerde stofzuiger – de gestrikte veters

- een voltooid deelwoord dat op -en eindigt, krijgt als bijvoeglijk naamwoord nooit een -e:

het **gebakken** ei – **gesneden** kaas

5

Gebruik het voltooid deelwoord als bijvoeglijk naamwoord. Denk aan de -e.

Voorbeeld:

Die broek is gescheurd – de **gescheurde** broek

1 Het vlees is gebakken.	Het ... vlees ruikt lekker.
2 De vis is gekookt.	... vis vind ik niet lekker.
3 De burens zijn verhuisd.	De ... burens wonen nu in Krimpen.
4 De sokken zijn gewassen.	De ... sokken liggen in de la.
5 De rijst is aangebrand.	... rijst is niet te eten.
6 De fiets is gestolen.	De ... fiets was pas nieuw
7 Het huis is verkocht.	Het ... huis was nog niet leeg.
8 Het geld is verdwenen.	Het ... geld lag onder zijn matras.
9 De trui is gekrompen.	De ... trui is nu te klein.
10 De sleutel is gevonden.	De ... sleutel ligt op tafel.

6

Gebruik de woorden tussen haakjes als bijvoeglijk naamwoord. Denk aan de -e.

Voorbeelden:

een ... kopje (wit/van steen)

a een wit kopje

b een **stenen** kopje

1 een ... biefstuk	(gebakken/aangebrand)
2 een ... man	(oud/aardig)
3 een ... boek	(moeilijk/interessant)
4 een ... vrouw	(vriendelijk/intelligent)
5 een ... kind	(huilend/lief)
6 een ... hond	(vals/gecastreerd)
7 een ... vraag	(makkelijk/logisch)
8 ... sokken	(te klein/schoon)
9 ... bloemen	(prachtig/duur)
10 een ... jas	(lelijk/te groot)
11 een ... bankje	(versleten/van katoen)
12 een ... rok	(mooi/van zijde)

7

Kies een passend bijvoeglijk naamwoord. Wel of geen -e?

duidelijk – duur – gebroken – gerepareerd – kapot – lekker – prachtig
onleesbaar – schoon – verhuurd – vies

- 1 De kopieën zijn ...
- 2 Een ... handtekening.
- 3 Dat kopje is ...
- 4 De pas ... tv is weer ...
- 5 Het boek was ...
- 6 Een kamer in het centrum is meestal ...
- 7 De kamer uit de advertentie was al ...
- 8 De soep is vandaag ...
- 9 Ik heb zin in een ... kopje thee.
- 10 Je hebt een ... vlek op je jas.
- 11 Een ... kamer in het centrum.
- 12 Een ... bos bloemen voor tien euro.
- 13 Het ... horloge is weer ...
- 14 Een ... zakdoek voor mijn bril.

8

Bedenk zelf een passend bijvoeglijk naamwoord. Denk aan de spelling.

1 een ... fiets	11 de ... les
2 een ... kopje thee	12 een ... kamer
3 de ... oefening	13 een ... huis
4 de ... stad	14 ... groente
5 een ... besluit	15 ... bloemen
6 een ... vriend	16 ... kleren
7 een ... vrouw	17 de ... bus
8 ... sokken	18 een ... test
9 de ... burea	19 een ... vergadering
10 een ... kind	20 een ... armband

4.2 Bijwoorden

Vandaag is het warm.

Ik doe de ramen **open**.

Ik doe alles **langzaam**.

Ik werk niet **hard** met dit warme weer.

Toch heb ik het **vreselijk heet**.

Ik zal **erg** blij zijn als het vakantie is.

Een bijwoord zegt iets over een ander woord (geen zelfstandig naamwoord) of over een hele zin: *wanneer* (tijd), *waar* (plaats) of *hoe* (manier) gebeurt iets.

Een bijwoord krijgt nooit een *-e*.

bijvoeglijk naamwoord

een **heerlijke** taart

een **harde** werker

een **erge** ziekte

bijwoord

Ik zat **heerlijk** in die stoel.

Ik werk niet zo **hard** vandaag.

Hij is **erg** ziek.

9

Wel of geen *-e*?

- 1 Vandaag is het (koud).
- 2 Ik houd alle ramen (dicht).
- 3 Ik trek (warm) kleren aan.
- 4 Ik moet vandaag veel (nieuw) woordjes leren.
- 5 Ik zit aan tafel en doe (hard) mijn best.
- 6 Maar mijn voeten zijn (koud).
- 7 Dan doe ik de verwarming aan. Eindelijk wordt het (warm).
- 8 Nu kan ik pas (goed) leren.

4.3 Groot – groter – grootst (vergelijkingen)

(Danming is 1,70 m; Miriam is 1,68 m; Ronnie is 1,76 m; Maggie is 1,70 m.)

Miriam is **kleiner dan** Danming.

Danming en Maggie zijn **kleiner dan** Ronnie.

Ronnie is **groter dan** de meisjes.

Miriam is **de kleinste**.

Ronnie is **de langste/grootste**.

Danming en Maggie zijn **even groot/lang**.

Danming is **net zo groot als** Maggie.

of: Danming is **even groot als** Maggie.

Miriam is **niet zo groot als** Maggie.

Miriam is **bijna even groot als** Maggie.

(Ze schelen maar 2 centimeter)

Maggie is **iets/wat groter dan** Miriam.

A De vergrotende trap: **groter**

- bijvoeglijk naamwoorden/bijwoorden + -er

Ik verhuis naar een **groter** huis.

Het huis is wel **duurder**.

Het heeft **ruimere** kamers dan mijn oude huis.

De kamers zijn ook **lichter**.

Ik woon dan **dichter** bij school.

- bij een vergelijking gebruiken we *dan*:

Mannen zijn meestal **groter dan** vrouwen.

Dit huis heeft **meer** kamers **dan** mijn oude huis.

- bijvoeglijke naamwoorden/bijwoorden op -r krijgen -der.

duurder – lekkerder – verder – zwaarder

10

Waar of niet waar?

- 1 Mannen zijn sterker dan vrouwen.
- 2 Vrouwen zijn slimmer dan mannen.
- 3 Vrouwen worden ouder dan mannen.
- 4 Mannen kunnen beter studeren dan vrouwen.
- 5 Er studeren meer vrouwen dan mannen aan de universiteit.
- 6 Een euro is groter dan 50 eurocent.
- 7 Een gulden is minder waard dan een euro.
- 8 België is groter dan Nederland.
- 9 Nederland heeft meer inwoners dan België.
- 10 Ik ben ouder dan mijn docent.

II

Geef je mening.

Voorbeeld:

Wat vind je **lekkerder**: thee of koffie?

1 Thee.

of: 2 Ik vind thee **lekkerder** dan koffie.

- 1 Wat vind je moeilijker: Engels of Nederlands?
- 2 Wat vind je makkelijker: praten of schrijven?
- 3 Wat vind je leuker: tv kijken of lezen?
- 4 Wat vind je vermoeiender: lopen of fietsen?
- 5 Wat gaat sneller: de bus of de tram?

- 6 Wat vind je interessanter: geschiedenis of aardrijkskunde?
- 7 Wat vind je vervelender: grammatica of spelling?
- 8 Wat is gezonder: appels of chocola?

12

Vul een passend woord in. Denk aan de goede vorm.

aardig – dik – gezellig – interessant – laag – lekker – mooi – slim – snel

- 1 Ik vind een rode jas ... dan een zwarte.
- 2 Ik vind mijn bovenburen ... dan de burens naast me.
- 3 Ik vind tomatensoep ... dan groentesoep.
- 4 Deze les was ... dan die van gisteren.
- 5 Met de trein reis je ... dan met de metro.
- 6 In de stad ben je ... met de fiets dan met de tram.
- 7 Ik vind haar ... dan haar broers.
- 8 Ik vind het thuis ... dan op school.
- 9 Moeders zijn meestal ... dan hun dochters.
- 10 Nederland ligt ... dan de zee.

B De overtreffende trap: *het grootst, de grootste*

- *de/het* + bijvoeglijk naamwoord/bijwoord + -st(e)

Ik vind Engels de **makkelijkste** taal.

Frans vind ik de **mooiste** (taal).

of: Frans vind ik het **mooiste**.

Mijn zus heeft het **mooiste** huis.

Ik vind haar huis het **mooist(e)**.

- *de*-woord
de mooiste taal; het mooist(e)
- *het*-woord
het mooiste huis; het mooist(e)

13

Geef antwoord in een volledige zin.

Voorbeeld:

Wat vind je de **makkelijkste** taal?

Ik vind mijn eigen taal het **makkelijkst(e)**.

- 1 Wat vind je het leukste beroep?
- 2 Wat vind je de vervelendste dag van de week?
- 3 Wie vind je de aardigste van de klas?
- 4 Welke zanger vind jij het mooiste zingen?
- 5 Wie vind jij de mooiste vrouw die je kent?
- 6 Wat vind je het moeilijkste in het huishouden?
- 7 Wat vind je het makkelijkste vak?
- 8 Welke auto is het duurste?
- 9 Wie is de oudste van jullie groep?
- 10 Wie is de jongste?
- 11 En wie is de kleinste? En de langste?
- 12 Wie spreekt het beste Nederlands?

C Bijzondere trappen van vergelijking

goed	beter	best
graag	liever	liefst
veel	meer	meest
weinig	minder	minst

14

Geef antwoord.

- 1 Waar is het nu warmer: in jouw land of in Nederland?
- 2 Ga je liever naar de film of kijk je liever tv?
- 3 Wat vind je lekkerder: frites of rijst?
- 4 Wat is duurder: koffie of thee?
- 5 Waar eet je liever: in de kantine of thuis?
- 6 Waar woon je liever: in een flat of in een huis?
- 7 Wat eet je liever: vlees of kaas?
- 8 Welke muziek vind je mooier: moderne of klassieke?
- 9 Wat eet je het liefste?
- 10 Wat drink je het liefste?
- 11 Met wie praat je het liefste?
- 12 Met wie werk je het liefste samen?
- 13 Welke muziek hoor je het liefste?
- 14 Welke auto vind je het mooiste?
- 15 Welke auto is volgens jou de snelste?

15

Maak een vraag bij het antwoord.

Voorbeeld:

antwoord: Ik wil **graag** thee.

vraag: Wat wilt u **liever**: koffie of thee?

- 1 Ik vind bananen lekkerder.
- 2 Ik vind zwemmen leuker.
- 3 Ik schaak liever.
- 4 Ik blijf liever thuis.
- 5 Koffie is duurder.
- 6 Ons klimaat is beter.
- 7 Vliegen is slechter voor het milieu.
- 8 Fietsen is goedkoper.
- 9 Ik vind mijn land het mooiste.
- 10 Een wollen trui is het warmste.
- 11 Rozen vind ik het mooiste.
- 12 Chinees lijkt me het moeilijkste.

16

Maak de zin af.

Voorbeeld:

Ik kijk **graag** tv, maar ik lees **liever** een boek.

- 1 Ik vind tomatensoep lekker, maar ...
- 2 Appels zijn duur, maar ...
- 3 Ik eet graag chocola, maar ...
- 4 Mijn vriendin eet veel, maar ...
- 5 Mijn vriend eet weinig, maar ...
- 6 Ik lust graag kaas, maar ...
- 7 Weinig roken is goed, maar ...
- 8 Te veel eten is slecht, maar ...

D De allermooiste – de mooiste ter wereld

Rozen vind ik de mooiste bloemen.

Witte rozen vind ik het **allermooist**.

Rotterdam is de grootste haven van Nederland.

Rotterdam is zelfs **de grootste** haven **ter wereld**.

Maak de zin af.

Voorbeeld:

Ik wandel **graag** langs het strand, maar het **allerliefste** wandel ik in de bergen.

- 1 Ik houd veel van de zee, maar ... (veel)
- 2 De Himalaya is ... (hoog)
- 3 ... vind ik ... sport. (leuk)
- 4 ... vind ik ... voetballer. (goed)
- 5 ... is ... stad. (mooi)
- 6 ... vind ik ... actrice/acteur. (goed)
- 7 ... is ... beroep. (interessant)
- 8 Ik haat fietsen, maar ... (veel)
- 9 Ik vind Engels moeilijk, maar ... (moeilijk)
- 10 Ik houd van de bossen, maar ... (veel)

4.4 (N)iets/wat moois

Hebben we **niets lekkers** in huis?

Ik haal **iets lekkers** bij de bakker.

Koop je **wat moois** voor haar?

- Iets, niets, wat + bijvoeglijk naamwoord + -s

4.5 Zelfstandig gebruikte bijvoeglijke naamwoorden

We hebben twee katten: een witte en een zwarte.

Er zijn nog twee broodjes: twee bruine.

We hebben nieuwe burens; de vorige zijn naar Schiedam verhuisd.

Ik heb drie kinderen, mijn oudste woont in Delft.

In het tweede gedeelte van deze voorbeeldzinnen zijn de bijvoeglijke naamwoorden niet echt zelfstandig. De zelfstandige naamwoorden kat, broodjes, burens en kind zijn weggelaten.

Het nieuws voor **doven en slechthorenden**.

Bankbiljetten hebben een merkje voor **blinden**.

Het aantal **doden** na de ramp was nog niet bekend.

In deze voorbeeldzinnen worden bijvoeglijke naamwoorden als zelfstandige naamwoorden gebruikt.

een dove	=	iemand die doof is
een slechthorende	=	iemand die niet goed kan horen
een blinde	=	iemand die blind is
een dode	=	iemand die dood is

- Een zelfstandig gebruikt bijvoeglijk naamwoord krijgt een -n als het over een meervoud van personen gaat.
- Een zelfstandig gebruikt bijvoeglijk naamwoord krijgt geen -n als het over een meervoud van dingen gaat.

Een ochtendkrant ligt vanaf 6 uur 's ochtends al op de mat.

De krantenman bezorgt er **verschillende**.

Soms stopt hij wel eens de **verkeerde** in de brievenbus.

18

Laat het zelfstandig naamwoord weg waar dat kan. Verander eventueel de vorm.

- 1 In mijn vorige huis waren er twee badkamers: een grote badkamer en een kleine badkamer.
- 2 In sommige buurten heb je een strenge scheiding tussen rijke mensen en arme mensen.
- 3 De rijke mensen wonen in dure koopwoningen en de arme mensen in goedkope flats.
- 4 Mijn burens hebben twee honden: een jonge hond en een oude hond. De oude hond is al twaalf jaar en slaapt veel, de jonge hond is nog erg speels.
- 5 Volgende week heb ik twee tentamens: een moeilijk tentamen en een makkelijk. Voor het makkelijke tentamen hoef ik niet veel te leren. Voor het moeilijke tentamen ben ik bijna klaar.
- 6 Er is een school voor dove kinderen in Rotterdam maar er is geen school voor blinde kinderen.
- 7 Nelson Mandela is een vrijheidssymbool voor de zwarte mensen in Afrika.
- 8 Ik houd niet van grote honden en ook niet van valse honden.

5 De ontkenning (negatie)

Heb jij het oefenboek bij je?

Nee, dat heb ik **niet**.

En een woordenboek?

Nee, ik heb **geen** woordenboek.

5.1 Geen

- *Geen* staat voor een zelfstandig naamwoord zonder bepaald lidwoord

In de supermarkt, een klant en een caissière

‘Kunt u tien euro wisselen?’

‘Nee, ik heb bijna **geen** kleingeld.’

‘Kunt u dan twee euro wisselen. Ik heb **geen** munt voor het winkelwagentje.’

‘Nee, ik heb **geen** munten van 50 cent. Ik zal het aan mijn collega vragen.’

‘Oh, wacht, ik heb er toch een.’

‘Gelukkig, ik dacht al dat ik **geen** boodschappen kon doen.’

Oefeningen

I

Geef antwoord. Maak een volledige zin.

Voorbeelden:

Heb jij een computer?

Nee, ik heb **geen** computer.

Ja, ik heb een computer.

Wil je koffie?

Nee, ik wil nu **geen** koffie.

Ja, ik wil (wel) koffie.

- 1 Heb jij een fiets?
- 2 Heeft u kinderen?
- 3 Spreek je Russisch?
- 4 Heb je een leesbril?
- 5 Wil je een broodje?
- 6 Wil je soep?
- 7 Leert u hier Spaans?

- 8 Heb je een euro voor me?
- 9 Heb je een huisdier?
- 10 Geef je morgen een feestje?

5.2 Niet

Weekend

In het weekend werk ik **niet**.

Ik hoef **niet** naar school.

Ik ontbijt dus **niet** om 7 uur maar pas om 9 uur.

's Zomers eet ik **niet** binnen maar in de tuin.

De krant lees ik thuis en **niet** in de metro.

Ik doe boodschappen en ik haast me **niet**.

Ik kook iets lekkers.

's Avonds kijk ik soms tv, soms kijk ik **niet**.

Als de film **niet** spannend is, dan lees ik een boek.

Als ik bezoek krijg, lees ik **niet**.

2

Niet of geen?

- 1 Zaterdags doe ik liever ... boodschappen.
- 2 Het kind van de burens loopt nog ...
- 3 Sorry, ik hoorde je ...
- 4 Nee, ik heb ... auto.
- 5 Nee, dank, je, ik lust ... koffie.
- 6 Ik spreek ... Frans.
- 7 Morgen kom ik ...
- 8 Als hij het ... doet, doe ik het wel.

A Niet ontkent de actie

- de hoofdzin heeft een werkwoord: *niet* staat op het einde van de hoofdzin

Zoiets zegt Kira **niet**.

Ahmed rookt nog steeds **niet**.

Sara komt morgen **niet**.

- de bijzin¹ heeft een werkwoord: *niet* staat voor het werkwoord

Ali heeft gezegd dat hij **niet** komt.

Ik help je wel als Sheila het **niet** doet.

Reza komt vandaag, omdat hij morgen **niet** kan.

- de hoofd- of bijzin heeft **meer werkwoorden**: *niet* staat voor het werkwoord (of de werkwoorden) aan het einde van de zin

Peggy heeft dat **niet** gezegd.

Kan je vriendin je **niet** helpen?

Dat had je nou **niet** hoeven doen.

Ik weet zeker dat Peggy dat **niet** gezegd heeft.

Charles zegt dat hij het **niet** heeft gedaan.

3

Waar moet *niet* staan?

- 1 Hij rookt.
- 2 Morgen komt ze.
- 3 Soms kookt hij.
- 4 De baby van de burens lacht.
- 5 Deze vogel kan praten.
- 6 Kunnen je vrienden je helpen?
- 7 Wie komen er vanavond eten?
- 8 Ik ga vanavond trainen.

4

Waar moet *niet* staan?

- 1 Hij heeft het tentamen gehaald.
- 2 Ze is gisteren geweest.
- 3 In de krant staat dat het morgen gaat vriezen.
- 4 Hij zegt dat hij morgen komt.
- 5 Ik denk dat ze de afspraak vergeten is.
- 6 Gisteren hebben we de hele dag gefietst.
- 7 Morgen moeten we werken.
- 8 Heb je de krant gelezen?

¹ Meer informatie over hoofd- en bijzinnen vind je in afdeling C hoofdstuk 2.

B *Niet* ontkent een bijvoeglijk naamwoord of een bijwoord

Ik ben **niet** moe.
Ik slaap al een paar nachten **niet** goed.
De baby huilt **niet** vaak.
We eten **niet** binnen.
De film is **niet** spannend.

- *Niet* staat voor het bijvoeglijk naamwoord of bijwoord dat het ontkent.

5

Niet of *geen*?

- 1 Kan de muziek ... zachter?
- 2 Ik versta je ...
- 3 Krijg je vanavond ... bezoek?
- 4 Vind je dat ... jammer?
- 5 Ik vind vis ... lekker
- 6 De buren praten ... zachtjes!
- 7 Roken is ... gezond.
- 8 Ik ben ... moe, ik heb ... slaap.
- 9 Het is hier.. koud.
- 10 Ze luistert..., ze denkt na.
- 11 Lust jij ook ... drop?
- 12 Morgen is de docent ... aanwezig.

C *Niet* ontkent een woordgroep met een voorzetsel

We eten **niet** op het balkon.
De bus stopt **niet** op de Coolsingel.
Met de trein van 12.07 u kom je **niet** op tijd.
Rita woont **niet** in Utrecht.

- *Niet* staat voor de woordgroep die het ontkent.

6

Geef een nee-antwoord. Maak een volledige zin.

- 1 Woont u in Den Haag?
- 2 Kom je met de fiets naar school?
- 3 Kom je vanavond op bezoek?
- 4 Luister je wel naar me?
- 5 Kijk je naar het nieuws op tv?
- 6 Ga je met de bus naar huis?

- 7 Geloof jij in wonderen?
- 8 Wacht u op mij?

7

Niet of geen?

Burenlawaaï

Het is vakantie. Veel mensen hebben al vrij, maar ik nog (1) ... Ik moet nog studeren. Ik heb (2) ... zo'n zin om te werken. Eigenlijk heb ik helemaal (3) ... zin. In mijn kamer kan ik (4) ... werken. Het is daar bloedheet. In de tuin kan ik ook (5) ... werken. Onder de bomen is het (6) ... zo warm, maar de buren praten zo hard. In de badkamer is het heerlijk koel, maar daar kan (7) ... tafel staan. De badkamer is (8) ... groot genoeg. Vandaag werk ik maar (9) ... Morgen is het misschien (10) ... zo heet.

8

Geef een *nee*-antwoord.

- 1 Heb je een pen voor me?
- 2 Begrijp je alle woorden?
- 3 Ken je John's vader?
- 4 Rook je?
- 5 Ben je moe?
- 6 Heeft u een aansteker bij u?
- 7 Heb je een grote kamer?

*De badkamer is niet
groot genoeg*

- 8 Ga je nu naar de supermarkt?
- 9 Was je gisteren boos?
- 10 Heb je een hond?
- 11 Ben je nu buiten?
- 12 Zijn de ramen open?
- 13 Staat er een deur open?
- 14 Heb je vandaag les?
- 15 Was de les erg vervelend?
- 16 Vind je het boek interessant?
- 17 Woon je alleen?
- 18 Heb je honger?
- 19 Regent het vandaag?
- 20 Houdt u van whisky?

D **Niet** ontkent en legt nadruk

Peter komt **niet** vandaag, maar zondag.
 Ik heb het **niet** aan Ella verteld, maar wel aan haar broer.
 Ik bedoel **niet** jou, maar je buurman.
 Ik wil **niet** die rode appels, maar die groene.

- *Niet* staat voor het woord of de woordgroep die het ontkent.

Zonder nadruk kan het dus ook zo:

Peter komt vandaag **niet**, maar zondag.
 Ik heb het aan Ella **niet** verteld, maar wel aan haar broer.
 Ik bedoel jou **niet**, maar je buurman.
 Ik wil die rode appels **niet**, maar die groene.

Let op het verschil:

Koop jij bloemen?	Nee, ik koop geen bloemen.
Koop jij de bloemen?	Nee, ik koop de bloemen niet .

9

Geef een **nee**-antwoord. Maak een volledige zin.

Voorbeeld:

Koop jij straks bloemen?	Nee, ik koop geen bloemen.
of:	Ik koop ze niet straks, maar nu!

- 1 Kook jij vanavond?
- 2 Doe jij de boodschappen?

- 3 Haal jij brood?
- 4 Lees je de krant van vandaag?
- 5 Koop je morgen een nieuwe broek?
- 6 Doe jij straks de afwas?
- 7 Heb je Heleen gezien?
- 8 Ken je de man van Heleen?
- 9 Begrijp jij dat woord?
- 10 Heeft je vriend problemen?
- 11 Leer je nu Engels?
- 12 Koop je straks een krant?

5.3 *Niets, niemand, nergens, nooit*

Ze is ziek en eet bijna **niets**.

Ik woon hier pas en ken nog **niemand**.

Iedereen zat. **Nergens** was een stoel vrij.

Ik heb nog **nooit** een zeereis gemaakt.

Niets, niemand, nergens en nooit zijn de ontkenning van:

- iets (= een beetje, een onbepaalde hoeveelheid)
- iemand (= een onbepaalde persoon)
- ergens (= op een onbepaalde plaats)
- ooit (= wel eens, een keer)

IO

Vul het juiste woord in:

ergens – iemand – iets – nergens – niemand – niets nooit – ooit

- 1 Ik wil je ... vragen. Heb je even tijd?
- 2 Begrijpen jullie ... niet? Vraag het maar!
- 3 Er loopt ... op de gang. Ken jij hem?
- 4 Waar woon jij ...? In Rotterdam-Zuid.
- 5 • Heb je deze week al ... van je familie gehoord?
• Nee, ik heb nog ... van ze gehoord.
- 6 • Heeft ... jullie al verteld hoe de computer werkt?
• Nee, nog ...
- 7 • Weet jij waar hier ... een kopieerapparaat staat?
• Ja, bij de administratie.
- 8 • Spreekt er hier ... Spaans?
• Ja, Bianca.
- 9 Hij spreekt erg onduidelijk. Ik begrijp ... van zijn verhaal.

- 10 • Is er hier ... bekend in Den Haag?
- Ja, Devi, zij woont ... bij het station.
- 11 Wie heeft mijn portemonnee ... gezien? ...?
- 12 • Waar ontmoeten we elkaar ...?
- In het restaurant van V&D?
- 13 Ik ben mijn sleutel kwijt. Ik kan hem ... vinden.
- 14 • Als kind ben ik ... in het water gevallen. Nu ben ik bang om te zwemmen.
- Zwem jij dan ...?
- Nee, ...

Tegenstellingen van niets, niemand, nergens en nooit:

Hij vergeet **niets**, hij onthoudt **alles**.

Iedereen krijgt een beurt, **niemand** wordt overgeslagen.

Je kon **nergens** rustig zitten, **overal** was lawaai.

Hij is **nooit** boos, blijft **altijd** kalm.

niets	↔	alles
niemand	↔	iedereen, allen
nergens	↔	overal
nooit	↔	altijd

II

Vul het juiste woord in:

alles – altijd – iedereen – nergens – niemand – niets – nooit – overal

- 1 Begrijpen jullie ...? Hebben jullie echt ... te vragen?
- 2 Ik ben nog bij ... van mijn burens op bezoek geweest. Maar ik ken wel ...
- 3 Ik ben mijn regenjas kwijt. Ik heb ... gezocht. Ik kan hem ... vinden.
- 4 Ik woon ver van school. Ik moet ... een uur reizen.
- 5 ... vond de vorige les moeilijk. De docent moest ... herhalen. Dat kost veel tijd.
- 6 De intercity stopt bijna ..., alleen in grote steden.
- 7 Ik vind het vervelend als iemand te laat komt. Ik probeer zelf ... te laat te komen.
- 8 Wil je echt ... drinken? Ook geen thee?
- 9 Mijn broer moet voor zijn werk veel reizen. Hij is al ... geweest.
- 10 • Eet jij wel eens vis?
- Nee, ... Ik vind vis vies.

5.4 En verder ...

A Nog (wat/een beetje) – niet meer; geen ... meer

Wil je nog wat soep?	Nee, ik hoef niet meer .
of:	Nee, ik hoef geen (= soep meer) .
Kom je morgen weer?	Nee, ik kom niet meer .

B Al – nog niet/ nog geen/nog niemand/ ...

Stop je al met eten?	Nee, nog niet .
Heb je al koffie gehad?	Nee, ik heb nog geen koffie gehad.
Heb je al iets gegeten?	Nee, nog niets .
Heb je al iemand uit je klas gezien?	Nee, nog niemand .

C Niet – wel; wel – niet

Komt ze vandaag niet ?	Nee, ze komt wel .
Wil hij dat wel ?	Nee, hij wil dat niet .

12

Vul de juiste woorden in.

geen ... meer – niet – niet meer – nog niet – wel

- 1 Ik kende dat woord..., jij ...?
- 2 • Wil je het nog eens herhalen?
• Nee, nu zeg ik het ...
- 3 • Wil ze dat echt ...?
• Nee, ze wil dat juist ...
- 4 • Komt ze ... naar de les?
• Natuurlijk komt ze..., maar alleen wat later.
- 5 • Wil je nog wat rijst?
• Nee, dank je, ik hoef ... rijst ...
- 6 Haar ken ik..., maar haar man ...
- 7 • Wil je straks nog wat thee?
• Nee, liever..., liever koffie.
- 8 • Hebben jullie hoofdstuk 12 al af?
• Nee, ...
- 9 • Ken je alle woorden uit hoofdstuk 10 nog?
• Nee, ...
- 10 • En ken je de woorden uit hoofdstuk 12 al?
• ... allemaal.

D Nauwelijks

De baby had **nauwelijks** haar.

Je kon **nauwelijks** in de metro staan.

Ik kon **nauwelijks** iets horen.

Ik kende er **nauwelijks** iemand.

Je kon **nauwelijks** ergens zitten.

Ze heeft **nauwelijks** ooit tijd voor iemand.

Hij had **bijna** geen haar.

Je kon **bijna** niet in de metro staan.

Ik kon **bijna** niets horen.

Ik kende er **bijna** niemand.

Je kon **bijna** nergens zitten.

Ze heeft **bijna** nooit tijd voor iemand.

13

Vervang de onderstreepte woorden door 'nauwelijks ...'

- 1 Hij praatte zo zachtjes, ik kon bijna niets verstaan.
- 2 De kamer was zo vol, je kon bijna nergens zitten.
- 3 De tentoonstelling werd door bijna niemand bezocht.
- 4 Er is bijna niets dat tegen de griep helpt.
- 5 Er was brand bij mij in de straat, maar ik heb er bijna niets van gemerkt.
- 6 In een oorlog ben je bijna nergens veilig.
- 7 Ik kende bijna niemand op het feest.
- 8 Ik wilde zoveel vertellen, ik had bijna geen tijd om te eten.

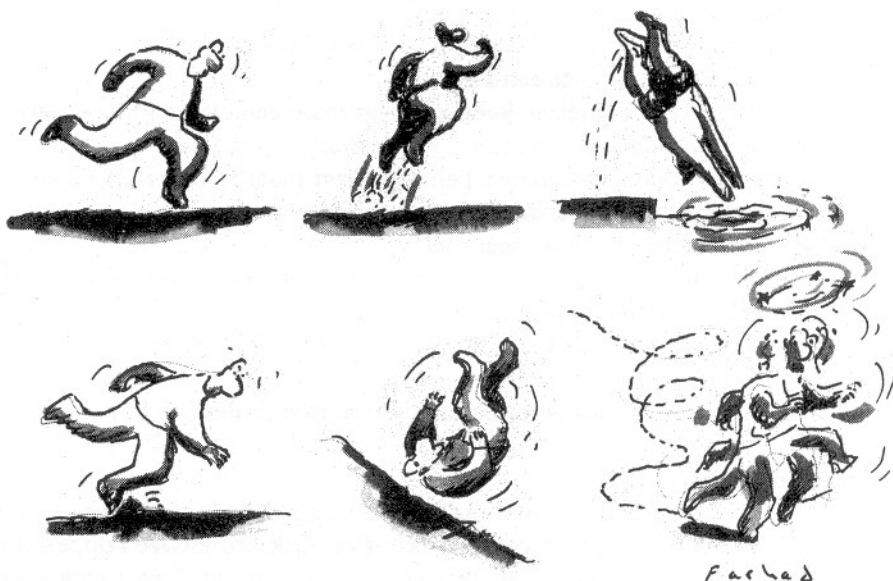
6 Werkwoorden

'... We moeten rennen, springen, vliegen, duiken, vallen, opstaan en weer doorgaan, ... We kunnen nu niet langer blijven staan ...
(naar Herman van Veen)

Mensen voeren acties uit, dingen doen dat soms ook. Woorden die die acties benoemen heten werkwoorden.

6.1 Vormen

Ik **wil** Nederlands **leren**.
Daarom **zit** ik op school.
Ik **ben** in september **begonnen**.
Gisteren **hadden** we een toets.
Ik **vond** het niet zo moeilijk.
Ik **had** het hele weekend **gestudeerd**.

'We moeten rennen, vliegen, duiken, vallen, opstaan en weer doorgaan.'

- Een werkwoord heeft verschillende vormen:
 - 1 de infinitief (leren)
 - 2 de persoonsvormen
 - voor de tegenwoordige tijd (wil, zit, ben)
 - voor de verleden tijd (had, hadden, vond)
 - 3 het voltooid deelwoord (begonnen, gestudeerd)
 - 4 het onvoltooid deelwoord (zittend, studerend)
- Bij de verleden tijd en bij de voltooid deelwoorden zien we *regelmatige* en *onregelmatige* vormen:

regelmatig: gestudeerd

onregelmatig: begonnen, vond, had(den)

A De infinitief

‘... rennen, springen, vliegen, duiken, vallen, opstaan ... doorgaan.’

De *infinitief* van het werkwoord staat in het woordenboek.

De vormen van de verleden tijd en van het voltooid deelwoord staan er in de meeste woordenboeken achter.

vlie-ge-n [vloog, heeft of is gevlogen]

1 zich door de lucht voortbewegen [een vogel vliegt]

hij ziet ze vliegen: hij is een beetje gek

2 met een vliegtuig reizen [iemand vliegt (naar een plaats)] ♦ *we vliegen zaterdag naar Turkije*

3 heel snel lopen, fietsen enz. [iemand vliegt (naar een plaats)] ♦ *toen de bel ging, vloegen de kinderen naar de deur*

de tijd vliegt: de tijd gaat heel snel

eruit vliegen: ontslagen worden op je werk

elkaar in de haren vliegen: boos worden op elkaar

(Uit: Van Dale, *Nederlands als tweede taal*, p. 710)

I

Wat is de infinitief van de onderstreepte werkwoorden?

Een schooldag

1 Om zeven uur kom ik uit mijn bed. 2 Ik ga onder de douche. 3 Ik zet thee. 4 Als ontbijt eet ik twee boterhammen. 5 Ik drink twee koppen thee. 6 Ik lees de krant. 7 Dan fiets ik naar de metro. 8 Om kwart voor negen kom ik op school aan. 9 In de kantine neem ik een kop koffie. 10 Om negen uur begint mijn les.

B Persoonsvormen

Een dag met regen

Ik **kijk** naar buiten.

Het **regent**.

We **gaan** vanmiddag naar de stad.

Mijn zus **wil** fietsen.

Ik **fiets** ook graag, maar niet als het **regent**.

Dan **ga** ik liever met de bus.

(3 uur later)

We **zijn** weer thuis.

In de stad **was** het erg druk.

De winkels **waren** vol mensen.

Het **regende** niet meer.

Dus iedereen **wilde** naar de winkels.

Ook de bussen **waren** vol mensen.

Volgende keer **gaan** we toch maar op de fiets.

- De persoonsvorm hoort bij het onderwerp.
- De persoonsvorm staat in de tegenwoordige tijd ('het regent') of in de verleden tijd ('het regende').¹

Persoonsvormen onvoltooid tegenwoordige tijd (o.t.t.)

enkelvoud:	ik	werk
	je/u	werk t/werk je
	hij/ze/het	werk t
meervoud:	we/jullie/ze	werk en

- De 'ik-vorm' noemen we ook wel de *stam* van het werkwoord.

2

Kies de goede persoonsvorm.

- 1 Ik zit/zitten op een intensieve cursus Nederlands.
- 2 We heb/hebben vijf keer per week les.
- 3 Een les duur/duurt drie uur.
- 4 Na anderhalf uur ben/is er een pauze.
- 5 We krijgt/krijgen voor elke les veel huiswerk.
- 6 Ik heb/heeft niet veel tijd voor andere dingen.
- 7 In het weekend kijk/kijken we tv.
- 8 Kijkt/Kijken jullie vaak tv?

¹ Zie voor het gebruik van de tijden afdeling B.

- 9 Wat vindt/vind jij een leuk programma?
- 10 Om 11 uur gaat/gaan mijn man en ik naar bed.

3

Vul de juiste persoonsvorm in.

In de kantine. Een gesprek tussen Elza (E.) en Saïd (S.).

- 1 E.: Hoe (gaan) jij naar school?
- 2 S.: Ik (gaan) altijd met de fiets. En jij?
- 3 E.: Mijn vriendin en ik (gaan) met de bus.
- 4 We (wonen) te ver weg.
- 5 S.: Waar (wonen) jullie dan?
- E.: In Capelle. En jij?
- 6 S.: Ik (wonen) in Schiedam.
- 7 E.: Maar dat (zijn) toch ook ver?
- 8 S.: Een half uur fietsen. Dat (vinden) ik niet zo veel.
- 9 E.: Wat (doen) je als het (regenen)?
- 10 S.: Dan (hebben) ik een regenpak.

4

Vul de juiste persoonsvorm in.

Een gesprek tussen Osman (O.) en Rachid (R.).

- 1 O.: Wie (koken) er bij jullie thuis?
- 2 R.: Ik (koken) samen met mijn vriend.
De ene dag (koken) ik en de andere dag (koken) hij.
- 3 O.: (Vinden) jullie koken leuk?
- 4 R.: Dat (gaan) wel. Ik (houden) niet zo van koken. Mijn vriend wel,
hij (staan) graag in de keuken.
- 5 O.: Nou, mijn vriend niet. Maar hij (doen) wel de boodschappen.
Hij (hebben) ook geen hekel aan de afwas.
- 6 R.: Hm, mijn vriend en ik (haten) de afwas. Maar ja, als alle borden
vies (zijn), dan (moeten) we wel.

Persoonsvormen onvoltooid verleden tijd (o.v.t.)

Zondag

Gisteren **was** het zondag.

Mijn ouders **kwamen** op bezoek.

Ze **waren** er om 4 uur.

We **dronken** thee en daarna **namen** we een glas wijn.

Mijn moeder **hielp** me in de keuken.

Mijn vader **las** de krant.

Mijn man **speelde** met de kinderen.

Na het eten **deden** de kinderen de afwas.

- De onvoltooid verleden tijd kent één vorm voor enkelvoud en één voor meervoud:

infinitief	onvoltooid verleden tijd enkelvoud	onvoltooid verleden tijd meervoud
1 komen	kwam	kwamen
2 zijn	was	waren
3 lezen	las	lazen
4 spelen	speelde	speelden
5 fietsen	fietste	fietsten

Tip:

Leer de onvoltooid verleden tijdvorm van een onregelmatig werkwoord samen met het voltooid deelwoord uit je hoofd:

komen – kwam/kwamen – gekomen

zijn – was/waren – geweest

lezen – las/lazen – gelezen

(Zie achterin het boek de lijst met onregelmatige werkwoorden.)

5

Vul de onvoltooid verleden tijd van de (onregelmatige) werkwoorden in.
Gebruik je woordenboek of de werkwoordenlijst.

- 1 Gisteren ... ik bij vrienden. (eten)
- 2 We ... na het eten koffie. (drinken)
- 3 's Nachts ... ik bij hen slapen. (blijven)
- 4 Vandaag ... ik een brief van mijn familie. (krijgen)
- 5 Zondag ... we thuis. (zijn)
- 6 Ik ... tv (kijken), de kat ... op mijn schoot. (liggen)
- 7 Mijn vriendin ... een boek. (lezen)
- 8 Ze ... ook een paar brieven. (schrijven)
- 9 Ali ... vorige maand een tweedehands fiets. (kopen)
- 10 Toen hij de eerste keer ... fietsen, ... hij er gelijk weer van af. (gaan, vallen)
- 11 We ... te kijken en ... hem weer op zijn fiets. (staan, helpen)
- 12 Hij ... zich geen pijn gedaan. (hebben)
- 13 We ... wel een beetje om hem lachen. (moeten)
- 14 Maar na een uurtje ... hij het! (kunnen)

- De *regelmatige werkwoorden* krijgen *-de(n)* of *-te(n)* achter de stam: leerde(n), rookte(n).

- De onvoltooid verleden tijdvorm vind je in de meeste Nederlandse woordenboeken na de infinitief.

(1)	(2)	(3)
douch ten	droom den	leef den
blaff ten	leer den	verbaas den
werk ten	woon den	
gaap ten	gooi den	
fiet sten	duw den	
zucht tten	antwoor dden	

Regels:

- 1 douchen, blaffen, werken, gapen, fietsen, zuchten: werkwoorden met -ch, -f, -k, -p, -s of -t voor de -en krijgen in de o.v.t -te(n) achter de stam;
- 2 regelmatige werkwoorden met een van de andere letters voor de -en krijgen stam + -de(n);
- 3 werkwoorden met -v of -z voor de -en van de infinitief krijgen in de onvoltooid verleden tijd -fde(n) of -sde(n).

- 1 infinitief met ch/f/k/p/s/t: stam + -te(n)
- 2 infinitief met v/z: stam + -fde(n) en stam + -sde(n)
- 3 alle andere gevallen: stam + -de(n)

Tip:

- Onthoud 'soft ketchup' voor de letters waarna -te(n) moet komen: s, f, t, k, ch en p.

Let op:

- Infinitieven met -den en -ten krijgen in de onvoltooid verleden tijd dus **dd** en **tt** (branden – brandden; praten – praatten).

6

Vul de onvoltooid verleden tijd in.

- 1 Sorry, je (zeggen) wat, maar ik (luisteren) niet.
- 2 Ik (wachten) op de bus van 12.20 u maar die (zijn) al weg.
- 3 Reza (wonen) in Delft. Daar (hebben) hij een kamer bij familie.
- 4 Mijn moeder (huilen) altijd als ze uien (schoonmaken).
- 5 Het sprookje (eindigen) met: 'En ze (leven) nog lang en gelukkig.
- 6 Melanie en David (studeren) in Amsterdam, maar (huren) een flat in Haarlem.
- 7 Ze (betalen) daar minder huur.
- 8 Gisteren (regenen) het weer eens de hele dag.

- 9 Daarom (moeten) ik de was binnen drogen.
- 10 Het (drogen) wel sneller dan op het balkon.
- 11 Ik (blijven) lekker de hele dag binnen en (beantwoorden) de brieven van mijn familie.
- 12 Verder (leren) ik mijn huiswerk en (bellen) ik met een paar vriendinnen.

7

Zet de persoonsvorm in de onvoltooid verleden tijd (regelmatige en onregelmatige werkwoorden).

- 1 's Middags **eet** ik op school.
 - 2 Ik **neem** altijd soep of melk en een broodje.
 - 3 Ik **houd** niet van erwtensoep.
 - 4 Die **neem** ik nooit.
 - 5 Ik **koop** een extra broodje als ik honger **heb**.
 - 6 In de middagpauze **drink** ik thee.
 - 7 Na de les **doe** ik soms boodschappen.
 - 8 Ik **haal** brood en vlees bij de winkels in de buurt.
 - 9 Vervolgens **kook** ik, **eet** ik en soms **was** ik af.
 - 10 Dan **is** het tijd voor wat ontspanning.
 - 11 Ik **lees** de krant of **kijk** tv.
 - 12 Daarna **ga** ik huiswerk maken.
 - 13 Eerst **leer** ik de nieuwe woorden en dan **maak** ik de oefeningen.
 - 14 Om een uur of elf **ga** ik naar bed als ik de andere dag weer les **heb**.
- (Zie voor meer oefeningen de afdelingen B en D.)

C Voltooid deelwoorden

Ik ben gisteravond **thuisgebleven**.
 Ik heb geen tv **gekeken**.
 Ik heb de hele avond woordjes **geleerd**.

- Een *voltooid deelwoord* begint meestal met *ge-*.

I Voltooid deelwoorden van onregelmatige werkwoorden

Tot hoe laat ben je gisteren op school **gebleven**?
 Heb je hier op school **gegeten**?

Tip:

Leer het voltooid deelwoord van een onregelmatig werkwoord samen met de onvoltooid verleden tijdvorm uit je hoofd:

blijven – bleef/bleven – gebleven

eten – at/aten – gegeten

Zie voor het gebruik van 'hebben' of 'zijn' 6.3 en afdeling B.

8

Vul het voltooid deelwoord in. Gebruik je woordenboek of de werkwoordenlijst.

- 1 Gisteren heb ik bij vrienden (eten).
- 2 We hebben na het eten koffie (drinken).
- 3 's Nachts heb ik heerlijk (slapen).
- 4 Ik had een brief van mijn familie (krijgen).
- 5 Ik heb tv (kijken).
- 6 Mijn vriendin heeft een boek (lezen).
- 7 Ze heeft ook brieven (schrijven).
- 8 Ali heeft een tweedehands fiets (kopen).
- 9 In het begin is hij een paar keer (vallen).
- 10 We hebben soms vreselijk om hem (lachen).
- 11 Mijn buurvrouw heeft foto's van ons (nemen).

2 Voltooide deelwoorden van regelmatige werkwoorden

We hebben hard **gewerkt**.

Ik heb vanmorgen vroeg **gedoucht**.

We hebben veel nieuwe woorden **geleerd**.

Ik heb in twee eeuwen **geleefd**.

Al het papier werd in de prullenbak **gegooid**.

- 1 **gedoucht, gebluft, gewerkt, gegaapt, gefietst**: de voltooide deelwoorden van werkwoorden waarvan de infinitief eindigt op *-chen, -fen, -ken, -pen* of *-sen*, eindigen op een *-t*;
- 2 **gezucht, geantwoord**: de voltooide deelwoorden van werkwoorden waarvan de infinitief eindigt op *-den* of *-ten*, eindigen op een *-d* of een *-t*;
- 3 **geleefd, geloofd**: de voltooide deelwoorden van werkwoorden waarvan de infinitief eindigt op *-ven* of *-zen*, eindigen op *-fd* of *-sd*;
- 4 **gefotografeerd, gekamd, gegoid, ...**: in alle andere gevallen eindigen de voltooide deelwoorden op *-d*.

- 1 infinitief met ch/f/k/p/s: ge + stam + t
- 2 infinitief met t of d: ge + stam
- 3 infinitief met v of z: ge + stam + fd/sd
- 4 alle andere gevallen: ge + stam + d

- Het *voltooide deelwoord* vind je in de meeste Nederlandse woordenboeken (met de vorm van de onvoltooid verleden tijd) na de infinitief.

9

Vul het voltooid deelwoord in.

- 1 We hebben 's middags naar muziek (luisteren).
- 2 Hazem heeft de hele avond (praten).
- 3 Hij heeft ons veel over Egypte (vertellen).
- 4 Ik heb een half uur op de decaan (wachten).
- 5 Ze had de trein (missen).
- 6 Ik heb vroeger in het buitenland (wonen).
- 7 Ik heb in Nederland (studeren).
- 8 Het heeft de hele dag (regenen), toch hebben we een paar uur (wandelen).
- 9 Ze zijn met de trein naar Zuid-Frankrijk (reizen) en daar hebben ze een auto (huren).
- 10 Mijn buurvrouw heeft al haar kleren zelf (naaien).

3 Voltooide deelwoorden zonder *ge-*

Hoe laat is het feest **begonnen**?
 Wat is er vandaag voor belangrijks **gebeurd**?
 Ik heb het al eens **herhaald**.
 De cake is helemaal **mislukt**.
 Sorry maar ik ben je naam **vergeten**.
 Ik heb om half 8 **ontbeten**.
 Ze is als politiek vluchteling **erkend**.
 De dokter heeft me **onderzocht**.
 Het slechte weer was niet **voorspeld**.

- Infinitieven die beginnen met **be-**, **er-**, **ge-**, **her-**, **mis-**, **ver-**, en **ont-** krijgen geen *ge-* voor het voltooid deelwoord.
- Samengestelde werkwoorden² met de klemtoon op het werkwoord (niet scheidbaar) krijgen ook geen *ge-* voor het voltooid deelwoord.

² Een samengesteld werkwoord is een combinatie van een werkwoord en een ander woord. Zie ook paragraaf 6.5.

IO

Wat is het voltooid deelwoord van deze werkwoorden (regelmatige en onregelmatige werkwoorden)?

- 1 Ik ben het telefoonnummer van Mojgan (vergeten).
- 2 Ik heb nog geen agenda voor het nieuwe jaar (kopen).
- 3 Ik heb drie brieven (ontvangen).
- 4 Eén heb ik al (beantwoorden) de andere twee doe ik vanavond.
- 5 Ik heb hem altijd (vertrouwen), al zijn verhalen (geloven).
- 6 Mijn burens hebben (besluiten) te verhuizen.
- 7 Ik heb (beloven) om op de katten van mijn dochter te passen.
- 8 Na de dood van zijn vrouw is mijn grootvader weer (hertrouwen).
- 9 Hij heeft zijn grote huis (verkopen) en heeft een kleine flat (kopen).
- 10 Heb jij zijn nieuwe adres (onthouden)?

II

Zet de zinnen in de voltooid tegenwoordige tijd (let op het goede hulpwerkwoord).

- 1 Ik ... je pen even ... (gebruiken)
- 2 Vorige week ... ik een brief van de KPN ... (ontvangen)
- 3 Ze ... mijn vraag snel ... (beantwoorden)
- 4 Ahmed ... niet meer te roken. (beloven)
- 5 Mijn ouders ... me veel over hun reis naar Indonesië ... (vertellen)
- 6 Ze ... er zes weken ... (zijn)
- 7 Ze ... er een heerlijke tijd ... (hebben)
- 8 De nieuwe woorden ... ik drie keer ... (herhalen)
- 9 De woorden van de eerste les ... ik allemaal ... (onthouden)
- 10 Drie jaar geleden ... mijn broer ... (scheid), vorige maand ... hij ... (hertrouwen)

4 Voltooid deelwoorden van scheidbare werkwoorden³

Ik heb de verwarming **aangezet**.

Ik heb mijn vriendin vorige zaterdag **opgebeld**.

- In het voltooid deelwoord van scheidbare werkwoorden komt -ge- tussen het werkwoord en het scheidbare deel.
- Een samengesteld werkwoord is meestal scheidbaar als de klemtoon niet op het werkwoord valt.

³ Een scheidbaar werkwoord is een samengesteld werkwoord waarvan je de twee delen soms van elkaar moet scheiden.

12

Vul het voltooid deelwoord in. Zijn de werkwoorden allemaal scheidbaar? (Let op de klemtoon. Zoek op in het woordenboek.)

- 1 Ik ben bij halte 'Rusthoflaan' (uitstappen).
- 2 We zijn een half uur eerder met de les (ophouden).
- 3 Ik had haast, daarom ben ik maar (doorlopen).
- 4 Hebben jullie het huiswerk (opschrijven)?
- 5 Ik heb de toetsen (nakijken).
- 6 Miriam, heb jij de toets al (inhalen)?
- 7 Hebben jullie de zinnen van het bord al (overschrijven)?
- 8 Prima, je hebt alle woorden goed (uitspreken).
- 9 Mirko was bij het ongeluk en hij werd door de politie (ondervragen).
- 10 Na de les heb ik de ramen (dichtdoen) en het bord (schoonvegen).
- 11 Toen ik thuiskwam, heb ik de tv (aanzetten).
- 12 Ik had hoofdpijn, daarom heb ik mijn afspraak met de decaan (afzeggen).

13

Vul de goede vorm in (infinitief of voltooid deelwoord).

- 1 Ik ben ziek geweest. Wanneer kan ik het proefwerk ...? (inhalen)
- 2 Hebben jullie de zinnen van het bord al ...? (overschrijven)
- 3 Hoe moet je dat woord ...? (uitspreken)
- 4 Ik had gisteren weinig tijd. Ik heb mijn afspraak bij de kapper ... (afzeggen)
- 5 Heeft u de proefwerken al ...? (nakijken)
- 6 Heb je de ramen goed ... toen je wegging? (dichtdoen)
- 7 Ik heb zijn adres in mijn agenda ... (opschrijven)
- 8 Ik stap in bij halte Beurs. Waar ben jij ...? (instappen)
- 9 Jammer, de bel gaat, dan moeten we ... (ophouden)
- 10 Ik moet hard ... als ik de trein wil halen. (doorlopen)

5 Voltooide deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord

gebakken en gekookte eieren
de gebroken ruit
de gedekte tafel

- Wanneer je voltooide deelwoorden als bijvoeglijk naamwoord gebruikt, krijgen ze een -e volgens de regels van de bijvoeglijke naamwoorden (zie A4).

14

Gebruik het voltooid deelwoord van de werkwoorden tussen haakjes als bijvoeglijk naamwoord.

- 1 De ... datum voor het tentamen klopte niet. (opgeven)
- 2 Het ... boek ligt op de stoel. (bespreken)
- 3 We moesten de ... proef opnieuw doen. (mislukken)
- 4 De ... rekeningen liggen op tafel. (betalen)
- 5 Zelf ... cake vind ik veel lekkerder. (bakken)
- 6 De pas ... computer deed het niet. (kopen)
- 7 De ... kinderen zaten op het politiebureau. (verdwalen)
- 8 De ... cursisten organiseerden een feest. (slagen)
- 9 Het ... huiswerk was veel te veel. (opgeven)
- 10 Het ... jasje hing gewoon aan de kapstok. (verdwijnen)

D Onvoltooide deelwoorden

Lachend(e) vertelde ze dat haar fiets gestolen was.
Ik ben **lopend(e)** gekomen.

- Het onvoltooid deelwoord geeft aan hoe een actie gebeurde: het vertellen gebeurde lachend en het komen lopend.
- Ook de onvoltooide deelwoorden kun je als bijvoeglijk naamwoord gebruiken.

15

Geef met het werkwoord tussen haakjes aan hoe de actie gebeurde.

- 1 Zij kwam ... de trap op. (hijgen)
- 2 Het kind fietste ... naar huis. (huilen)
- 3 ... begon hij met zijn verhaal. (stotteren)
- 4 ... kwam hij het podium op. (struikelen)
- 5 Zij staat altijd ... onder de douche. (zingen)

6.2 De gebiedende wijs

Mijn buurvrouw loopt met de hond in het park.
Hij loopt niet aan de riem.
Ze roept hem: Boko, **kom** hier!

Mijn zoontje valt.
Hij huilt: zijn knie is kapot.
Ik zeg: **Kom** maar hier!
Ik geef hem een zoen en doe een pleister op zijn knie.

Ik kijk naar buiten.
Ik zie een prachtige vogel.
Ik roep mijn man: **Kom eens** hier! **Kijk eens**!

Er is telefoon voor mijn man.
Hij is boven. Ik roep hem. Hij hoort het niet.
Ik roep nog eens en nog eens: **Kom toch** hier!

De gebiedende wijs is eigenlijk een bijzondere vorm van de onvoltooid tegenwoordige tijd.

We maken er gebruik van als we willen dat iemand anders iets voor ons doet. Het kan een verzoek of een bevel zijn.

Gebruik:

kom	=	streng (tegen kinderen en dieren)
kom maar	=	belangrijk voor de ander (Je mag komen.)
kom eens	=	belangrijk voor de spreker (Ik wil graag dat je komt.)
kom toch	=	ongeduldig (Je moet komen.)

- De gebiedende wijs zonder onderwerp heeft dezelfde vorm als de stam (= ik-vorm van de onvoltooid tegenwoordige tijd):

Kom eens!
Kijk maar!
Doe het zelf!

Uitzondering: **wees** stil!

- Als onderwerp kunnen we er *jij* (nooit je) of *u* (beleefd) bij gebruiken:

Kom jij eens hier!
Komt u eens hier alstublieft!

Uitzonderingen: **Wees jij** eens lief! **Weest u** niet zo haastig!

- In de schrijftaal gebruiken we voor een meervoud stam + t:

Komt allen!
Rijdt voorzichtig!

Uitzondering: **Weest** welkom!

- Ook de infinitief kunnen we voor een bevel of verzoek gebruiken. We doen dit meestal tegen kinderen of een huisdier. Ook aanwijzingen door de politie zijn dikwijls zo geformuleerd.

Baas tegen een hond: Hier komen! Liggen! Daar blijven!

Ouder tegen een kind: Niet aanzitten! Afblijven! Tanden poetsen en handen wassen!

Een agent: Staan blijven! Wapens neerleggen! Iedereen doorlopen!

Uitzondering: Stil wezen! Maar ook: Stil zijn!

16

Kies de goede reactie. Soms zijn er meer reacties goed. Geef uitleg bij je keuze.

- 1 Er is een vriend bij je op bezoek. Hij heeft vreselijke hoofdpijn. Je zegt:
 - a Neem een aspirientje!
 - b Neem eens een aspirientje!
 - c Neemt u een aspirientje!
 - d Neem toch een aspirientje!
- 2 Je vriend wilde geen aspirientje. Een uur later. Hij heeft nog steeds hoofdpijn. Je zegt:
 - a Neem een aspirientje!
 - b Neem eens een aspirientje!
 - c Neem maar een aspirientje!
 - d Neem toch een aspirientje!
- 3 Je wilt in de klas iets vertellen. Je zegt:
 - a Luister!
 - b Luisteren jullie eens!
 - c Luister maar!
 - d Luisteren!
- 4 Je staat bij de tramhalte. Iemand pikt (= steelt) je tas. Je roept:
 - a Geef terug!
 - b Teruggeven!
 - c Geef maar terug!
 - d Geef toch terug!
- 5 Je vriendin draagt twee zware tassen. Je wilt haar helpen. Je zegt:
 - a Geef mij een tas!
 - b Geef mij eens een tas!
 - c Geef mij maar een tas!
 - d Geef mij toch een tas!

- 6 Je vriend heeft al drie dagen erge buikpijn. Hij wil niet naar de dokter. Je bent boos op hem. Je zegt:
- a Ga naar de dokter!
 - b Ga jij eens naar de dokter!
 - c Ga maar naar de dokter!
 - d Ga toch naar de dokter!
- 7 Je kind wordt 's nachts wakker. Het huult en is bang. Je zegt:
- a Wees niet bang!
 - b Wees eens niet bang!
 - c Wees maar niet bang!
 - d Wees toch niet bang!
- 8 Je steekt over en het licht is rood. Er staat een politieagent achter je die roept:
- a Sta maar stil!
 - b Sta toch stil!
 - c Sta eens stil!
 - d Sta stil!
- 9 Je ziet een mooie boot op de rivier. Je roept je vriend:
- a Kom kijken!
 - b Kom eens kijken!
 - c Kom maar kijken!
 - d Kom toch kijken!
- 10 Er is brand. Er zijn veel mensen die naar de brand kijken. De brandweer komt. Eén van de brandweerlieden zegt:
- a Ga opzij!
 - b Ga eens opzij!
 - c Ga maar opzij!
 - d Ga toch opzij!
- 11 Het kleine kind van de burens valt. Je wilt hem troosten. Je zegt:
- a Kom hier!
 - b Hier komen!
 - c Kom maar hier!
 - d Kom toch hier!
- 12 Je past op de hond van je burens. Je komt de kamer in en je ziet hoe hij met zijn kop in de open koekjeströmmel duikt. Je roept:
- a Afblijven!
 - b Blijf maar af!
 - c Blijf toch af!
 - d Blijf eens af!

6.3 Hulpwerkwoorden

Ik **heb** mijn huiswerk niet **gemaakt**.

Mag ik het morgen nog **inleveren**?

- Hulpwerkwoorden (heb, mag) geven extra informatie:
heb van *hebben*: hulpwerkwoord van de voltooide tijd;
mag van *mogen*: toestemming geven of vragen.
- Hulpwerkwoorden horen bij een 'actie'-werkwoord (gemaakt, inleveren).

A Hebben en zijn

Heb je vandaag de krant al gelezen?

Hoezo, **is** er wat bijzonders gebeurd?

- *Hebben* en *zijn* zijn de hulpwerkwoorden van de voltooide tijd. We gebruiken ze samen met een voltooid deelwoord als we over het verleden praten.
- We gebruiken *hebben* meestal als het om de **actie** gaat en *zijn* als het om het **resultaat van de actie** gaat.
- In het woordenboek vind je of je *hebben* of *zijn* bij een 'actie'-werkwoord moet gebruiken.
- Het voltooid deelwoord komt meestal aan het einde van de zin.
- Een woordgroep met een voorzetsel mag na het voltooid deelwoord komen:

Is er wat bijzonders gebeurd **in het weekend**?

	hebben	zijn
ik	heb	ben
je	hebt/heb je	bent/ben je
u	hebt/heeft	bent/is (minder gebruikelijk)
hij/ze/het	heeft	is
<i>meervoud</i>	hebben	zijn

17

Hebben of zijn? Denk aan de juiste vorm.

- 1 Hoe laat ... les begonnen?
- 2 En hoe laat ... hij afgelopen?
- 3 Hoe ... je de toets gemaakt?
- 4 ... jullie de nieuwe woorden goed geleerd?
- 5 We ... gisteren bij vrienden geweest.
- 6 Ik ... in het weekend een mooi boek gelezen.
- 7 Ze ... in de vakantie verhuisd.

- 8 Mijn vriendin en ik ... een prachtige film gezien.
- 9 U ... de brief niet goed gelezen.
- 10 Prima, je ... goed je best gedaan.
- 11 Hij ... me vorige week een brief geschreven.
- 12 Het bezoek ... om 5 uur gekomen.

B Moeten/kunnen/willen/mogen/zullen

Ik **moet** nog boodschappen **doen**.

Wil jij even naar de bakker (gaan)?

Ik **kan** je nu niet **helpen**.

Je **mag** mijn fiets wel even **gebruiken**.

Zullen we nu eerst thee **drinken**?

Ik **zal** morgen wel **koken**.

Betekenis:

moeten	verplicht zijn, nodig zijn
willen	verlangen, wensen
kunnen	mogelijk zijn
mogen	niet verboden zijn, toegestaan zijn
zullen	1 een voorstel doen; 2 een belofte doen, een afspraak maken

- Het werkwoord dat bij *moeten*, *willen*, *kunnen*, *mogen* en *zullen* hoort, staat in de infinitief.
- Deze infinitief komt meestal aan het einde van de zin.
- Een woordgroep met een voorzetsel mag na de infinitief komen:
Ik kan je nu niet helpen **met die woordjes**.

	willen	zullen	kunnen
ik	wil	zal	kan
je ³	je wil/wil	je zal/zal	je kan/kan je
of:	wilt/wil je	je zult/zul je	je kunt/kun je
u	wil/wilt	zal/zult	kan/kunt
hij/ze/het	wil	zal	kan
meervoud	willen	zullen	kunnen

	moeten	mogen
enkelvoud:	moet	mag
meervoud:	moeten	mogen

3 Je wil/wilt, je zal/zult en je kan/kunt: de vorm met -t is formeler en wordt eerder in de schrijftaal gebruikt.

Let op:

Ik **moet** om 8 uur naar school (gaan).

Ik **kan** vanmiddag niet naar die vergadering (gaan).

Ik **moet** naar de tandarts (gaan).

Ik **wil** een nieuwe fiets (hebben).

We **mogen** om 4 uur naar huis (gaan).

Morgen **hoeven** we niet naar school (te gaan).

- We laten *gaan* of *hebben* weg na: *hoeven, kunnen, moeten, mogen, willen*. (In Nederlandse oren klinkt het zelfs 'gek' als je deze werkwoorden toevoegt.)

18

In welke zinnen zijn **hebben** of **gaan** echt nodig?

- 1 Wil je vanmiddag naar de stad ...?
Nee, ik moet naar mijn ouders ...
- 2 Hoe ga je naar school?
Ik wilde met de fiets ..., maar mijn band was lek. Toen moest ik wel met de bus ...
- 3 Wil je een kopje koffie ...?
Nee, ik mag geen koffie ... Ik heb last van mijn maag. Mag ik een glaasje water ...?
- 4 Wanneer moet je weer naar de tandarts ...?
Ik hoef pas in mei ...
- 5 Wanneer mag een kind in Nederland naar school ...?
Als een kind vier is, mag het naar school ...; als het vijf is, moet het naar school ...
- 6 Kinderen willen graag een hond of een kat ... Maar wie moet er voor zorgen?
Vaak moet de moeder dat doen en daarom wil ze dat meestal niet ...
- 7 Morgen moet ik met de trein van 7 uur naar Groningen ...
Heb je zin om mee te ...?

19

Mogen of moeten.

mogen	het is niet verboden, het is toegestaan
moeten	het is verplicht, het is nodig

- 1 Je mag/moet in de tram niet roken.
- 2 In de tram mag/moet je je strippenkaart afstempelen.
- 3 Ik mag/moet om 9 uur op school zijn.
- 4 Mag/Moet het raam alsjeblieft open?
- 5 Mag/Moet ik je pen even lenen?

- 6 Voor soep mag/moet ik € 1,50 betalen.
- 7 Voor een rood stoplicht mag/moet je stoppen.
- 8 Als je iets niet begrijpt, mag/moet je het vragen.
- 9 Wie is er aan de beurt? Wie mag/moet er lezen?
- 10 In het weekend mogen/moeten jullie uitrusten.
- 11 In Nederland mag/moet je naar school tot je 16 bent.
- 12 Je mag/moet pas werken als je 16 bent.
- 13 Zonder rijbewijs mag/moet je niet autorijden.
- 14 Mag/moet je veel huiswerk maken voor morgen?

20

Willen of kunnen.

willen	verlangen, wensen
kunnen	mogelijk zijn

- 1 Kan/Wil je een ander huis? – Nee, ik heb een prima huis.
- 2 Kan/Wil je fietsen? – Nee, dat heb ik nooit geleerd.
- 3 Kan/Wil je zwemmen? – Ja, dat heeft mijn vader me geleerd.
- 4 Kan/Wil je wat eten? – Nee, dank je, ik heb geen honger.
- 5 Kan/Wil jij koken? – Goed, als jij de afwas doet.
- 6 Kan/Wil je een sigaret? – Nee, ik rook niet.
- 7 Kan/Wil je rijden? – Ja, ik heb een rijbewijs.
- 8 Kan/Wil je rijden? – Nee, ik ben moe. Rijd jij maar.
- 9 Kan/Wil ik tien euro van je lenen? – Nee, ik heb geen geld bij me.
- 10 Kan/Wil jij nu naar het station? – Ja, dan kan/wil ik de trein van half elf halen.

21

Mogen of kunnen (soms kun je beide werkwoorden gebruiken).

mogen	het is toegestaan
geen/niet mogen	het is verboden
kunnen	het is mogelijk

- 1 ... ik even bellen?
- 2 ... je me een pen lenen?
- 3 Hij ... van de dokter drie weken niet sporten.
- 4 Mijn buurvrouw ... uren in de zon zitten.
- 5 • Ik ... niet zwemmen. En jij?
- Ik ... het wel, maar ik ... niet voor mijn oren.
- 6 • We ... vanmiddag wel op school eten.
- ... we in het lokaal eten?
- Ja, alleen in het talenpracticum ... dat niet.
- 7 ... jullie vanavond in plaats van morgen op bezoek komen?

- 8 In scholen ... je niet roken.
- 9 In de bus ... ik niet lezen. Dan word ik misselijk.
- 10 Ik ... geen kleine lettertjes lezen. Ik moet vast een bril gaan dragen.

22

Willen of zullen.⁴

willen	wensen, verlangen
zullen	belofte doen, afspraak maken/voorstel doen

- 1 ... jullie koffie of thee?
- 2 Ik ... wel koffie, maar mijn vriendin ... liever thee.
- 3 ... ik even koffie en thee halen?
- 4 ... jullie suiker en melk erin?
- 5 ... we in de stad gaan eten?
- 6 Nee, ik ... liever naar huis.
- 7 ... ik dan een pizza halen?
- 8 Prima, dan ... ik wel afwassen.
- 9 ... ik je met de auto naar het station brengen?
- 10 Nee, dank je, ik ... liever lopen.
- 11 Wat ... je voor je verjaardag?
- 12 Ik weet het niet. Ik ... eens nadenken.

23

Infinitief of voltooid deelwoord? Onderstreep eerst het hulpwerkwoord.

zwemmen – gezwommen

- 1 Ik kan ...
- 2 Ik heb vorige week in zee ...
kijken – keken
- 3 Ik wil tv ...
- 4 Ik heb gisteren niet naar de tv ...
betalen – betaald
- 5 Ik heb vorige week het cursusgeld ...
- 6 Mehmed moet het cursusgeld nog ...
roken – gerookt
- 7 Ik mag van de dokter niet ...
- 8 Mijn vriend heeft zaterdag een heel pakje shag ...
doen – gedaan
- 9 Vanmiddag moet ik boodschappen ...
- 10 Heb jij vandaag al boodschappen ...?
zijn – geweest

4 Zie voor *zullen* en toekomst afdeling B, paragraaf 2.2.

- 11 Ik moet morgen om drie uur thuis ...
- 12 Ben jij al in de kantine ...?
kopen – gekocht
- 13 Waar heb jij die schoenen ...?
- 14 Mijn schoenen zijn kapot. Ik moet nieuwe ...
drinken – gedronken
- 15 Heb jij wel eens whisky ...?
- 16 Een moslim mag geen alcohol ...
eten – gegeten
- 17 Wat heb je vanmorgen ...?
- 18 Ik was laat vanmorgen. Ik moet nog ...
bellen – gebeld
- 19 Ik zal je voor een nieuwe afspraak ...
- 20 Ik heb gisteravond mijn ouders ...

Geef antwoord op de vragen in een complete zin.

Voorbeeld:

Mag ik je pen even gebruiken?

Natuurlijk mag je mijn pen gebruiken.

of: Ja hoor, je mag mijn pen gebruiken.

- 1 Kan je me nu vijf euro lenen?
- 2 Mag je in de klas roken?
- 3 Kan je autorijden?
- 4 Mag jij hier autorijden?
- 5 Wil je nog iets vragen?
- 6 Wil je ook nog Engels leren?
- 7 Mag je op een brommer rijden als je 14 bent?
- 8 Kan je morgen op tijd zijn?
- 9 Wil je nu soep?
- 10 Mag ik even een vraag stellen?
- 11 Kunnen mensen vliegen?
- 12 Hoeveel moet je aan huur betalen?
- 13 Wil je met je vrienden op vakantie?
- 14 Wat wil je volgend jaar doen?
- 15 Aan wie wil je een brief schrijven?
- 16 Met wie wil jij graag samenwerken?
- 17 Met wie kan je goed praten?
- 18 Kan jij Arabisch schrijven?
- 19 Hoe laat mag je vandaag naar huis?
- 20 Wil je nu al stoppen?

25

Kies het juiste hulpwerkwoord. Soms zijn er meer mogelijkheden.

willen – kunnen – mogen – moeten – zullen

- 1 Ik ... nu brood halen, anders heb ik morgen geen ontbijt.
- 2 ... ik je woordenboek even gebruiken?
- 3 Mijn kat ... niet op mijn bed slapen.
- 4 Hij ... geen twee minuten zwijgen.
- 5 Ik ... wel even voor je afwassen.
- 6 ... we vanavond naar de film gaan?
- 7 Onder de 16 jaar ... je niet met een brommer rijden.
- 8 Je ... ongeveer drie uur per dag studeren.
- 9 ... jullie me goed horen?
- 10 ... jullie even luisteren?
- 11 ... ik je iets vragen?
- 12 ... je dit woord spellen?
- 13 Mijn moeder ... me elke week schrijven.
- 14 Ik ... van de dokter niet roken.
- 15 Ik ... morgen naar de decaan. Ik heb een afspraak.

26

Vervang de persoonsvorm door het hulpwerkwoord (denk aan de plaats en de vorm van het tweede werkwoord).

Voorbeeld:

Ik zwem niet. (kunnen)

Ik kan niet zwemmen.

- 1 Kom je morgen? (kunnen)
- 2 Help je me vanavond met mijn werk? (willen)
- 3 We drinken eerst koffie. (kunnen)
- 4 Jullie roken buiten. (mogen)
- 5 Ik doe straks boodschappen. (moeten)
- 6 Ik hoor u niet. (kunnen)
- 7 We luisteren eerst naar de cd. (zullen)
- 8 Daarna lezen jullie de vragen. (kunnen)
- 9 Ik geef jullie een half uur de tijd. (zullen)
- 10 Beginnen jullie nu? (willen)

C Gaan

Wat **ga** je in het weekend **doen**?

Ik **ga** op bezoek bij mijn familie in Utrecht.

En jij?

Ik **ga** wat **studeren**.

- *Gaan* is 'actie'-werkwoord en ook hulpwerkwoord. Het geeft toekomst aan. De actie moet nog gebeuren.
- Het werkwoord dat bij *gaan* hoort, staat in de infinitief.
- Deze infinitief komt meestal aan het einde van de zin.
- Ook hier kan de woordgroep met voorzetsel na de infinitief komen:

Ik ga wat studeren **in het weekend**.

27

Geef met **gaan** aan dat de actie in de toekomst plaatsvindt.

- 1 Hij studeert aan de universiteit.
- 2 We kopen volgende week een nieuwe tafel.
- 3 Doen jullie zaterdag boodschappen in de stad?
- 4 Vanmiddag doe ik tentamen.
- 5 Na het eten drinken we koffie.
- 6 Straks bestudeer ik eerst de nieuwe woorden.
- 7 Na het eten schrijf ik brieven.
- 8 Soms eten we in een restaurant.
- 9 Wanneer oefenen jullie voor het examen?
- 10 Ik haal meer informatie bij het reisbureau.

D Laten

- 1 **laten** = de actie niet zelf doen

Zij **laat** haar auto niet **repareren**, ze doet het zelf.

Waar **laat** jij je haar **knippen**?

- *Laten* geeft hier aan dat het subject de actie niet zelf doet.
- Het werkwoord dat erbij hoort, staat in de infinitief.
- Deze infinitief komt meestal aan het einde van de zin.

28

In welke zinnen doet het onderwerp de actie niet zelf?

- 1 Ik laat nieuwe pasfoto's maken.
- 2 Tijdens zijn vakantie heeft hij veel foto's gemaakt.
- 3 Mijn zus ontwikkelt al haar foto's zelf.
- 4 Mijn vriend laat ze in de supermarkt ontwikkelen.
- 5 Hij laat zijn huiswerk door zijn vrouw nakijken.
- 6 De docent corrigeert elke week de schrijfp opdrachten.
- 7 Ik laat me voor de cursus wiskunde inschrijven.
- 8 Hij laat zich door de decaan voorlichten.

29

Geef met *laten* aan dat het onderwerp de actie niet zelf doet.

- 1 Mijn buurman wast elke zaterdag zijn auto.
- 2 Ik stuur het boek naar zijn huis.
- 3 Snijden jullie het brood zelf?
- 4 Zijn vriendin repareert de auto.
- 5 We corrigeren de schrijfp opdrachten.
- 6 Elk half jaar verft Irma haar haar.
- 7 Ik repareer de kapotte wasmachine.
- 8 Ik reserveer kaartjes voor het concert.

2 *laten* = een voorstel doen

Laten we naar de stad **gaan**.

Laat mij/ik die tas voor je **dragen**.

Laten we eerst **eten**, ik heb honger.

- Bij een voorstel begint de zin met *laten* en pas daarna komt het onderwerp.
- Het werkwoord dat erbij hoort staat in de infinitief. In de reactie op een voorstel met *zullen* gebruiken we *laten*.

Zullen we eerst thee drinken?

Ja, **laten** we dat doen./ Nee, **laten** we nog even wachten.

Opmerking:

- een voorstel met *zullen* geeft ruimte voor een ander plan
- een voorstel met *laten* is dwingender

Doe een voorstel met *laten* of *zullen*.

Voorbeeld:

Ik wil graag naar de film. Ik bel mijn vriendin op en zeg: '**Laten** we vanavond naar de film gaan.'

- 1 Ik ben moe. Ik wil met de les stoppen. Ik zeg tegen de docent: ...
- 2 Ik heb honger Ik zeg tegen mijn bezoek: ...
- 3 We lopen in de stad. Mijn vriend heeft dorst. Hij zegt: ...
- 4 We kijken tv. Het programma is niet interessant. Mijn vriendin zegt: ...
- 5 Mijn vriendin zoekt woorden in het woordenboek op. Ik zeg: ...
- 6 Ik lees een boek en mijn vriend leest de krant. Dan zegt hij: ...
Maar mijn boek is spannend en ik antwoord: ...
- 7 Het is koud. De verwarming brandt niet. Ik zeg: ...

Geef een reactie op de voorstellen uit de vorige oefening: weiger, doe een ander voorstel of ga akkoord.

Voorbeeld:

Laten we naar het theater gaan.

- Ik heb nu geen zin.
- Nee, **laten** we naar de film gaan.
- Ja, **laten** we dat doen.

E Moeten en hoeven ... te

Ik **moet** morgen naar de kapper.

Ik **hoef** morgen geen boodschappen **te** doen.

Je **hoeft** voor die hond niet bang **te** zijn.

Jij **hoeft** vanavond niets **te** doen.

- We gebruiken *hoeven*, als er *niet, geen, nooit, niemand, niets, nergens, nauwelijks* in de zin staat.
- De infinitief bij *hoeven* krijgt *te*.
- De woordgroep met een voorzetsel kan na de infinitief komen:

Je hoeft niet bang te zijn **voor die hond**.

Let op:

Wil je iets drinken?

Nee dank je, ik **hoef** niets.

Het actie-werkwoord (drinken) uit de vraagzin kun je weglaten in het antwoord.

32

Kies het goede werkwoord.

- 1 We hoeven/moeten iedere dag veel woorden leren.
- 2 Ik hoef/moet mijn vriendin vanavond bellen.
- 3 Ik hoef/moet de medicijnen niet te betalen.
- 4 Hij hoeft/moet met de fiets naar het station.
- 5 Larissa hoeft/moet het boek naar de bibliotheek terugbrengen.
- 6 Jullie hoeven/moeten niet elk woord te begrijpen.
- 7 Jullie hoeven/moeten veel met Nederlanders praten.
- 8 Ze hoeft/moet vandaag geen brood te kopen.
- 9 Ali hoeft/moet morgen naar de tandarts.
- 10 We hoeven/moeten in het weekend niet vroeg uit ons bed te komen.
- 11 Voor die toets hoeven/moeten we nauwelijks iets te leren.
- 12 Hoeven/moeten jullie geen thee meer? Er is nog genoeg.

33

Vul de juiste persoonsvorm in:

moet – moeten – hoef – hoeft – hoeven

- 1 Ik ... elke dag naar Eindhoven.
- 2 Ik ... op zaterdag niet naar school.
- 3 Ik ... vandaag niemand te bellen.
- 4 Morgen ... ik geen boodschappen te doen.
- 5 ... we voor morgen veel huiswerk maken?
- 6 Nee, we ... alleen woordjes leren.
- 7 Vandaag ... ik nergens naartoe.
- 8 • Zal ik boodschappen doen?
• Nee, dat ... niet, ik doe ze wel.
- 9 We ... vandaag niet om 9 uur te beginnen.
- 10 • ... je vanavond nog op bezoek?
• Nee, ik ... gelukkig niet meer weg.
- 11 Ik ... nooit naar Groningen, want ik ken daar niemand.
- 12 • Wil je chocola bij de thee?
• Nee, dank je. Ik ... er niets bij.
- 13 • Heb je mijn pen gezien? Die ... ergens op tafel liggen.
• Je ... niet te zoeken: ik heb hem.
- 14 • ... ik het nog eens uitleggen?
• Nee, voor mij ... dat niet.
- 15 • Wil je soep?
• Nee dank je, ik ... geen soep.

Geef antwoord met een complete zin.

Voorbeeld:

Moet je morgen naar de tandarts?

Nee, ik **hoef** morgen **niet** naar de tandarts.

of: Nee, ik **moet** volgende week naar de tandarts.

- 1 Moet je elke ochtend vroeg op(staan)?
- 2 Hoe laat moet je morgen op?
- 3 Hoeveel keer per jaar moet je naar de tandarts?
- 4 Moet je wel eens naar de dokter?
- 5 Moet je vaak medicijnen nemen?
- 6 Moet je je ziektekosten zelf betalen?
- 7 Moet je je kleren zelf wassen?
- 8 Moet je met de bus naar huis?
- 9 Moet je zelf je kamer schoonmaken?
- 10 Moet je vanmiddag boodschappen doen?
- 11 Om wie moet je wel eens lachen?
- 12 Moet je wel eens om jezelf lachen?
- 13 Moet je vaak brieven schrijven?
- 14 Moet je morgen naar het talenpracticum?
- 15 Moet je naar een telefooncel om te bellen?

F Beginnen/beloven/durven/proberen/weigeren ... te

Hij **weigerde** zijn naam **te zeggen**.

Ik **beloofde** Lina op bezoek **te komen**.

Proberen jullie wel eens de krant **te lezen**?

Het is moeilijk, maar ik **begin** het **te begrijpen**.

Echu **durft** niet **te schaatsen**.

- Het werkwoord dat bij deze hulpwerkwoorden hoort, staat in de infinitief. Vóór die infinitief staat *te*.
- De infinitief komt meestal aan het einde van de zin.
- Een woordgroep met een voorzetsel mag na de infinitief komen:

Ik beloofde bij haar op bezoek te komen **na de vakantie**.

35

Herschrijf de zinnen met de aangegeven hulpwerkwoorden.

- 1 Ze wilde de boete niet betalen. (weigeren)
- 2 Ik bel een vriendin en zeg: 'Ik kom morgen op bezoek.' (beloven)
- 3 Ik ben bang als ik in een auto rijd. (durven)
- 4 Straks gaat het regenen. (beginnen)
- 5 We wilden geen les hebben op een andere dag. (weigeren)
- 6 Ik vergeet zijn naam iedere keer. Ik doe wel mijn best zijn naam te onthouden. (proberen)
- 7 Mijn moeder is bang om te fietsen. (durven)
- 8 Hij wilde me het geld niet teruggeven. (weigeren)

Opmerkingen:

- *beginnen*, *beloven*, *proberen* en *weigeren* bestaan ook als zelfstandig ('actie'-) werkwoord:

Het feest **begint** om 8 uur.

Hij **beloofde** het kind een cadeau.

Zij **probeerden** de tv (= keken of die goed was).

Hij **weigerde** onze hulp.

- *durven* kan je ook zonder tweede werkwoord gebruiken:

Ik **durf** het niet (te doen).

G Zitten/staan/liggen/lopen/hangen ... te ... (houdingswerkwoorden)

Ik **zit** tv **te kijken**.

De kat **ligt** op de verwarming **te slapen**.

De buurjongens **lopen** buiten **te voetballen**.

De was **hangt** in de keuken **te drogen**.

Voor een kassa **sta** je soms lang **te wachten**.

- Deze hulpwerkwoorden geven aan dat de actie bezig is.
- De houdingswerkwoorden hebben een actie-werkwoord bij zich in de infinitief met *te*.
- Die infinitief staat meestal achteraan.
- De woordgroep met voorzetsel mogen we achter de infinitief zetten:

Je staat soms lang te wachten **voor een kassa**.

36

Vul de zinnen aan met de werkwoorden tussen haakjes.

Voorbeeld:

Er ... twee honden op het gras ... (zitten + poepen)

Er **zitten** twee honden op het gras **te poepen**.

Een warme dag in het park

- 1 Op een bank ... twee oude dames ... (zitten + praten)
- 2 In de zandbak ... twee kleuters ... (zitten + spelen)
- 3 Bij de fontein ... twee mannen ... (staan + praten)
- 4 Op het gras ... een meisje ... (liggen + lezen)
- 5 Naast haar ... een jongen ... (liggen + slapen)
- 6 Er ... twee meisjes een ijsje ... (lopen + eten)
- 7 Er ... een dikke man achter een bal aan ... (lopen + rennen)
- 8 Een oud omaatje ... een trui ... (zitten + breien)

37

Geef antwoord met een volledige zin.

Voorbeeld:

Met wie zit je vaak in de kantine te praten?

Ik **zit** vaak met Edine **te praten**.

- 1 Zit jij wel eens in de trein te slapen?
- 2 Zit je wel eens in de klas te dromen?
- 3 Aan wie loop jij je wel eens te ergeren?
- 4 Zit jij je thuis wel eens te vervelen?
- 5 Sta jij soms ook zo lang op de bus te wachten?

38

- 6 Waar hang jij de was te drogen?
- 7 Lig je wel eens in bed te lezen?
- 8 Op wie sta je wel eens te wachten?
- 9 Wat zit je nu te doen?
- 10 Waarover loop jij je wel eens boos te maken?

Vertel van minstens drie mensen die je nu ziet (in de klas, op straat) wat ze doen.

6.4 *Zich wassen, zich vergissen* (wederkerende of reflexieve werkwoorden)

Ik haast me .	Wij haasten ons .
Jij haast je .	Jullie haasten je .
U haast zich/u .	U haast zich/u .
Hij haast zich .	Zij haasten zich .
Zij haast zich .	

- Een groot aantal werkwoorden is altijd wederkerend: *zich haasten, zich herinneren, zich schamen, zich vergissen, zich verbazen, ...*
- Sommige werkwoorden zijn soms wederkerend en soms niet.

Vergelijk:

Ik was me .	Ik was mijn trui.
Ze brandt zich aan een kaars.	De kaars brandt .
Hij snijdt zich aan het mes.	Hij snijdt het vlees.

Bij deze werkwoorden kunnen we *zelf* als versterking toevoegen:

'Ik was **mezelf**,' zei het jongetje tegen zijn moeder.
Ze brandde **zichzelf** aan een kaars.

39

Geef antwoord.

- 1 Haast jij je wel eens voor de bus?
- 2 Ergeren jullie je wel eens aan Nederlandse gewoontes?
- 3 Passen jullie je aan sommige gewoontes hier aan?
- 4 Aan welke gewoonte wilt u zich absoluut niet aanpassen?
- 5 Herinner jij je veel van toen je vier was?
- 6 Vergis jij je wel eens in mensen?
- 7 Verveel je je erg in het weekend?

- 8 Heb je je aan iedereen in de klas voorgesteld?
- 9 Schaamt u zich als mensen u niet begrijpen?
- 10 Wanneer verslaap jij je wel eens?

6.5 Doe open! Opgepast! (scheidbare werkwoorden)

Aankomen

Hoe laat **komt** de trein uit Delft **aan**?

Die zal over 5 minuten **aankomen**.

Hoe laat is de vorige **aangekomen**?

Die **kwam** 10 minuten geleden **aan**.

- Scheidbare werkwoorden zijn samengesteld uit een werkwoord met een ander woord.

Wanneer is zo'n werkwoord scheidbaar?

- de klemtoon op de eerste lettergreep: meestal scheidbaar;
- de klemtoon op het werkwoord: niet scheidbaar.

Je vindt de klemtoon in het woordenboek:

'aankomen: scheidbaar

onder'zoeken: niet-scheidbaar

40

Geef aan of de volgende werkwoorden scheidbaar zijn. Gebruik bij twijfel je woordenboek.

1 aanwijzen	6 onderzoeken	11 opbellen
2 aanpassen	7 uitzoeken	12 ondervragen
3 ademen	8 inschrijven	13 herkansen
4 doorgeven	9 afbreken	14 dichtdoen
5 binnenkomen	10 uitgeven	15 overschrijven

A Onvoltooid tegenwoordige tijd of onvoltooid verleden tijd

Ik **bel** je morgen **op**. (opbellen)

Hij **bracht** ons **weg**. (wegbrengen)

- Een los voorzetsel of een los bijwoord aan het einde van de zin moeten we met het werkwoord verbinden. Dan krijgen we het scheidbare werkwoord (opbellen, wegbrengen).

- In een hoofdzin in de onvoltooid tegenwoordige tijd of onvoltooid verleden tijd staat het scheidbare deel achteraan in de zin.
- Een woordgroep met een voorzetsel mag na het scheidbare deel komen:

Hij bracht ons weg **naar het station**.

41

Wat is de infinitief van de persoonsvormen?

- 1 Na het avondeten wassen we altijd af.
- 2 Ik bel je vanavond om 8 uur wel op.
- 3 Wat trek jij voor dat feest aan?
- 4 Ik stapte bij het Centraal Station in.
- 5 Bij welke halte stap jij uit?
- 6 De nieuwe cursist stelde zich aan de groep voor.
- 7 Ik zoek de onbekende woorden in het woordenboek op.
- 8 Ik werk graag in een groepje samen.
- 9 Ze deed de deur met een klap dicht.
- 10 Hoe laat sta jij normaal op?

42

Maak de zin compleet met het werkwoord tussen haakjes.

- 1 Ik – de hond – 's avonds – in het park. (uitlaten)
- 2 Ik – samen met mijn man – het eten. (klaarmaken)
- 3 In het weekend – ik – mijn kamer. (schoonmaken)
- 4 Mijn moeder – na het eten – altijd – alles. (afwassen)
- 5 In de vakantie – mijn burens – heel laat. (opblijven)
- 6 Ik – in het weekend – graag. (uitslapen)
- 7 Onze docenten – elke dag – veel huiswerk. (opgeven)
- 8 Het gaat regenen. – je – de ramen? (dichtdoen)
- 9 Ik – niet veel geld – aan kleren. (uitgeven)
- 10 – jullie – deze papieren? (doorgeven)

43

Maak met vijf van de werkwoorden uit oefening 40 een zin.

B Voltooid tegenwoordige tijd

De trein is net **aangekomen**.
Ik heb mijn vrienden **opgezocht**.

- In het voltooid deelwoord van scheidbare werkwoorden komt **-ge** tussen het werkwoord en het scheidbare deel.

44

Zet de zinnen van oefening 42 in de voltooid tegenwoordige tijd

45

Geef antwoord met een volledige zin.

Voorbeeld:

Hoe laat **komt** de trein uit Amsterdam **aan**?

Die **komt** om 19.05 **aan**.

- 1 Heb je vanmorgen sinaasappels uitgeperst?
- 2 Heb je vanmorgen al afgewassen?
- 3 Hoe vaak ga je uit?
- 4 Met wie ga je wel eens uit?
- 5 Wat heeft Heleen als huiswerk opgegeven?
- 6 Met wie werk je wel eens samen?
- 7 Wie bel je vaak op?
- 8 Kijk je bij een toets wel eens af?
- 9 Slaap je in het weekend ook uit?
- 10 Ben jij streng opgevoed door je ouders?
- 11 Heb je het licht vanmorgen uitgedaan?
- 12 Ben je je sleutels wel eens kwijtgeraakt?

C Hulpwerkwoorden met een infinitief

Ik **moet** mijn broer nog **opbellen**.

Voor onze school **kunt** u bij het eindpunt **uitstappen**.

We **hoeven** nu niet **af** te **wassen**.

Hij **probeerde** het gordijn **op** te **hangen**.

- *te* bij de infinitief komt tussen de twee delen van het scheidbare werkwoord in.

46

Maak de zinnen compleet met de werkwoorden.

Voorbeeld:

Je – bij rood licht – niet. (mogen/oversteken)

Je **mag** bij rood licht niet **oversteken**.

- 1 Ik – eerst mijn vriendin – in Den Haag. (moeten/opbellen) Daarna – we. (weggaan)
- 2 Ik – nog drie zinnen. (moeten/overschrijven). Dan – je – het bord. (kunnen/uitvegen)
- 3 Wanneer – je – nu – de zinnen van het bord? (beginnen/overschrijven)

- 4 Ze – haar naam – aan de agent. (weigeren/opgeven)
- 5 Vanavond – ik – die brief – wel. (zullen/afmaken) Nu – ik – bij mijn vriendin. (langsgaan)
- 6 Ik – me – zoiets – van hem – niet. (kunnen/voorstellen)
- 7 De nieuwe docent – zich – aan de groep – als Tom. (hebben/voorstellen)
- 8 Ik – vaak – een nieuw recept. (proberen/ klaarmaken)
- 9 Gelukkig – we – morgen – niet vroeg. (hoeven/opstaan)
- 10 jullie – het licht – straks? (kunnen/ uitdoen) Dan – ik – de boeken. (beginnen/opruimen)

47

Geef antwoord met een volledige zin.

- 1 Wanneer moet je je voor het examen aanmelden?
- 2 Waarom hoeft je vriend geen wiskunde-examen af te leggen?
- 3 Kan je me vanavond even opbellen?
- 4 Wil je morgen die boeken voor me meenemen?
- 5 Probeer je wel eens een puzzel op te lossen?
- 6 Wanneer gaat u het cursusgeld overmaken?
- 7 Zullen we deze oefening maar overslaan?
- 8 Hoe laat denk je straks thuis te komen?
- 9 Wie hoeft er nooit zijn kamer op te ruimen?
- 10 Hoe laat zal hij morgen in Den Haag aankomen?

6.6 En verder ...

A Aan het ... zijn

Twee vriendinnen aan de telefoon

Anja: Wat **ben** je **aan het doen**?

Julie: Ik **ben aan het lezen**. En jij?

Anja: Ik zit te werken. Wat **ben** je **aan het lezen**?

Julie: Een boek over de prehistorie.

Anja: Waar was je gisteravond?

Julie: Ik **was aan het vergaderen**.

aan het ... zijn:

- de actie gebeurt nu, op dit ogenblik + de actie duurt een tijdje;
- een actie in het verleden die een tijdje duurde.

Geef met **aan het ... zijn** aan dat de actie een tijdje duurt of duurde.

Voorbeeld:

Hij rookt een sigaret.

Hij **is** een sigaret **aan het roken**.

- 1 Hij studeert voor een tentamen.
- 2 Ze leest de krant.
- 3 Ik bel mijn vriendin.
- 4 De docent legde de nieuwe woorden uit.
- 5 Mijn buurman speelt piano.
- 6 De kinderen van de burenschreeuwden in de tuin.
- 7 In de garage blaft onze hond.
- 8 Hij praatte in zijn slaap.
- 9 We discussieerden over politiek.
- 10 Ik oefende voor het rijexamen.

Vergelijk:

Ik ben aan het bellen.

Ik **sta** te bellen.

Ze zijn aan het vergaderen.

Ze **zitten** te vergaderen.

We zijn aan het wandelen.

We **lopen** te wandelen.

De zinnen rechts geven nog iets meer informatie: de werkwoorden zeggen iets over de houding van het onderwerp.

B om ... te ...

1 doel

Waarvoor heb je een computer nodig?

Om mijn scriptie **te schrijven**.

Waarvoor gebruik je een strippenkaart?

Om met het openbaar vervoer **te reizen**.

Een apparaat **om mee te fotograferen** heet een fototoestel.

Geef aan wat het doel is. Maak gebruik van het woord tussen haakjes. Bedenk zelf een werkwoord.

Voorbeeld:

Waarvoor wil je mijn auto lenen? (strand) – **Om** naar het strand **te gaan**.

- 1 Waarvoor ga je vanmiddag naar de stad? (schoenen)

- 2 Waarvoor heb je een woordenboek nodig? (woorden)
- 3 Waarvoor heb je haar adres nodig? (uitnodiging)
- 4 Waarvoor gebruik je een nietmachine? (papieren)
- 5 Waarvoor kom je naar deze cursus? (Nederlands)
- 6 Waarvoor ga je naar het talenpracticum? (uitspraak)
- 7 Waarvoor ben je naar Nederland gekomen? (universiteit)
- 8 Waarvoor wil je mijn fiets gebruiken? (boodschappen)
- 9 Waarvoor wil je geld lenen? (koelkast)
- 10 Waarvoor ga je naar gymnastiek? (conditie)

50

Geef de functie van het ding aan. Gebruik in je beschrijving **om ... te**

Voorbeeld:

Een prullenbak ...

Een prullenbak is/dient **om** dingen in **weg te gooien**.

- 1 Een blikopener ...
- 2 Een strippenkaart ...
- 3 Een geldautomaat ...
- 4 Een bank- of girokas ...
- 5 Een computer ...
- 6 Een piano ...
- 7 Een intercity ...
- 8 Een thermometer ...

2 als bepaling bij een bijvoeglijk voornaamwoord of bijwoord

Oude mensen zijn vaak interessant **om mee te praten**.

Ik vind schaatsen leuk om naar te kijken niet **om het zelf te doen**.

51

Maak de zin af.

- 1 Ik vind een vakantie heerlijk om ...
- 2 Een woordenboek is nodig om ...
- 3 Een boek is fijn om ...
- 4 Een horrorfilm is goed om ...
- 5 Eten is nodig om ...
- 6 Contact met je familie is belangrijk om ...

7 Voornaamwoorden

Heb **je** Mohammed al gezien?

Is **hij** er nog niet?

Bedoel **je die** grijze?

Dan wacht **ik** maar even op **hem**.

Nee, **ik** heb **hem** nog niet gezien.

Ik denk **het** wel. **Zijn** jas hangt aan de kapstok.

Nee, **die** is niet van **hem**. **Het** is **die** blauwe.

Voornaamwoorden verwijzen naar mensen en dingen.

7.1 Ik, jij, hij/zij ... (persoonlijke voornaamwoorden)

A Ik, jij, wij ... (onderwerpsvormen)

Waar is Kibra?

En Mohammed?

Waar is je boek?

Waar zijn de toetsen?

Heb **jij** een fiets?

Waar wonen **jullie**?

Was de bus te laat?

Ze is in de kantine.

Hij is er nog niet.

Het zit in mijn tas.

Ze liggen op tafel.

Nee, **ik** heb geen fiets.

Wij wonen in Capelle.

Nee, **hij** was op tijd.

personen

enkelvoud:

ik

jij/je; u

hij/zij/het

meervoud:

wij/we

jullie

zij/ze

dingen

hij/(zij)/het

zij/ze

jij/je; zij/ze; wij/we

- vormen met klemtoon of nadruk: jij, zij en wij
- vormen zonder klemtoon of nadruk: je, ze en we

jij/je of u

- voor vrienden en bekenden: jij/je
- ouders en kinderen: jij/je
- jongeren onder elkaar (ook onbekenden): jij/je
- vreemden: u
- mensen met wie we geen relatie hebben: u

hij, zij of het

- voor mannen en mannelijke *de*-woorden: hij
- voor vrouwen (en vrouwelijke *de*-woorden):¹ zij/ze
- voor *het*-woorden: het
- werkwoorden over het weer: hebben *het* als onderwerp

Winter

Wat voor weer is **het** vandaag?

Het is vandaag warm: *het* wordt 7 graden.

Het regent en **het** waait.

Vannacht gaat **het** vriezen, maar morgenochtend dooit **het** weer.

's Winters onweert **het** maar zelden.

Oefeningen

I

Kies het juiste voornaamwoord voor de onderstreepte woorden.

het – hij – jullie – we – ze

Voorbeeld:

De toets is niet moeilijk.

Hij is niet moeilijk.

- 1 De buurvrouw is thuis.
- 2 De jas hangt aan de kapstok.
- 3 Het boek ligt op tafel.
- 4 De kinderen spelen op straat.
- 5 Mijn vriendin en ik gaan naar een concert.
- 6 Het huiswerk voor morgen staat op het bord.
- 7 De koffie is klaar.
- 8 Het broodje is niet vers.
- 9 De krijtjes zijn op.
- 10 De deur van de klas is dicht.

¹ In het woordenboek vind je of een *de*-woord mannelijk of vrouwelijk is.

2

- 11 Gaan Alberta en jij naar huis?
 12 Zijn vrouw en hij zitten samen in een klas.

Geef antwoord. Begin met een voornaamwoord.

Voorbeeld:

Waar staat de computer?

Hij staat op de administratie.

- 1 Waar spelen de kinderen?
 2 Hoe heet je buurvrouw?
 3 Waar is je tas?
 4 Wonen je vrienden in Rotterdam?
 5 Waar staan de computers?
 6 Staat de tv bij jullie in de klas?
 7 Zijn de broodjes lekker?
 8 Is de soep heet?
 9 Zitten je vrienden bij jou op school?
 10 Zijn je burens aardig?

B Hem, haar, hen, ... (voorwerpsvormen)²

Ken jij Wilma?

Ken je die mensen?

Hoe ken je die man?

Heb jij de krant?

Bel je **me** vanavond?

Wanneer komen jullie bij

ons op bezoek?

Ken je dit boek?

Nee, ik ken **haar** niet.

Ja, ik ken **ze/hen** wel.

Ik zit met **hem** op cursus.

Nee, ik heb **hem** niet.

Goed, ik bel **je** om 7 uur.

We komen in het weekend bij

jullie langs.

Nee, ik ken **het** niet.

personen

enkelvoud:

mij/me

jou/je; u

hem/haar/het

meervoud:

ons

jullie

hun/hen/ze

dingen

hem/(haar)/het

ze

² Het gaat hier om meewerkende en lijdende voorwerpen en om woordgroepen met een voorzetsel.

jou/je

- met klemtoon of nadruk en na een voorzetsel: **jou**
- zonder klemtoon of nadruk: **je**

hem, haar of het

- voor mannen en mannelijke *de*-woorden: **hem**
- voor vrouwen (en vrouwelijke *de*-woorden): **haar**
- voor *het*-woorden: **het**
- *het* als voorwerp bij werkwoorden als zien, begrijpen, denken, enzovoort.

Ik zie **het**.

Ik begrijp **het**.

Ik denk **het** niet.

Ik geloof **het** wel.

hen, hun en ze

- dingen: **ze**
- personen: **ze** (in spreektaal)
- personen: **hen** = 1 lijdend voorwerp (direct object)
2 na een voorzetsel
hun = meewerkend voorwerp (indirect object) zonder voorzetsel

Ik heb **hen** gisteren gebeld.

De docent heeft op **hen** gewacht.

Hij heeft het **hun** zelf verteld.

Zij heeft het boek **aan hen** gegeven.

3

Kies het juiste voornaamwoord voor de onderstreepte woorden.

haar – hem – hen – het – ze

- 1 Hij maakt zijn huiswerk vaak niet.
- 2 Ik naai een knoop aan mijn jas.
- 3 Ik ga met de buurvrouw naar de markt.
- 4 We ontmoeten onze vrienden in het café.
- 5 Soms praten we over onze docent.
- 6 Heb jij het woordenboek bij je?
- 7 Leg die papieren maar op tafel.
- 8 Ik zet mijn fiets bij het station.

Vul een passend voornaamwoord in.

- 1 Beatrix is de koningin van Nederland. ... woont in Den Haag.
- 2 Clinton was president van de Verenigde Staten. ... woonde in Washington.
- 3 Madonna is een zangeres uit de Verenigde Staten. Veel mensen vinden ... goed.
- 4 Ik heb geen woordenboek. Kan ... dat woord voor ... opzoeken?
- 5 • 'Waar is jullie docent?'
- '... is ziek.'
- 6 In de tram. De conducteur: 'Mag ... uw plaatsbewijs even zien?' Een reiziger: '... ben mijn abonnement vergeten.'
- 7 In de stad. Een man: 'Weet ... waar het station is?'
- 'Nee, helaas. Ik kan ... niet helpen.'
- 8 'Is deze tas van ...?'
- 'Nee, ... heb geen tas bij ... Ik denk dat ... van de docent is.'

C Met/over/door/ ... + hem/haar/het/ze/hen; ermee/daarover/hierdoor

Vergelijk:

personen

We praten over Ellis.	We praten over haar .
We praten over Roel.	We praten over hem .
We praten over de burens.	We praten over ze/hen .

dingen

We praten over de les.	We praten erover .
We praten over het werk.	We praten erover .
We praten over de bloemen.	We praten erover .

Dingen: na een voorzetsel geen *hem, haar, het* of *ze/hen*,
maar: **er + voorzetsel**

Let op:

er + met = **ermee**er + tot = **ertoe**

5

Vervang de onderstreepte woordgroep.

- 1 De kat zit op de kast. De kat zit ...
- 2 De krant ligt op tafel. De krant ligt ...
- 3 De koffie zit in de kan. De koffie zit ...
- 4 Mijn schoenen staan naast de verwarming. Mijn schoenen staan ...
- 5 De bus stopt voor het station. De bus stopt ...
- 6 Ik betaal het boek met een girokaart. Ik betaal het boek ...
- 7 Het kind likt aan het ijsje. Het kind likt ...
- 8 Ik maak mijn huiswerk met dit potlood. Ik maak mijn huiswerk ...
- 9 We luisteren naar de cassettes. We luisteren ...
- 10 We kijken naar de foto's. We kijken ...
- 11 We zitten op de nieuwe stoelen. We zitten ...
- 12 De kinderen spelen met hun autootjes. De kinderen spelen ...

6

Vervang de onderstreepte woorden door een voornaamwoord.

Voorbeeld:

Koop jij je schoenen bij C & A?

Nee, ik koop ze in een schoenwinkel.

- 1 Ik koop brood bij de supermarkt.
- 2 Ik ga vaak bij mijn vrienden op bezoek.
- 3 Volgende maand koopt hij een computer.
- 4 Ik breng jou en je vriend wel naar het station.
- 5 Onze hond speelt vaak met die bal.
- 6 Ik zit vaak met onze cursisten in de bus.
- 7 Ik breng de bloemen naar de kamer.
- 8 Hij brengt zijn fiets naar de fietsenmaker.
- 9 Vanavond ga ik met mijn vriendin naar de film.
- 10 Ik vraag hem naar zijn huiswerk.
- 11 Koop jij voor Massoud dat boek?
- 12 Mijn vriend woont naast de apotheek.
- 13 Marcel wil zijn fiets verkopen.
- 14 Hoeveel vraagt hij voor die fiets?

7.2 *Jouw/je, uw, jullie ... (bezittelijke voornaamwoorden)*

Ik heb een boek.	Het is mijn boek.
Jij hebt een pen.	Het is jouw pen.
U hebt een auto.	Het is uw auto.
Hij heeft een fiets.	Het is zijn fiets.
Zij heeft een flat.	Het is haar flat.
Een auto met banden.	Een auto met zijn banden.
Een huis met 4 kamers.	Het huis met zijn kamers.
Wij hebben kinderen.	Het zijn onze kinderen.
Wij hebben een huis.	Het is ons huis.
Jullie hebben bloemen.	Het zijn jullie bloemen.
Zij hebben katten.	Het zijn hun katten.
Katten hebben staarten.	De katten en hun staarten.

personen

enkelvoud:

mijn

jouw/je; uw

zijn/haar/zijn

meervoud:

ons, onze

jullie

hun

dingen

zijn/haar/zijn

hun

jouw/je

- met klemtoon of nadruk: *jouw*
- zonder klemtoon of nadruk: *je*

Let op: ons huis (*het*-woord)
onze kat (*de*-woord)
onze kinderen (meervoud)

7

Vul het passende woord in.

- 1 Marilene is getrouwd. ... man heet Jaap. (haar/zijn)
- 2 Mohammed is ook getrouwd. ... vrouw heet Zahra. (haar/zijn)
- 3 Ze hebben een kind. ... kind heet Atilla. (haar/hun)
- 4 We doen de papieren in ... tas. (ons/onze)
- 5 Nu schrijven jullie de antwoorden op ... blaadjes. (hun/jullie)
- 6 Cemile en Baki komen uit Turkije. ... taal is Turks. (haar/hun)
- 7 Ik zit op een stoel. ... pen ligt op tafel. (mijn/zijn)
- 8 Heb jij ... jas in de gang op de kapstok? (haar/je)

- 9 Hij heeft ... koffie en broodjes betaald. (hun/zijn)
 10 Zij heeft ... familie gisteren gebeld. (haar/hun)
 11 Heeft u ... geld in ... jas op de gang? (jouw/uw)
 12 Dat is gevaarlijk. Wij hebben ... geld hier in ... tas. (ons/onze)

Overzicht:

pers. voornaamwoord (onderwerp)	pers. voornaamwoord (voorwerp)	bezittelijk voornaamwoord
<i>enkelvoud</i>		
ik	mij/me	mijn
jij/je	jou/je	jouw/je
u	u	uw
hij	hem	zijn
zij/ze	haar	haar
het	het	zijn
<i>meervoud:</i>		
wij/we	ons	ons/onze
jullie	jullie	jullie
zij/ze	hen/hun/ze	hun

8

Kies het goede woord.

hij – zij – ze – haar – zijn

- 1 Beatrix is koningin van Nederland. ... is een vrouw. ... woont in Den Haag. ... oudste zoon heet Willem Alexander. ... is de kroonprins.
 2 Een van onze docenten woont met ... man in België. ... heeft ... werk in Rotterdam. ... komt elke dag met de trein naar school.

ik – mij – me – wij – we – ons – onze

- 3 Een cursist vertelt: ... woon een half jaar in Nederland en ... heb nu vijf maanden les. ... zitten met achttien mensen in een groep. ... moeten hard werken. Iedere dag geeft ... docent ... een hoop huiswerk mee. ... heb 's avonds nauwelijks tijd om tv te kijken. In het weekend schrijf ... familie.

- jij – je – jou – jouw – jullie – u – uw
- 4 Bij de bakker: Heeft ... een heel volkoren voor me?
 Tegen mijn moeder: Kom ... morgen bij me eten?
 Tegen mijn buurvrouw van 75: Komt ... straks een kopje koffie drinken?
 Tegen een vriendin: Eten we bij ... of bij mij?

7.3 Die, deze, dit, dat (aanwijzende voornaamwoorden)

A Die, dat, deze, dit

I Voor een zelfstandig naamwoord

Deze dure schoenen vind ik mooi.

Die goedkope schoenen zitten niet lekker.

Dit potlood heeft geen punt.

Dat potlood schrijft te dik.

de-woorden: **deze** en **die**

het-woorden: **dit** en **dat**

9

Vul het juiste woord in.

- 1 Zie je mijn boek? – Bedoel je ... rode boek? (dat/die)
- 2 Zie je mijn jas? – Is ... groene jas van jou? (dat/die)
- 3 Geef me mijn bril eens aan. – Is ... bril op tafel van jou? (dat/die)
- 4 Wil je ... brief posten? (deze/dit)
- 5 En post je ... kaartje dan ook? (dat/die)
- 6 Is ... krant van jou? (deze/dit)
- 7 Kan ik ... pen gebruiken? (deze/dit)
- 8 Nee, ... pen schrijft niet. (dat/die)
- 9 Neem liever ... potlood. (deze/dit)
- 10 Zijn ... kopjes van jullie? (dat/die)
- 11 Nee, ... glazen zijn van ons. (dit/deze)
- 12 Heb je ... krant uit? (dat/die)
- 13 Ja, maar ... naast mijn stoel niet. (deze/dit)
- 14 Ken jij ... mensen? (dat/die)
- 15 ... man wel, maar ... meisje niet. (dat/die)

Deze tas is van mij en **die** daar op de grond is van Ada.

Dit boek is van mij en **dat** daar op tafel is van jou.

dichtbij (hier): **dit** en **deze**

verder weg (daar): **dat** en **die**

Die appels zijn zuur en **deze** zijn zoet.

Dit is een pen en **dat** is een potlood.

contrast: **dit** en **dat**; **die** en **deze**

2 dit/dat zonder zelfstandig naamwoord

Wat is **dit**?

En wat is **dat**?

Wat zijn **dat**?

Dat is een bankpasje.

Dit is een strippenkaart.

Dat zijn foto's van mijn ouders.

Hoe heet **dat**?

Hoe noem je **dat**?

Dat heet een portemonnee.

Dat noem je een printer.

10

Vul deze – die– dit– dat in.

- 1 Dit boek is van mij en ... is van hem.
- 2 Deze tafel is van metaal en ... tafel is van hout.
- 3 Die pen schrijft niet, maar ... pen schrijft prima.
- 4 Die kopjes zijn schoon, maar ... glazen zijn vies.
- 5 Dat jasje is te duur en ... jasje vind ik niet mooi.
- 6 Wat is ...? ... is een cd-rom met uitspraak oefeningen.

Overzicht:

	hier	daar
het potlood	dit potlood	dat potlood
de fiets	deze fiets	die fiets
de potloden	deze potloden	die potloden
de fietsen	deze fietsen	die fietsen

3 die/dat in plaats van hij/hem, zij/haar, het of ze/hen

Waar woont Petra?

Zij woont in Capelle.

Die woont in Capelle.

En haar ouders?

Ze wonen in de stad.

Die wonen in de stad.

Wat is hun adres?

Het is Bunders 36.

Dat is Bunders 36.

Wat is de postcode?

Die is 1273 BP.

Waar woont Paul?

Hij woont in Krimpen.

Die woont in Krimpen.

Ken je zijn broer?

Nee, ik ken **hem** niet.

Nee, **die** ken ik niet.

Ken je zijn zus?

Nee, ik ken **haar** niet.

Nee, **die** ken ik niet.

Ken je zijn ouders?

Nee, ik ken **ze/hen** niet.

Nee, **die** ken ik niet.

Ken je zijn nummer?

Ken je zijn favoriete sport?

Nee, **dat** ken ik niet.

Nee, **die** ken ik niet.

II

Geef antwoord. Gebruik een aanwijzend voornaamwoord.

- 1 Ken je het adres van je docent?
- 2 Ken je de postcode van school?
- 3 Ken je het nummer van je bankrekening?
- 4 Ken je alle onregelmatige werkwoorden al?
- 5 Heb jij je woordenboek bij je?
- 6 Heb je je paspoort in je tas?
- 7 Heb je alle oefeningen gemaakt?
- 8 Heb je de onbekende woorden gevonden?
- 9 Heb jij koffie gezet?
- 10 Heb je gisteravond dat tv-programma over astronomie gezien?

B Zo'n, zulk(e)

Ik wil graag **zo'n** woordenboek.

Hij heeft ook **zo'n** computer.

Mag ik **zo'n** stuk cake?

Zulke schoenen vind ik mooi.

Van **zulk** bier houd ik niet.

Voor **zulke** honden ben ik bang.

Regels:

- enkelvoud + telbaar: **zo'n** (woordenboek)
- meervoud: **zulke** (schoenen, honden);
- enkelvoud + niet-telbaar: • **zulk** bier
• **zulke** cake

12

Zo'n of zulk(e)?

- 1 Ik heb gisteren ... mooie fiets gekocht.
- 2 Voor ... dingen had ik vroeger geen geld.
- 3 Ik heb nog nooit ... prachtig boek gelezen.
- 4 ... boeken lees je in een dag uit.
- 5 Ze hebben voor het eerst op ... computer gewerkt.
- 6 ... goede resultaten had hij nog nooit gehaald.
- 7 ... soep lust ik niet.
- 8 Met ... herrie kan ik niet werken.
- 9 Het water uit de kraan was gisteren bruin! ... water kan je niet drinken.
- 10 ... vriendin als Erica kan je niet missen.

7.4 Iets, niet, alles ... (onbepaalde voornaamwoorden)

- A Iets, niets [niks], iemand, niemand, iedereen, alles
en: ooit, nooit, ergens, nergens, overal (bijwoorden)

- Je broer zit toch in Amerika? Heb je al **iets** van hem gehoord?
- Nee, ik heb nog **niets** van hem gehoord.
- Loopt er **iemand** in de gang?
- Nee, ik heb **niemand** gezien. **Iedereen** is al naar huis.
- Ben jij **ooit** in Groningen geweest?
- Nee, nog **nooit**.
- Heb jij mijn wiskundeboek **ergens** gezien?
- Nee, **nergens**. Zit het niet in je tas?
- Nee, ik heb **alles** eruit gehaald en ik heb **overal** gezocht.

Betekenis:

- iemand = een of andere persoon (onbekend wie)
niemand = geen enkele persoon
iets = een of ander ding (onbekend wat)
niets = geen enkel ding
ergens = op een of andere plaats (onbekend waar)
nergens = op geen enkele plaats

ooit = een of andere keer (onbekend wanneer)
nooit = geen enkele keer

Tegenstellingen:

niemand ↔ iedereen

niets ↔ alles

nergens ↔ overal

nooit ↔ altijd

13

Vul het goede woord in.

(n) iemand – (n) iets – (n) ergens – (n) ooit

- 1 'Heb je mijn sleutels ... gezien? Ik heb ze ... neergelegd, maar ik weet niet meer waar.'
'Nee, ik heb ze ... gezien.'
- 2 'Stil eens, ik hoor ... Het lijkt net alsof er ... op de trap loopt.'
'Ik hoor ... Zal ik eens kijken of ik ... zie?'
- 3 'Heb jij ... een zeekoe gezien?'
'Nee, ...'
'Dan heb ik hier ... voor je. In de krant van vorige week staat een foto van zo'n dier.'
- 4 'Waar kom jij ... vandaan?'
'Ik kom uit Noorwegen.'
'Vertel er eens ... van. Ik ben er nog ... geweest.'
- 5 'Is er hier ... die Farsi spreekt?'
'Nee, in onze klas zitten geen Iraniërs, maar er is wel ... die die taal kent: Mohammad.'
- 6 '... heeft mijn woordenboek geleend. Wie was dat?'
'Ik heb het na de les ... op een tafel laten liggen.'
'Dan heeft ... anders het misschien in de kast gelegd, want ik heb ... gezien toen ik mijn tas inpakte.'

Opmerkingen:

- 1 *iets* = *wat*:

Er staat **iets/wat** op het bord.

- 2 *niets/iets/wat* + *bijvoeglijk naamwoord* + *s*

Ik heb **niets** vreemds gezien.

Ik heb **wat** leuks gedaan.

Ik zin in **iets** lekkers.

3 voorzetsel + alles = overal + voorzetsel

Zij denkt **aan alles**. = Zij denkt **overal aan**.

4 voorzetsel + iets = ergens + voorzetsel

Ik denk **aan iets**. = Ik denk **ergens aan**.

5 voorzetsel + niets = nergens + voorzetsel

Hij gelooft **aan niets**. = Hij gelooft **nergens aan**.

14

In welke zinnen gaan 'ergens', 'nergens' en 'overal' over plaats?

- 1 Wacht u ergens op?
- 2 Zij is nergens gelukkig.
- 3 Een kind speelt overal mee.
- 4 Kinderen spelen overal.
- 5 Kan ik je nergens mee helpen?
- 6 Ik ken u ergens van.
- 7 Mijn man wordt ziek van avocado's, maar ik heb nergens last van.
- 8 Petra woont ergens in Zeeland.
- 9 Die kleur blauw past nergens bij.
- 10 Ik heb een sjaal in die kleur blauw nergens gevonden.

B Elk(e), ieder(e), al (de/het), alle

Iedere cursist heeft een woordenboek nodig.

Je mag niet **elk** woordenboek bij het examen gebruiken.

Alle/Al de cursisten doen het examen in mei.

Al het huiswerk staat op het bord.

Al de melk was zuur.

- *elk(e)* en *ieder(e)* staan voor een zelfstandig naamwoord in het enkelvoud (elk/ieder woord; elke/iedere zin);
- *alle* staat voor een zelfstandig naamwoord in het meervoud (personen en dingen);
- *al* staat voor een bepaald zelfstandig naamwoord:
 - a meervoud.
 - al de cursisten = alle cursisten
 - al deze cursisten
 - al mijn boeken

- b enkelvoud van zelfstandige naamwoorden die niet-telbaar zijn
al het huiswerk (= alle huiswerk)
al de melk(= alle melk)

15

Vul in: elk(e) – ieder(e) – al (de/het) – alle.

- 1 ... kandidaat moet voor 15 maart het examengeld betalen.
- 2 ... cursisten uit die groep hebben zich voor het staatsexamen opgegeven.
- 3 Ze doen allemaal ... vier de onderdelen.
- 4 Ze zullen wel niet voor ... onderdeel slagen.
- 5 In juli kunnen ze ... vaardigheden nog eens doen.
- 6 Ook ... docent wacht met spanning op de resultaten.
- 7 ... cursisten doen deze laatste weken extra hun best.
- 8 Sommigen besteden ... vrij moment aan het Nederlands.
- 9 Daarnaast moeten ze bijna ... dag tijd aan wiskunde en Engels besteden.
- 10 ... docenten hebben medelijden met hen.
- 11 Toch moeten ze hun ... dag weer werk meegeven.
- 12 ... cursist verlangt dan ook naar de vakantie.

C Iedereen, allemaal, alle(n), alles

Iedereen doet erg zijn best.

Mijn cursisten hebben zich **allemaal** opgegeven.

De formulieren zijn **allemaal** uitgedeeld.

Allen (= mijn cursisten) wachten op een oproep.

De lege en de volle cassettes, **alle** liggen door elkaar.

Alles gaat nu wel erg snel.

- *iedereen* is voor personen en krijgt een persoonsvorm in het enkelvoud;
- *allemaal* hoort bij een onderwerp of voorwerp;
- *allen* zonder zelfstandig naamwoord is voor personen en *alle* voor dingen;
- *alles* is voor dingen en krijgt een persoonsvorm in het enkelvoud.

16

Vul in: iedereen – allemaal – alle – al de – allen – alles.

- 1 Gaat ... zaterdag naar het schoolfeest?
- 2 In onze klas gaan ze ...
- 3 ... cursisten gaan twee keer per week naar het talenpracticum.
- 4 ... werkt graag aan de verbetering van zijn uitspraak.
- 5 Moet je je boeken ... zelf betalen?
- 6 Wil je ... een kopie geven?

- 7 ... kopieën zijn genummerd. ... liggen op volgorde.
- 8 Wil ... zijn naam op het papier zetten?
- 9 Hebben jullie ... begrepen?
- 10 ... cursisten gingen direct aan het werk. ... waren op tijd klaar.
Ze gingen ... gelijk naar huis.

D Men, ze, je

In de tram mag **je** niet roken.
 In de tram mag **men** niet roken.
Ze zaten in de tram weer te roken.
Ze moesten dat verbieden!

Gebruik:

je: mensen in het algemeen, iedereen
 men: mensen in het algemeen, iedereen (formele taal)
 ze: onbekende mensen

17

Ze of je? Zet het werkwoord in de juiste vorm.

- 1 (Hebben) ... je niet verteld dat de docent ziek is?
- 2 (Mogen) ... zonder kaart in de bibliotheek?
- 3 ... (hebben) pitbulls verboden.
- 4 ... (hebben) voor een motor ook een rijbewijs nodig?
- 5 (Kunnen) ... met de metro naar Spijkenisse?
- 6 ... (hebben) vanmorgen de krant niet gebracht.

7.5 Me, je, zich, ons (wederkerende voornaamwoorden)

Ik vergis me .	We vergissen ons .
Jij vergist je .	Jullie vergissen je .
U vergist zich(/u) .	U vergist zich(/u) .

Zij vergist zich .	Ze vergissen zich .
Hij vergist zich .	

18

Vul in: me – je – u – zich – ons.

- 1 Hebben jullie ... voor logopedie opgegeven?
- 2 We hebben ... aangemeld, maar er was geen plaats.
- 3 Sunny heeft ... op de wachtlijst laten zetten.
- 4 De docent heeft ... vergist. We hebben morgen geen toets.
- 5 Sorry, ik ben te laat, ik heb ... verslapen.

- 6 Kan jij ... herinneren in welk lokaal we les hebben?
- 7 U kunt ... voor een afspraak met de decaan bij de administratie melden.
- 8 Sommige cursisten gedragen ... nog als pubers.
- 9 Om half vijf haastte Alicja ... naar huis, ze moest nog boodschappen doen.
- 10 We verheugen ... op de volgende vakantie.

Opmerking:

- We kunnen deze woorden ook verlengen met *zelf*, *mezelf*, *jezelf*, *zichzelf*, *uzelf*, *onszelf*. We leggen zo meer nadruk.

7.6 *Die, dat, wat* (betrekkelijke voornaamwoorden)

Het boek **dat** daar ligt is van Rama.

De pen **die** je gebruikt is van mij.

De woorden **die** op het bord staan zijn nieuw.

Chinami **die** uit Japan komt, is met een Nederlander getrouwd.

Hij komt altijd te laat, **wat** heel vervelend is.

- 1 *die* en *dat* verwijzen naar zelfstandige naamwoorden
 - na een 'de'-woord (enkelvoud): *die*
 - na een meervoud: *die*
 - na een persoonsnaam: *die*
 - na een 'het'-woord (enkelvoud): *dat*
- 2 *wat* verwijst naar een hele zin

19

Vul in: *die* – *dat* – *wat*.

- 1 Roland, ... uit Indonesië komt, woont in Delft.
- 2 Hij gaat naar een andere groep ... niet zo snel is.
- 3 Gelukkig begrijpt hij nu alles weer, ... heel prettig is voor hem.
- 4 De woorden ... jullie niet begrijpen, moeten jullie thuis opzoeken.
- 5 Het woordenboek ... op tafel ligt is van Tarek.
- 6 Leonie is al een paar weken ziek, ... heel vervelend is voor haar.
- 7 Mijn buurvrouw, ... een echte Utrechtse is, is op vakantie naar Turkije.
- 8 Mijn andere buurvrouw heeft een kind ... vaak ziek is en veel huilt.
- 9 De derde dinsdag van september spreekt de koningin de troonrede, ... ze niet zelf geschreven heeft, uit.
- 10 Daarvoor houdt ze een rijtoer door Den Haag, ... veel mensen op de been brengt.

8 Telwoorden

8.1 *Eén, twee, drie ...* (hoofdtelwoorden)

A Van 0 t/m 100

0 nul		21 eenentwintig
1 één	11 elf	22 tweeëntwintig
2 twee	12 twaalf	23 drieëntwintig
3 drie	13 dertien	30 dertig
4 vier	14 veertien	40 veertig [feertig]
5 vijf	15 vijftien	50 vijftig [fijftig]
6 zes	16 zestien	60 zestig [sestig]
7 zeven	17 zeventien	70 zeventig [seventig]
8 acht	18 acht tien	80 tachtig
9 negen	19 negentien	90 negentig
10 tien	20 twintig	100 honderd
51 eenenvijftig		
93 drieënnegentig		

- van 13 tot en met 99 noemen we het laatste cijfer het eerst.

Uitspraak:

zestig en zeventig: z ↔ s

veertig en vijftig: v ↔ f

Oefeningen

I

Schrijf of zeg de getallen voluit.

1 14

2 18

3 22

4 41

5 50

6 64

7 70

8 88

9 94

10 100

11 35

12 43

B Van 101 t/m 9999

101	honderd één/honderd en één
112	honderd twaalf/ honderd en twaalf
133	honderd drieëndertig
200	tweehonderd
1000	duizend
1040	duizend veertig
1100	elfhonderd/duizend honderd
1155	elfhonderd vijftenvijftig/duizend honderd vijftenvijftig
1500	vijftien honderd/duizend vijfhonderd
2000	twee duizend
2200	tweeëntwintig honderd/twee duizend tweehonderd

- vanaf 100 noemen we eerst het grootste getal.
- van 101 t/m 112 en van 1001 t/m 1012 mogen we -en- er tussenvoegen (103 honderd **en** drie; 1010 duizend **en** tien);
- getallen tussen 1100 en 9999 kunnen we op twee manieren uitspreken:

1100 **elfhonderd of duizend honderd**;
2261 **tweeëntwintighonderd eenenzestig of tweeduizend tweehonderd eenenzestig**.

2

Schrijf of zeg de getallen voluit.

1	108	4	147	7	6587
2	801	5	1066	8	7893
3	131	6	1648	9	9000

C Van 10.000 t/m ...

10000	tienduizend
12998	twaalfduizend negenhonderd achtennegentig
100000	honderdduizend
135.012	honderdvijfendertigduizend en twaalf
1.000.000	een/één miljoen
1.000.000.000	een/één miljard
1.000.000.000.000	een/één biljoen

3

Schrijf of zeg voluit.

1	25361	3	475.394
2	98283	4	16.361.597

D Jaartallen

1993 negentien drieënnegentig
1066 duizend zesenzestig
2005 tweeduizend (en) vijf

- van een jaartal noemen we eerst de eerste twee cijfers en dan de laatste twee;
- *honderd* mag ertussen, maar vaak laten we dat weg (negentienhonderd drieënnegentig);
- het tweede cijfer is een nul: we noemen het duizendtal eerst en dan de rest (duizend zesenzestig).

E Data

14/5/43 veertien mei negentien drieënveertig
19.1.1865 negentien januari achttien vijfenzestig
15/9/04 vijftien september tweeduizend vier

- we zeggen: veertien mei of **de veertiende** mei of de **veertiende** van de vijfde

4

Geef zo nauwkeurig mogelijk antwoord. (Schrijf je antwoord voluit.)

- 1 Wanneer ben je geboren?
- 2 Op welke datum kwam je voor het eerst in Nederland?
- 3 Wat is de geboortedatum van je vader?
- 4 Wanneer heb je de volgende toets?
- 5 Van wanneer tot wanneer is de volgende vakantie?

F Bedragen

€ 0,35 vijfendertig eurocent
€ 15,85 vijftien (euro) vijfentachtig
of: vijftien euro en vijfentachtig eurocent
€ 15,00 vijftien euro
€ 198,25 honderd achtennegentig (euro) vijfentwintig

- de euro's noemen we eerst en dan de eurocenten
- bij een bedrag onder de duizend euro kunnen we het woord *euro* weglaten als er nog eurocenten volgen: drie vijfentwintig = € 3,25
- maar wel: honderd **euro** vijfentachtig, duizend **euro** vijfennegentig (honderd vijfentachtig = € 100,85 of € 185,00?)
- bij een rond bedrag (€ 37,00): zevenendertig euro.

5

Schrijf of zeg de volgende bedragen voluit.

1 € 0,85	4 € 29,45	7 € 1038,00
2 € 5,45	5 € 500,75	8 € 10.998,00
3 € 10,00	6 € 198,60	

G Breuken en decimalen

1 breuken

$\frac{2}{3}$ twee derde
 $\frac{7}{20}$ zeven twintigste
 de teller: 2 en 7
 de noemer: 3 en 20

- eerst noemen we de teller en dan de noemer;
- de noemer is een rangtelwoord (zie 8.3);
- $\frac{1}{2}$ = een half/halve; $1\frac{1}{2}$ = **anderhalf**;
- $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$ = eenvierde en drierde of **een kwart** en **drie kwart**.

6

Schrijf de volgende breuken voluit.

1 $\frac{1}{3}$	4 $\frac{7}{1000}$
2 $\frac{5}{7}$	5 $\frac{5}{36}$
3 $\frac{9}{20}$	6 $\frac{11}{12}$

2 decimalen

1,6 een zes **tiende**
 0,01 één **honderdste**
 0,35 vijfendertig **honderdste**
 0,080 tachtig **duizendste**
 0,005 vijf **duizendste**
 0,000007 zeven **miljoenste**

- we noemen eerst de cijfers voor de komma en daarna de cijfers na de komma;
- de cijfers voor de komma: een hoofdtelwoord; na de komma: een rangtelwoord (zie 8.3);
- een nul voor de komma noemen we niet.

Schrijf of zeg de getallen met decimalen voluit

1	6,35	3	191,7	5	91,012
2	28,05	4	3,125	6	0,000003

H Meervoud en verkleinwoorden van telwoorden

• Meervoud

Getallen hebben een meervoudsvorm op *-en*.

We waren thuis met z'n **vijven**.

Honderden mensen bezochten de expositie.

Ze had een rapport met vijf **achten**.

• Verkleinwoorden

Getallen hebben een verkleinwoord.

Hier ontbreekt een **nulletje**.

Hij haalde voor de toets een **zesje**.

Deze automaat wisselt **tientjes**.

I Beide, allebei, alle twee

Ze heeft twee dochters.

Beiden wonen in Haarlem.

Ze hebben **allebei** een vriend.

Die vrienden wonen **alle twee** in Amsterdam.

Beide krijgt een *-n* als het over personen gaat en als er geen zelfstandig naamwoord achterstaat:

Beide dochters wonen in Haarlem.

of: **Beiden** wonen in Haarlem.

Let op:

samen = met elkaar

beide(n) = alle twee = allebei

Kies het goede woord: beide(n) – samen – allebei – alle twee

Soms zijn er meer antwoorden goed.

- 1 Mijn oudste dochter woont in Blijdorp en mijn jongste woont in Zuid. ... wonen in een flat.
- 2 Ze hebben ... een vriend.
- 3 Ik deel mijn auto met een vriend. We hebben dus ... een auto.
- 4 We hebben ... de auto niet voor ons werk nodig.
- 5 Voor vakanties maken we afspraken: we kunnen niet ... tegelijk weg.
- 6 Gisteren ontmoette ik een oude collega. We hebben ... in Rotterdam gewerkt.
- 7 We hebben ... een gezin met kinderen van dezelfde leeftijd.
- 8 Misschien kunnen we volgende zomer ... op vakantie.

8.2 Eerste, tweede, derde ... (rangtelwoorden)

1ste	eerste	twintigste
2de	tweede	dertigste
3de	derde	veertigste
4de	vierde	enzovoort
enzovoort		
	vijfde	
	zesde	honderdste
	zevende	honderdtachtigste
	achtste	
	negende	duizendste
	tiende	miljoenste
	enzovoort	miljardste

- onbepaalde rangtelwoorden: middelste, laatste, hoeveelste, zoveelste

Ze is de **middelste** in het gezin (= de tweede van drie kinderen, of de derde van vijf of de vierde van zeven, enzovoort).

Dit is de **laatste** oefening voor de pauze.

Ik weet niet de **hoeveelste** het vandaag is (= de datum).

Hij is de **zoveelste** die dat vraagt (= Al heel veel mensen hebben hetzelfde gevraagd).

9

Geef antwoord met een rangtelwoord.

- 1 De hoeveelste is het vandaag?
- 2 In welk hoofdstuk zijn we gebleven?
- 3 In welke maand bent u geboren?
- 4 Op welke dag?
- 5 De hoeveelste is het vandaag?
- 6 Voor het hoeveelste jaar volgt u deze cursus?

9 Voorzetsels

Ik wacht **op** je **bij** de bushalte.

Naast wie zit jij **in** de klas?

Waarmee heb je dat schoongemaakt?

Een tafel met een glas **erop**.

9.1 Plaats

achter – bij – boven – in – naast – onder – op – tussen – voor

We staan **bij** de bushalte en wachten.

De lamp hangt **boven** de tafel.

De kat ligt **onder** de stoel.

Ik zit **naast** mijn vriendin.

Ik zit **tussen** Elsa en Adane.

De docent staat **voor** het bord.

Achter het bord is de muur.

Het lepeltje staat **in** het kopje.

Het kopje staat **op** het schoteltje.

Oefeningen

I

Wat is juist?

- 1 Het lege kopje staat op/onder tafel.
- 2 Het vliegtuig vliegt boven/in Rotterdam.
- 3 Mijn zakdoek zit in/uit mijn zak.
- 4 Mijn pen ligt onder/op de grond.
- 5 Ik zit naast/op een stoel.
- 6 Ik zit achter/tussen een tafel.
- 7 Ik wacht bij/naast de administratie op het formulier.
- 8 Voor/over het raam hangt een gordijn.
- 9 Er zitten mooie postzegels op/boven de brief.
- 10 Er zit thee in/naast het kopje.

9.2 Richting

door – langs – naar – over – uit – via

Ik loop **door** de gang.

Ik kom **uit** de klas.

Ik ga **naar** de kantine.

Ik loop **langs** de telefooncel.

Er vliegt een vliegtuig **over** de school.

De trein naar Amsterdam gaat **via** Den Haag.

2

Vul het goede woord in. Soms zijn er verschillende antwoorden mogelijk.

- 1 De auto rijdt ... de brug.
- 2 De tram gaat ... het station.
- 3 Het vliegtuig vliegt ... de stad ... Schiphol.
- 4 Ik fiets ... de tunnel.
- 5 Ik ga ... huis.
- 6 Ik rijd ... een bushalte.
- 7 Ik ga ... huis ... het winkelcentrum.
- 8 Ik moet ... de supermarkt.
- 9 Ik kom ... de bakker maar ik heb geen brood nodig.
- 10 Ik kom ... de supermarkt en ik ga direct naar huis.

9.3 Tijd

in – om – na – op – sinds – tijdens – van ... tot – voor

Ik ben **in** 1970 geboren.

Op 3 augustus ben ik jarig.

In januari ben ik een half jaar in Nederland.

Ik ben hier **sinds** 10 juli.

De les begint **om** 9 uur.

De les duurt **van** 9.00 u **tot** 12.15 u.

Voor de les drink ik koffie in de kantine.

Na de les ga ik snel naar huis.

We roken niet **tijdens** de les.

jaar:	in 1970
maand:	in januari
weekend:	in het weekend
dag:	op woensdag; op 3 augustus

uur: om 9 uur
klok: vijf voor negen (8.55)
kwart na/over negen (9.15)

3

Vul in (tijd, richting of plaats).

- 1 ... 10.30 ... 10.45 u hebben we pauze.
- 2 's Middags hebben we les ... half 5.
- 3 ... de les doe ik vaak boodschappen ... de stad.
- 4 ... de pauze drinken we thee ... de kantine.
- 5 ... vrijdag zijn de winkels ... 9.00 ... 21.00 u open.
- 6 ... het eten maak ik mijn huiswerk.
- 7 ... zaterdag hebben we nooit les.
- 8 ... het weekend komen mijn vrienden op bezoek.
- 9 ... de les in het talenpracticum mogen we niet drinken.
- 10 De eerste bel gaat ... vijf ... negen en ... negen uur begint de les.
- 11 We hebben les ... 5 september, dat is dus zes weken.
- 12 De lessen stoppen ... juni of juli.
- 13 ... drie dagen heeft onze klas een toets.
- 14 Tesfai komt ... Ethiopië.
- 15 ... de les lopen we ... de bushalte.

4

Geef antwoord.

- 1 In welk jaar ben je geboren?
- 2 Op welke dagen heb je les?
- 3 Van hoe laat tot hoe laat heb je les?
- 4 Op welke dagen heb je geen les?
- 5 Wanneer heb je les in het talenpracticum?
- 6 Wanneer krijg je weer vrienden op bezoek?
- 7 Wanneer ga je op bezoek?
- 8 Op welke dagen kijk je tv?
- 9 Naar welke programma's kijk je?
- 10 Wanneer doe je boodschappen?

9.4 Werkwoorden met vaste voorzetsels

bellen/telefoneren met – denken aan – dromen over – geven aan –
houden van – kijken naar – krijgen van – luisteren naar – praten met –
praten tegen – praten over – vragen aan – wachten op – ...

In de pauze praat ik **met** mijn vrienden.
 We praten vaak **over** de les.
 De docent praat **tegen** ons en wij luisteren **naar** haar.
 Na de les wacht ik **op** de bus.
 De docent geeft les **aan** de cursisten.
 De cursisten krijgen les **van** de docent.
 Ik droom vaak **over** mijn familie.
 Ik houd **van** mijn land.

Tip:

- Leer de werkwoorden met hun vaste voorzetsel uit je hoofd. Begin met de werkwoorden die hierboven staan.

5

Vul het goede woord in. Soms zijn er verschillende antwoorden mogelijk.

- 1 Ik kijk ... het bord.
- 2 We luisteren ... onze docent.
- 3 Ik vraag het woordenboek ... mijn buurman.
- 4 Veel mensen houden niet ... karnemelk.
- 5 Een keer per week bel ik ... mijn familie.
- 6 Ik krijg elke week een brief ... mijn oma.
- 7 Elke vrijdag wacht ik ... de postbode.
- 8 Ik praat niet graag ... mijn problemen.
- 9 Vaak luister ik ... muziek.
- 10 Dan denk ik niet ... mijn problemen.

6

Geef antwoord.

- 1 Droom je wel eens over je land?
- 2 Denk je vaak aan je familie?
- 3 Praat je wel eens met je burens?
- 4 Praat je wel eens over politiek?
- 5 Bel je wel eens met je familie?
- 6 Krijg je vaak een brief van je vrienden?
- 7 Luister je vaak naar muziek?
- 8 Kijk je vaak naar de tv?
- 9 Houd je van het Nederlandse eten?
- 10 Geef je wel eens bloemen aan iemand?

Er bestaan ook combinaties van een zelfstandig naamwoord/bijvoeglijk naamwoord met een werkwoord + voorzetsel. Leer ze uit je hoofd!

Voorbeelden:

- last (hebben) **van**
- een (hekel) hebben **aan**
- zin (hebben) **in**
- bang (zijn) **voor**
- blij (zijn) **met**

7

Vul in. De voorzetsels bij de onderstreepte woorden kan je in het woordenboek opzoeken.

- 1 We gaan om 7 uur ... tafel.
- 2 Sabine komt meestal ... de fiets.
- 3 Het boek bestaat ... twee delen.
- 4 Hoeveel tijd besteden jullie ... huiswerk?
- 5 Ingrid komt altijd te laat, ze is bijna nooit ... tijd.
- 6 We hebben vijf keer ... week les.
- 7 Fatima doet ... sport: ze is een hardlooperster.
- 8 Ik verdeel de taart ... tien stukken.
- 9 Ik wacht ... het niet meer regent, dan ga ik boodschappen doen.
- 10 Gama komt ... Kameroen.
- 11 Deze trein stopt niet ... Den Haag en Rotterdam, dus hij stopt ook niet ... Delft.
- 12 Het was erg druk ... de koffieautomaat.

9.5 Voorzetsels en vraagwoorden

personen

- **Met wie** heeft u gesproken?
- Met mevrouw Jolink.
- Ik heb met mevrouw Jolink gesproken.

dingen

- **Waarmee** heb je geschreven?
- Met die zwarte pen.
- Ik heb met de zwarte pen geschreven.

8

Welke vraag is goed? Let op het antwoord!

- 1 Aan wie heeft u geschreven?/Waaraan heeft u geschreven?
 - Aan de minister van onderwijs.
- 2 Naast wie zet je die stoel?/Waar zet je die stoel naast?
 - Naast het kleine tafeltje.

- 3 Waarvan houdt je het meeste?/Van wie houdt je het meeste?
 - Van appeltaart.
- 4 Met wie ga je demonstreren?/Waarmee ga je demonstreren?
 - Met mijn collega's.
- 5 Tegen wie is deze demonstratie?/Waartegen is deze demonstratie?
 - Tegen de bezuinigingen.
- 6 Naar wie kijk je?/Waar kijk je naar?
 - Naar die meneer met die zwarte hoed.
- 7 Voor wie heeft u een grote bewondering?/Waar heeft u een grote bewondering voor?
 - Voor Gandhi.
- 8 Op wie wacht je?/Waar wacht je op?
 - Op de bus van 12.05 u.

9

Bedenk de vraag. Gebruik het werkwoord tussen haakjes.

1 (luisteren)	Naar het weerbericht.
2 (denken)	Aan de les van gisteren.
3 (bellen)	Met mijn vriendin Fulya.
4 (dromen)	Van vrede.
5 (boos zijn)	Op politici.
6 (wachten)	Op de docent.
7 (kijken)	Naar een thriller.
8 (les hebben)	Van Caroline.

9.6 Voorzetsels en voornaamwoorden

personen

- Wacht u op meneer Kley?
- Ja, ik wacht **op hem**. Of: Ja, **op hem** wacht ik.
- Droom je wel eens van je ouders?
- Ja, soms droom ik **van hen**. Of: Ja, **van hen** droom ik soms.

dingen

- Wacht u op het pakje?
- Ja, ik wacht **erop**. Of: ja, **daar** wacht ik **op**.
- Droom je wel eens van je land?
- Ja, soms droom ik **ervan**. Of: Ja, **daar** droom ik soms **van**.

10

Vervang de onderstreepte woorden.

daarmee/daar ... mee – daarvan – ermee/er ... mee – erover/er ... over
eruit – ervan – met haar – met hem – met hen – ze -

Voorbeelden:

Ik heb lang met mijn vader getelefoneerd.

Ik heb lang **met hem** getelefoneerd.

Hij zoekt al lang naar dat boek.

Hij zoekt **er** al lang **naar**.

of: **Daar** zoekt hij al lang **naar**.

- 1 Ik liet de vakantiefoto's aan haar zien.
- 2 Ik help je met je wiskunde.
- 3 Hij praat vaak met zijn burea.
- 4 Ze houdt niet van Nederlands eten.
- 5 Zijn moeder was blij met het cadeau.
- 6 Ze heeft weer ruzie met haar beste vriendin.
- 7 Dimitri heeft samen met Serge in een café gewerkt.
- 8 Hij gaat met zijn fiets naar school.
- 9 Ze praten nooit over de politiek in hun land.
- 10 Hij haalde het boek uit zijn tas.

11

Geef antwoord. Vervang de onderstreepte woorden.

Voorbeeld:

Heeft hij je over dat ongeluk verteld?

Nee, **daar** heeft hij me niets **over** verteld.

of: Nee, hij heeft me niets **daarover/erover** verteld.

- 1 Heb jij al iets over de verkiezingen in Italië gelezen?
- 2 Heeft ze je al iets over haar nieuwe kamer verteld?
- 3 En heeft ze al iets over haar nieuwe vriend verteld?
- 4 Heb jij aan die enquête over racisme meegedaan?
- 5 Ben jij met je collega naar Amsterdam geweest?
- 6 Heb je al iets over de wiskundelessen gehoord?
- 7 Houd je van aardappels?
- 8 Doe je wat met oud papier?
- 9 Ga je nog met Saïd naar die tentoonstelling?
- 10 Heb je belangstelling voor schaken?
- 11 Heb je nu zin in een sigaret?

- 12 Denk je wel eens aan het examen?
- 13 Ga je straks met Bidia en mij naar de stad?
- 14 Bent u het met dat standpunt eens?

B DE TIJDEN

1 Praten over vroeger

Oude en nieuwe vrienden

Ineke en Jaap zijn collega's. Ze werken in een ziekenhuis. Ze bekijken foto's van Jaap z'n vakantie in Frankrijk. Ineke komt een foto tegen, waarop haar vroegere collega en vriendin Anna staat.

Ineke: 'Hé, daar heb je Anna! Dat is een vriendin van me. Ze werkte hier vroeger ook. Je kon vreselijk met haar lachen, ze had altijd wel iets gek te vertellen. Vijf jaar geleden is ze naar Amsterdam verhuisd, met haar man en kind. Haar man heeft Frans gestudeerd. Hij geeft nu les op een school voor volwassenen. Zij heeft weer een baan gevonden in de verpleging. We zien elkaar niet zo vaak meer. We bellen elkaar wel af en toe. Vorige week heb ik haar nog gebeld. En volgende maand ga ik naar haar verjaardag.'

Jaap: 'Dat is toevallig! Ze heeft ons ook gevraagd. We zijn daar in Frankrijk met hen bevriend geraakt. We wandelden, zwommen en aten vaak samen. Zo wist ik al dat ze hier gewerkt had, maar nog niet dat ze met jou bevriend is.'

De verschillende tijden

Als we over vroeger praten, gebruiken we afwisselend meestal vier tijden zoals in de bovenstaande tekst:

- a De onvoltooid tegenwoordige tijd:

Hé, daar **heb** je Anna! Dat **is** een vriendin van me. (*nu*)

We **bellen** elkaar wel af en toe. (*gewoonte*)

En volgende maand **ga** ik naar haar verjaardag. (*toekomst*)

- b De onvoltooid verleden tijd:

Ze **werkte** hier vroeger ook. (*beschrijving*)

Ze **had** altijd wel iets gek te vertellen. (*gewoonte*)

We **wandelden**, **zwommen** en **aten** samen. (*op elkaar volgende acties*)

- c De voltooid tegenwoordige tijd:

Haar man **heeft** Nederlands **gestudeerd**. (*afgelopen situatie of actie*)

Vorige week **heb** ik haar nog **gebeld**. (*eenmalige gebeurtenis in het verleden*)

d De voltooid verleden tijd:

Zo wist ik al dat ze hier **gewerkt had**. (*vanuit het verleden, de vakantie, praten we over een nog verder verleden, de tijd dat Anna ook in het ziekenhuis werkte.*)

1.1 De voltooid tegenwoordige tijd

A Met hebben

Gisteren heb ik geen les **gegeven**.

Vroeger heb ik in België **gewoond**.

Vorige week **heb** ik een collega op bezoek **gehad**.

Ik **heb** zondag iets lekkers **gegeten**.

Oefeningen

1

Geef antwoord met een volledige zin.

Voorbeeld:

Heb je gisteren de toets niet gemaakt?

Nee, ik heb de toets niet gemaakt. (of: Nee, die heb ik niet gemaakt.)

- 1 Heb je Heleen gisteren gezien?
- 2 Heb je in de vakantie woordjes geleerd?
- 3 Heb je zaterdag boodschappen gedaan?
- 4 Heb je gisteren televisie gekeken?
- 5 Heb je vandaag al Nederlands gesproken?
- 6 Heb je je huiswerk gemaakt?
- 7 Heb je vanmorgen koffie of thee gedronken?
- 8 Wat heb je gisteren gegeten?
- 9 Heb je vandaag de krant gelezen?
- 10 Heb je vanmorgen naar de radio geluisterd?

2

Geef antwoord met een volledige zin.

- 1 Wie heb je gisteren op bezoek gehad?
- 2 Wat heb je gisteren gekookt?
- 3 Wat heb je vanmorgen gedronken?

- 4 Heb je vandaag al met je vrienden gepraat?
- 5 Heb je in het weekend een brief naar je familie geschreven?
- 6 Heb je in de vakantie een boek gelezen?
- 7 Heb je zaterdag of zondag bezoek gehad?
- 8 Heb je gisteren je haar gewassen?
- 9 Aan wie heb je wel eens bloemen gegeven?
- 10 Heb je een afspraak met de decaan gemaakt?

B Met zijn

Een aantal werkwoorden krijgt *zijn* als hulpwerkwoord in de voltooide tijden. Leer het volgende rijtje uit je hoofd:

beginnen	De les is om 9 uur begonnen .
blijven	Ik ben gisteren thuis gebleven .
gaan	Hoe laat is hij naar huis gegaan ?
gebeuren	Wat is er hier gebeurd ?
groeien	Dat kind is hard gegroeid .
komen	Hoe zijn jullie naar school gekomen ?
slagen	Ze is vorige week voor twee tentamens geslaagd .
vallen	Ze is van de trap gevallen .
verdwijnen	Mijn papieren zijn verdwenen .
worden	Hij is in korte tijd kaal geworden .
zijn	Waar ben je gisteren geweest ?

3

Vul het juiste hulpwerkwoord in.

- 1 Zij ... gisteren in Den Haag geweest. (hebben/ zijn)
- 2 Wat ... je gisteren gegeten? (heb/ben)
- 3 Hij ... gisteren bij zijn vriend gebleven. (heeft/is)
- 4 Ik ... met de metro naar school gekomen. (heb/ben)
- 5 ... je je huiswerk gemaakt? (heb/ben)
- 6 De les ... te laat begonnen. (heeft/is)
- 7 Mijn pen ... verdwenen. (heeft/is)
- 8 ... jij mijn pen gezien? (heb/ben)
- 9 Mijn bril ... van de tafel gevallen. (heeft/is)
- 10 Mijn ouders ... oud geworden. (hebben/zijn)
- 11 De kinderen ... flink gegroeid. (hebben/zijn)
- 12 We ... nieuwe kleren voor ze gekocht. (hebben/zijn)
- 13 ... je gisteren boodschappen gedaan? (heb/ben)
- 14 ... je naar de supermarkt geweest? (heb/ben)
- 15 Ik ... gisteren tentamen gedaan. (heb/ben)
- 16 En, ... je geslaagd? (heb/ben)

- 17 Ik ... om 12 uur naar bed gegaan. (heb/ben)
- 18 Ik ... maar tot 6 uur geslapen. (heb/ben)
- 19 Ik ... erg veel gedroomd. (heb/ben)
- 20 Om 8 uur ... ik met de metro naar school gegaan. (heb/ben)

4

Geef antwoord met een volledige zin.

- 1 Heb je gisteravond tv gekeken?
- 2 Ben je laat naar bed gegaan?
- 3 Hoe laat ben je vanmorgen opgestaan?
- 4 Ben je met het openbaar vervoer naar school gekomen?
- 5 Heb je al ontbeten?
- 6 Heb je vanmorgen al koffie gedronken?
- 7 Heb je wel eens op een paard gereden?
- 8 Heb je wel eens gefietst?
- 9 Heb je wel eens in een vliegtuig gevlogen?
- 10 Heb je je laatste toets goed gemaakt?
- 11 Ben je vandaag al in de kantine geweest?
- 12 Hoe laat ben je op school gekomen?

C Met hebben of zijn

Ik **heb** gisteren de hele dag **gefietst**.

Ik **ben** gisteren naar Delft **gefietst**.

Het vliegtuig **heeft** een half uur boven de stad **gevlogen**.

In de vakantie **ben** ik naar Finland **gevlogen**.

wandelen	}	1 actie	→ hebben
fietsen			
vliegen		2 actie + richting	→ zijn (naar, via, langs)
lopen			
rijden			
varen			
reizen			
rennen			
...			

5

Vul het goede werkwoord in (ben – heb – hebben – zijn):

- 1 Ik ... zondag langs het strand gewandeld.
- 2 Ik ... met de fiets naar Oostvoorne gereden.
- 3 Ik ... er ongeveer anderhalf uur over gefietst.
- 4 ... je wel eens naar school gefietst?
- 5 ... je in jouw land vaak gefietst?
- 6 ... je wel eens met een auto gereden?
- 7 ... je wel eens naar Groningen gereden?
- 8 ... je vaak gevlogen?
- 9 ... je wel eens zelf gevlogen?
- 10 ... je naar Nederland gevlogen of gevaren?
- 11 In de vakantie ... we van hotel naar hotel getrokken.
- 12 Ik ... gisteren lekker een half uur hard gelopen.
- 13 We ... via Frankrijk naar Zwitserland gereisd.
- 14 Gisteren ... ik nog langs je huis gefietst.

6

Geef antwoord in een volledige zin.

Voorbeeld:

Wat heb je gisteren gegeten?

Ik heb gisteren pizza gegeten.

- 1 Heb je wel eens gefietst?
- 2 Ben je wel eens naar Schiedam gefietst?
- 3 Heb je wel eens gevlogen?

- 4 Heb je wel eens met een bus gereden?
- 5 Heb je al eens in het Kralingse bos gewandeld?
- 6 Ben je wel eens van school naar de stad gewandeld?
- 7 Heb je wel eens door Afrika gereisd?
- 8 Heb je wel eens met een boot gereisd?
- 9 Ben je wel eens naar Berlijn geweest?
- 10 Ben je wel eens met de trein naar Friesland gereisd?

7

Leg het verschil uit: gaat het alleen om de actie of om de actie + richting?

- 1a Ik ben naar Amsterdam gereden.
- b Ik heb naar Amsterdam gereden.
- 2a Het vliegtuig heeft boven de stad gevlogen.
- b Het vliegtuig is over de stad gevlogen.
- 3a Ik heb gisteren drie uur gelopen.
- b Ik ben gisteren in drie uur naar Brielle gelopen.
- 4a We zijn via Den Haag naar Haarlem gereden.
- b We hebben de route in één keer gereden.

8

Geef antwoord met een complete zin.

- 1 Hoe laat ben je vanmorgen uit je bed gekomen?
- 2 Hoe laat ben je van huis weggegaan?
- 3 Hoe laat heb je de bus genomen bij het Centraal Station?
- 4 Hoe laat is de les begonnen?
- 5 Heb je je vriendin gisteren gezien?
- 6 Wanneer heb je deze week boodschappen gedaan?
- 7 Waar heb je gisteren gegeten?
- 8 Heb je gisteravond zelf gekookt?
- 9 Wat hebben jullie gisteren gegeten?
- 10 Met wie heb je gisteren gegeten?
- 11 Heb je vandaag nieuwe woordjes geleerd?
- 12 Hoe heb je de vorige test gemaakt?

9

Zet de persoonsvormen van het tekstje in de voltooid tegenwoordige tijd.

Donderdag

- 1 De wekker gaat om half zeven.
- 2 Ik sta op en kleed me aan.
- 3 Ik eet om 7 uur.
- 4 's Morgens doe ik boodschappen in de stad.
- 5 Ik drink thee op een terras.
- 6 Ik ga bij vrienden op bezoek.

- 7 We praten over de politiek.
- 8 Ik heb het vreselijk warm.
- 9 We eten wat fruit.
- 10 Ik kom om 12 uur weer thuis.
- 11 Ik maak mijn huiswerk.
- 12 Ik lees een boek.
- 13 Ik drink nog wat thee.
- 14 Om 1 uur ga ik naar bed.

10

Geef antwoord. Gebruik de voltooid tegenwoordige tijd.

- 1 Wat heb je gisteren gedaan? (Noem minstens drie activiteiten.)
- 2 Wat heb je vorig weekend gedaan? (Noem hier ook drie activiteiten.)

D Voltooid tegenwoordige tijd actief en passief

actief

- Ik heb een ei gebakken.
- Ik heb een brief geschreven.
- Ik heb de deur gesloten.

passief

- Het ei is gebakken.
- De brief is geschreven.
- De deur is gesloten.

In de actieve zinnen heeft het onderwerp de actie gedaan (hulpwerkwoord *hebben*); in de passieve zinnen heeft het onderwerp de actie niet gedaan (hulpwerkwoord *zijn*).

Gebruik van de passief:

We gebruiken de passief als het niet zo belangrijk is wie de actie gedaan heeft.

In een passieve zin kunnen we de persoon die de actie gedaan heeft wel noemen: Het ei is **door** mij gebakken.

11

Vul het juiste hulpwerkwoord in (*hebben* of *zijn*):

- 1 Ik ... de toets goed gemaakt.
- 2 De tentamens ... goed gemaakt.
- 3 ... je zaterdag boodschappen gedaan?
- 4 ... je de nieuwe boeken al gekocht?
- 5 ... je je huiswerk al gemaakt?
- 6 ... je al gegeten?
- 7 ... de rijst al gekookt?
- 8 ... die appels gewassen?
- 9 ... deze woorden goed gespeld?

- 10 Hij ... door zijn vrouw ziek gemeld.
- 11 Ook de nieuwe woorden ... goed uitgesproken.
- 12 In dat bedrijf ... er vorige week 200 mensen ontslagen.

12

Welke zinnen van oefening 11 zijn passief?

13

Maak de zinnen passief. Let op: niet elke zin is geschikt om in de passief te zetten.

- 1 Ik heb net mijn tanden gepoetst.
- 2 Ik heb mijn handen voor het eten gewassen.
- 3 Ik heb het eten zelf gekookt.
- 4 Asne heeft die trui gebreid.
- 5 Alexander heeft de hele middag naar muziek geluisterd.
- 6 Ik heb de verwarming pas aangezet.
- 7 De postbode heeft het pakje nog niet gebracht.
- 8 Ze hebben het probleem eindelijk opgelost.
- 9 Ik heb deze jam zelf gekookt.
- 10 Heb jij de vocabulaire-toets goed gemaakt?
- 11 Heb je wel eens bami gegeten?
- 12 Mijn vriend heeft vorig jaar een lange reis door Azië gemaakt.
- 13 Ik heb de vis gebakken.
- 14 We hebben alles opgegeten.
- 15 Ik heb een half uur op haar gewacht.

14

Welke zinnen uit de vorige oefening heb je niet in de passief gezet? Waarom niet?

Onbepaald *er* met passief

In plaats van een 'vaag' onderwerp (men, iemand, je, we, ze of een zelfstandig naamwoord dat een 'vage' groep aangeeft) gebruiken veel mensen liever een passieve zin.

Voorbeelden:

Ze hebben daar dure flats gebouwd.	→ Er zijn daar dure flats gebouwd .
We hebben veel nieuwe wegen aangelegd.	→ Er zijn veel nieuwe wegen aangelegd .

Dat kan ook bij werkwoorden die geen lijdend voorwerp hebben:

Ze hebben hier stevig geroookt.	→ Er is hier stevig gerookt .
Er heeft iemand voor je gebeld.	→ Er is voor je gebeld .

Zet de zinnen in de passief.

- 1 De studenten hebben lang over dit probleem nagedacht.
- 2 Ze hebben gisteren een schitterende film uitgezonden.
- 3 Men heeft eind vorige eeuw in Bosnië hard gevochten.
- 4 Na de oorlog van 1940-'45 hebben we heel veel woningen gebouwd.
- 5 Ze hebben al twee keer naar je gevraagd.
- 6 De cursisten hebben veel nieuwe woorden geleerd.
- 7 De docenten hebben nieuwe oefeningen gemaakt.
- 8 We hebben vreselijk veel gegeten.
- 9 Ze hebben dit jaar weer meer geld aan cadeaus uitgegeven.
- 10 Ze hebben vanmorgen voor je gebeld.
- 11 We hebben de hele avond over politiek gepraat.
- 12 In de kranten hebben ze heel veel over het milieu gepubliceerd.

1.2 De onvoltooid verleden tijd

Een jas kopen

Vorige week ben ik met mijn vriendin naar de stad geweest. Zij **wilde** een nieuwe jas en ik **had** nieuwe schoenen nodig. We **namen** de metro van vijf voor tien en om half elf **waren** we in de Lijnbaan. We **begonnen** met de jas. Na drie winkels **vonden** we een prima jas: de goede kleur en niet te duur. Helaas, ze **hadden** hem niet meer in de maat van mijn vriendin. En je gelooft het of niet: we zijn zeker in nog tien winkels geweest, maar we hebben geen jas gevonden. Mijn voeten **deden** toen zo zeer dat ik geen zin meer **had** om schoenen te passen. Toen zijn we maar koffie gaan drinken. Als troost hebben we er een heerlijk stuk appeltaart bij genomen.

Zet de persoonsvormen in de onvoltooid verleden tijd.

Pech

- 1 Ik kom om 11 uur thuis.
- 2 Ik ben moe.
- 3 Ik loop naar het fietsenrek.
- 4 Ik wil snel naar huis.
- 5 Ik kan mijn fiets niet vinden.
- 6 Mijn fiets staat er niet meer.
- 7 Hij is weg. Gestolen!
- 8 Ik ben vreselijk boos.
- 9 Ik ga naar de politie.
- 10 Mijn fiets komt natuurlijk niet terug. Pech gehad!

1.3 Gebruik van de onvoltooid verleden tijd en voltooid tegenwoordige tijd

Hoe ik vroeger woonde

Van 1978 tot 1983 **heb** ik in Limburg **gewoond**.

We **woonden** in een klein dorp met ongeveer 6000 inwoners. Het **heette** Gulpen.

Ons huis **stond** halverwege een heuvel. Rond ons huis **was** er een grote tuin. Het huis **had** een verdieping en een zolder. Beneden **was** de woonkamer en een kleine kamer. Verder **hadden** we een keuken en een bijkeuken.

Op de eerste verdieping **waren** er vier slaapkamers en een badkamer.

Op de zolder **was** er ook nog een kamer. Onder het huis **was** er een grote kelder en naast het huis **lag** de garage.

In de tuin **stond** er een oude boom, die **was** meer dan een eeuw oud.

Overzicht:

onvoltooid tegenwoordige tijd	onvoltooid verleden tijd	voltooid tegenwoordige tijd
nu	vroeger	vroeger
1 situaties	beschrijving van situaties	afgelopen situaties
2 acties	acties	acties
3 gewoontes	gewoontes	eenmalige gebeurtenissen
4 toekomst		

17

Zet de werkwoorden in de onvoltooid verleden tijd of voltooid tegenwoordige tijd.

- 1 Vroeger ... ik in België ... (wonen)
- 2 We ... in een tamelijk grote stad. (wonen)
- 3 We ... een huis vlakbij het station. (hebben)
- 4 Er ... oude bomen in onze straat. (staan)
- 5 De bakker ... vlak naast de deur (zijn)
- 6 Ik weet niet meer hoe de straat ... (heten)
- 7 Het ... een mooi groot huis. (zijn)
- 8 Het ... ook een kleine tuin. (hebben)
- 9 Die tuin ... vlakbij de spoorweg. (liggen)
- 10 We ... er met plezier ... (wonen)

18

Zet de werkwoorden in de onvoltooid tegenwoordige tijd, onvoltooid verleden tijd of voltooid tegenwoordige tijd.

- 1 Zaterdag (zijn) ik naar Amersfoort.
- 2 Ik (vertrekken) met de metro van vijf over acht.
- 3 Om vijf voor half negen (aankomen) ik in het Centraal Station.
- 4 De trein (vertrekken) om negen over half.
- 5 Er (zijn) niet veel mensen bij de automaten.
- 6 Er (zijn) zelfs een automaat waar niemand (staan).
- 7 Ik (nemen) een kaartje en (rennen) naar perron twaalf.
- 8 De trein (staan) er natuurlijk al.
- 9 Gelukkig (vinden) ik nog een plaatsje om te zitten.
- 10 Ik (lezen) graag een boek of krant in de trein.
- 11 Soms (slapen) ik ook wel een beetje.
- 12 In Utrecht (gaan) er veel mensen uit.
- 13 Maar er (komen) ook weer veel mensen in.
- 14 In Amersfoort (moeten) ik bus 5 of 6 hebben.
- 15 In die bus (zitten) er veel collega's.
- 16 We (gaan) allemaal naar dezelfde studiedag.
- 17 Om vijf uur (reizen) we weer naar huis.
- 18 Het (zijn) een interessante dag.

19

Beschrijf in 60 tot 80 woorden het huis waarin je vroeger woonde.

Gebruik de onvoltooid verleden tijd en zo nodig de voltooid tegenwoordige tijd.

1.4 De voltooid verleden tijd

Bagage

Toen ik vorig jaar naar Frankrijk ging, had ik veel te veel bagage bij me. Ik **had** alles ook nog in één grote koffer **gepakt**. De rest **had** ik in twee plastic tassen **gedaan**. Dat is heel onhandig als je met de trein reist. Deze zomer neem ik minder mee en doe ik mijn spullen in een rugzak. Je hebt dan tenminste je handen vrij.

We gebruiken de voltooid verleden tijd als we over vroeger praten (in de voltooid tegenwoordige tijd of onvoltooid verleden tijd) en als we het daarbij over gebeurtenissen hebben die nog vóór die tijd gebeurd zijn.

Opmerking:

- Bij hoofdzinnen in de onvoltooid verleden tijd hoort vaak een bijzin in de voltooid verleden tijd.

Nadat ik boodschappen **gedaan had**, **ging** ik bij mijn moeder koffie drinken.

Freek **zei** dat hij vorige zomervakantie in Turkije **was geweest**.

In de krant **stond** dat de koningin de tentoonstelling **bezocht had**.

20

Kies het goede vervolg van de zin:

- 1 Hij ontbeet nadat
 - a hij zich schoor.
 - b hij zich geschoren had.
- 2 Zij deed de afwas voordat
 - a ze de tv aanzette.
 - b ze de tv aangezet had.
- 3 Ik ging naar de supermarkt toen
 - a ik mijn kamer schoonmaakte.
 - b ik mijn kamer schoongemaakt had.
- 4 Ik douchte me nadat
 - a ik ontbeet.
 - b ik ontbeten had.
- 5 Voordat ik de krant ging lezen,
 - a zette ik koffie.
 - b had ik koffie gezet.
- 6 In de krant stond dat
 - a de winter begonnen was.
 - b de winter begon.
- 7 Mijn vriendin vroeg of
 - a ik een fijne vakantie had.
 - b ik een fijne vakantie had gehad.
- 8 Mijn vriend zei dat
 - a hij me gisteren drie keer belde.
 - b hij me gisteren drie keer gebeld had.
- 9 Nadat ik die film gezien had,
 - a ging ik naar bed.
 - b was ik naar bed gegaan.
- 10 Toen ik hoofdpijn kreeg,
 - a nam ik een aspirine.
 - b had ik een aspirine genomen.

Vul de zinnen aan. Denk aan de juiste tijd.

- 1 Tegenwoordig ga ik in Nederland op vakantie, vroeger ...
- 2 Ik ging een cursus Nederlands volgen toen ...
- 3 Nadat het feest afgelopen was, ...
- 4 Voordat we naar bed gingen ...
- 5 Mijn familie belde me toen ...
- 6 Toen mijn vriendin haar rijbewijs gehaald had, ...
- 7 Ze kocht een auto nadat ...
- 8 Voordat ik rijles nam, ...
- 9 Toen ik met de cursus Nederlands begon, ...
- 10 In augustus kwam ik naar Nederland. In juli ...

2 Praten over later

2.1 De onvoltooid tegenwoordige tijd en *gaan*

Wat **doe** jij vanavond?
Eerst **lees** ik de krant.
Dan **ga** ik **koken**.
Ik **eet** om 7 uur, samen met mijn man.
Daarna **wassen** we **af** en **drinken** we koffie.
Vanavond **is** er een mooie film op tv.
Ik **ga** dus tv **kijken**.
Wat mijn man **gaat doen**, weet ik niet.

Als we over de toekomst praten, gebruiken we de onvoltooid tegenwoordige tijd of het hulpwerkwoord *gaan* + infinitief (zie ook A6).

A De onvoltooid tegenwoordige tijd

Oefeningen

Geef met een tijdsbepaling aan dat de zin over de toekomst gaat.

in het weekend – later – morgen – straks – vanmiddag – volgende maand/week – volgend jaar

- 1 Ik eet bij vrienden.
- 2 Ik maak mijn huiswerk.
- 3 Mijn vriendin koopt een nieuwe auto.
- 4 Ik vraag informatie voor een reis naar Italië.
- 5 We schrijven een brief naar huis.
- 6 Paul en Anna trouwen in Schiedam.
- 7 Ik heb rijles.
- 8 We eten spaghetti met een heerlijke saus.

B *Gaan* + infinitief

Let op:

Bij *hebben*, *zijn* en *gaan* geen hulpwerkwoord *gaan*.

2

Maak waar dat kan met **gaan** duidelijk dat de zin over toekomst gaat.

Voorbeeld: Ik lees een boek. – Ik **ga** een boek lezen.

- 1 Ik koop vanmiddag een jas.
- 2 Vanavond kijk ik tv.
- 3 Om 4 uur drinken we thee.
- 4 Ik vertel jullie straks het nieuws.
- 5 Hij gaat op bezoek.
- 6 Morgen maak ik mijn kamer schoon.
- 7 In het weekend doe ik lekker niets.
- 8 Vanavond luister ik naar muziek.
- 9 Mijn vriend is ook thuis.
- 10 Morgen heeft hij een dagje vrij.

3

Geef antwoord. Gebruik 'gaan'.

Voorbeeld: Sanmo pakt een pen. Waarom? – Hij **gaat** schrijven.

- 1 Bahram pakt een asbak. Waarom?
- 2 Elsa pakt een broodje. Waarom?
- 3 De docent pakt een krijtje. Waarom?
- 4 Dagmar pakt een boek. Waarom?
- 5 Larissa pakt het woordenboek. Waarom?
- 6 Alex pakt een kam. Waarom?

4

Geef antwoord in een volledige zin.

Voorbeeld: Wat ga je vanavond doen? – Ik **ga** mijn haar verven.

- 1 Ga je vanmiddag boodschappen doen?
- 2 Wat ga je vanavond eten?
- 3 Ga je straks een boek lezen?
- 4 Wanneer ga je een fiets kopen?
- 5 Hoe laat ga je slapen?
- 6 Wat ga je in het weekend doen?
- 7 Hoe laat gaan we koffie drinken?
- 8 Gaan jullie vanavond tv kijken?
- 9 Wanneer ga je nieuwe schoenen kopen?
- 10 Ga je in de pauze soep eten?

5**Geef antwoord. Gebruik 'gaan'.**

Voorbeeld: Wat doe je als je dorst hebt?
Ik **ga** koffie drinken. of: Dan **ga** ik wat drinken.

- 1 Wat doe je als je honger hebt?
- 2 Wat doe je als je moe bent?
- 3 Wat doe je als je boos bent?
- 4 Wat doe je als je blij bent?
- 5 Wat doe je als je slaap hebt?
- 6 Wat doe je als je bang bent?
- 7 Wat doe je als je verdriet hebt?
- 8 Wat doe je als je de laatste tram mist?

2.2 Zullen

Ik **zal** je helpen met je huiswerk.
Zullen we daarna boodschappen doen?

- Voor toekomst kunnen we ook zullen + infinitief gebruiken; *zullen* geeft extra informatie:
(1) een belofte, een afspraak;
(2) een voorstel (altijd in de vraagvorm).
- Een voorstel doen we alleen met *ik* en *wij*. (We doen geen voorstel voor iemand anders.)

6**Geef met 'zullen' aan dat de zin een belofte of afspraak bevat.**

- 1 Mijn man haalt brood.
- 2 Mijn vriendin helpt me met wiskunde.
- 3 We gaan naar de film.
- 4 Ik betaal de kaartjes.
- 5 Ik koop het woordenboek volgende week.
- 6 Ik doe de deur op slot.
- 7 Zij kopen bloemen voor het feest.
- 8 Ik betaal het eten als jij de drankjes betaalt.
- 9 Ik bel je vanavond om 9 uur.
- 10 We doen de ramen dicht.

7**Maak van de zinnen van oefening 6 een voorstel (waar dat kan).**

C ZINSBOUW

1 Hoofdzinnen

Ik heb een vrije dag vandaag.
Mijn vriendin komt vanmiddag op bezoek.
We maken soms samen ons huiswerk.
Vaak koken we met z'n tweeën.
Om tien uur gaat ze met de bus naar huis.
Er is een bushalte voor mijn deur.
Volgende week ga ik dan bij haar op bezoek.

1.1 'Gewone' zinnen

A	Onderwerp	+ werkwoord	+ rest
	Ik	heb	een vrije dag vandaag.
	Mijn vriendin	komt	vanmiddag op bezoek.
	We	maken	soms samen ons huiswerk.

- Als het onderwerp op de eerste plaats in de zin staat, dan komt het werkwoord (de persoonsvorm) op de tweede plaats.

Oefeningen

I

Zet in de juiste volgorde. Begin met het onderwerp.

- 1 in de supermarkt – boodschappen – ik – doe – zaterdags
- 2 koffie – we – in de pauze – drinken – in de kantine
- 3 mijn huiswerk – in mijn schrift – schrijf – altijd – ik
- 4 de afwas – ik – doe – na het eten
- 5 de cursisten – naar de cd – luisteren – met z'n allen
- 6 vandaag – mooi weer – het – is
- 7 koud – het – gisteren – was
- 8 een toets – hebben – we – volgende week
- 9 de vorige les – ziek – de docent – was
- 10 de docent – de moeilijke woorden – op het bord – schrijft

2

Maak tien zinnen. Gebruik woorden uit drie of vier kolommen. Zet het werkwoord in de goede persoonsvorm.

Voorbeeld:

Mijn vriend eet soep. of: Mijn vriend eet soep in de kantine.

	onderwerp	werkwoord (persoonsvorm)	rest	
1	Mijn vriend	beginnen	een boek	om 9 uur
2	Zij	doen	huiswerk	in de kantine
3	De cursist	eten	soep	op school
4	Ik	geven	woordjes	thuis
5	Jullie	hebben	me	na het eten
6	Mijn broer	leren	een brief	voor de les
7	Wij	liggen	de krant	in Capelle
8	Het	maken	ons	in de tram
9	Jij	regenen	rijst	in de stad
10	De les	schrijven	vanavond	
11	Er	wonen	op tafel	

3

Maak de zinnen compleet.

- 1 Ik ... vanavond ...
- 2 ... drinken ... na de les.
- 3 ... vragen ... aan de secretaresse.
- 4 Zij ... altijd ... naar school.
- 5 ... haalt ... uit de bibliotheek.
- 6 Zijn ouders ... al ... in Nederland.
- 7 Mijn vriendin ... hier pas ...
- 8 Ik ... naar het nieuws ...

B	Rest	+ werkwoord (persoonsvorm)	+ onderwerp	+ rest (inversie)
	Vaak	koken	we	met z'n tweeën.
	Om tien uur	gaat	ze	met de bus naar huis.
	Er	is	een bushalte	voor mijn deur.
	Volgende week	ga	ik	dan bij haar op bezoek.

- Als het onderwerp niet vooraan staat, dan komt het na de persoonsvorm van het werkwoord op de derde plaats. We noemen dat inversie.
- De persoonsvorm staat dus altijd op de tweede plaats.

4

Zet de woorden in de juiste volgorde, maar begin niet met het onderwerp.

- 1 in de supermarkt – boodschappen – ik – doe – zaterdag
- 2 koffie – we – in de pauze – drinken – in de kantine
- 3 mijn huiswerk – in mijn schrift – schrijf – altijd – ik
- 4 een brief – er – op tafel – voor je – ligt
- 5 de cursisten – naar de cd – luisteren – met z'n allen
- 6 vandaag – mooi weer – het is
- 7 het – in het weekend – kouder – wordt
- 8 een toets – hebben – we – volgende week
- 9 de vorige les – ziek – de docent – was
- 10 de docent – de moeilijke woorden – op het bord – schrijft

5

Maak tien zinnen. Gebruik woorden uit drie of vier kolommen. Zet het werkwoord in de goede persoonsvorm.

Voorbeeld:

In de pauze eten zij een broodje.

1 Morgen	doen	het	in de bergen
2 In de pauze	drinken	zij	in de kantine
3 Na de les	eten	mijn familie	op de bus
4 Bij de bushalte	gaan	we	een brief
5 In het weekend	kijken	mijn vriend	thee
6 Naast me	komen	jullie	een broodje
7 Straks	krijgen	niemand	naar de tv
8 's Winters	schrijven	ik	boodschappen
9 Er	sneeuwen	geen bussen	tentamen
10 Vandaag	zitten	mijn vriend(in)	's avonds

6

Begin de zin met de onderstreepte woorden.

Voorbeeld:

Mijn man heeft gisteren gekookt.

Gisteren heeft mijn man gekookt.

- 1 Ik ben gisteren naar Amsterdam geweest.
- 2 Ik heb om kwart over 7 de metro genomen.
- 3 Ik had om half 11 een afspraak.
- 4 Ik was om 3 uur weer in Eindhoven.
- 5 Ik ben tot 5 uur op school gebleven.
- 6 Ik heb in de stad een broodje gegeten.
- 7 Ik ben 's avonds met mijn man naar de film gegaan.

- 8 We hebben daarna nog iets gedronken.
- 9 We hebben om half twaalf de metro genomen.
- 10 We lagen om 1 uur in bed.

1.2 Vraagzinnen

A Een vraagwoord aan het begin

Wie komt er morgen op bezoek?

Wanneer kom je bij me langs?

Hoe laat begint de les?

Welke tram gaat naar het ziekenhuis?

- Als er een vraagwoord aan het begin staat, dan komt de persoonsvorm op de tweede plaats.

B Een werkwoord aan het begin

Is Mar vandaag op school?

Lust jij aardappelen?

Ga je straks naar de supermarkt?

- Als een vraag met een persoonsvorm begint, dan komt het onderwerp op de tweede plaats.

7

Vul een werkwoord of een vraagwoord in.

- 1 ... jij wel eens een pilsje?
- 2 ... ga je naar de markt?
- 3 ... is de pauze afgelopen?
- 4 ... je vaak een boek?
- 5 ... je lid van de bibliotheek?
- 6 ... je 's morgens koffie of thee?
- 7 ... vind je mooie muziek?
- 8 ... heb je les?

1.3 De rest van de zin

A Tijd en plaats

Ik ga **morgen** naar Amsterdam.

Mijn ouders gaan **in augustus** naar Engeland.

- De volgorde in de rest van de zin is niet aan strenge regels gebonden. Ook mogelijk is:

Ik ga **naar Amsterdam** morgen.

Mijn ouders gaan **naar Engeland** in augustus.

8

Geef ook tijd of plaats aan.

Voorbeeld:

Ga je naar de tandarts?

Ga je **morgen** naar de tandarts?

- 1 Hoe kom je naar school?
- 2 Ik doe op koopavond boodschappen.
- 3 Ga jij naar de bakker?
- 4 Tarek maakt zijn huiswerk in de kantine.
- 5 We ontmoeten onze vrienden morgen.
- 6 Ik koop zaterdag een nieuwe jas.
- 7 We halen een inschrijfformulier bij de administratie.
- 8 Heb je in het talenpracticum naar de cassette geluisterd?

B Twee tijdsbepalingen

Ik kom morgen **om 4 uur** even langs.

Ik ga vrijdag **na schooltijd** naar de supermarkt.

- De meer algemene tijdsbepaling (morgen, vrijdag) gaat aan de preciezere tijd (om 4 uur, na schooltijd) vooraf.

9

Vul aan met een preciezere tijdsbepaling.

Voorbeeld:

Ik moet morgen naar de tandarts.

Ik moet morgen **om 10 uur** naar de tandarts.

- 1 Ik krijg vanavond vrienden op bezoek.

- 2 Ik moet morgenmiddag naar de decaan.
- 3 Kijken jullie 's avonds naar het nieuws?
- 4 Ik was gisteravond bij mijn bureu.
- 5 Mijn broer komt morgen langs.
- 6 Ik schrijf vanavond een brief naar mijn familie.
- 7 Volgende week krijg ik vrienden op bezoek.
- 8 Vorige week heb ik een brief van school gehad.

C De manier

Ik kom morgen **met de fiets** naar school.

Hij liep **haastig** naar zijn auto.

De cursisten stopten om 12 uur **onmiddellijk** met de toets.

Opmerkingen:

- een woordgroep met voorzetsel staat meestal ver van de persoonsvorm vandaan;
- woorden als gisteren, vandaag, straks onmiddellijk, (van)morgen en nu staan meestal dicht bij de persoonsvorm;
- de manier waarop iets gebeurt, komt na de tijd.

IO

Geef aan op welke manier iets gebeurt. Gebruik de woorden die tussen haakjes staan.

- 1 We gaan woensdag naar de bibliotheek. (met de bus)
- 2 Zij gaat 's avonds naar Den Haag. (met de trein)
- 3 Ze kwamen een half uur te laat op de afspraak. (nat van de regen)
- 4 De meisjes liepen door de stad. (gearmd)
- 5 De studenten wachten op de resultaten van de tentamens. (nervuus)
- 6 De docent gaf het verkeerde huiswerk op voor de andere dag. (gehaast)
- 7 Na het feestje gingen we naar huis. (vrolijk)
- 8 Elke zaterdag ga ik naar de stad om te winkelen. (op de fiets)

II

Vul aan met een tijdswoord en/of met een voorzetselgroep.

- 1 Ik – koop – een bos bloemen.
- 2 Hij – speelt – een wedstrijd.
- 3 We – leerden – de onregelmatige werkwoorden.
- 4 Lazen – jullie – de krant – al?
- 5 Mijn moeder – stuurde – me – een brief – met een pakje.
- 6 Richard – luistert – graag – naar muziek.
- 7 Gabriela – leest – liever – dikke romans.

- 8 De kapper – knipte – mijn haar – te kort.
- 9 Sabine – schreef – de woorden – op.
- 10 Paul – vertelde – ons – het nieuws.

D Het einde van de zin

Om half vijf was de laatste les **afgelopen**.
 Kan ik hier even **opbellen**?
 Het begon vannacht te **stormen**.
 Dat kan hij nooit **gezegd hebben** (of: ... hebben gezegd.)

- De overige werkwoorden komen achteraan.

Hij belde me gisteravond om 10 uur **op**.
 Alle cursisten doen aan het examen in mei **mee**.

- Het scheidbare deel van het werkwoord (*opbellen*, *meedoen*) komt achteraan in zinnen in de onvoltooid tegenwoordige tijd en de onvoltooid verleden tijd.

Ik was altijd af **na het eten**.
 Ik heb haar niet meer gesproken **na die vergadering**.
 We hoeven ons nog maar een keer te melden **bij de politie**.

- Een woordgroep met voorzetsel kunnen we na het werkwoord of het scheidbare deel plaatsen.

12

Maak de zin compleet met het werkwoord. Zet in de goede volgorde.

- 1 we – meestal – na het eten – niet direct (afwassen; onvoltooid tegenwoordige tijd)
- 2 voor een afspraak – u – contact met de administratie. (opnemen; onvoltooid tegenwoordige tijd)
- 3 u – een inschrijfformulier – bij de administratie. (kunnen; ophalen)
- 4 ik – drie dagen geleden – een kaartje – aan mijn docent. (schrijven; voltooid tegenwoordige tijd)
- 5 ik – je – voor het huiswerk? (zullen; opbellen)
- 6 we – samen – zaterdag – in de stad? (gaan; eten)
- 7 ik – volgende week – bij de tandarts (moeten; terugkomen)
- 8 ik – morgen – mijn fiets (proberen te; repareren)
- 9 je – met welke bus – naar school? (komen; voltooid tegenwoordige tijd)
- 10 jullie – maar – met de woordjes van het bord (beginnen; overschrijven)

E Het lijdend voorwerp¹ is een zelfstandig naamwoord

Elke week schrijf ik mijn vriendin **een brief**.
Ik kook in het weekend altijd **soep**.
Asne heeft voor haar vriend **een trui** gebreid.
Vorige week heb ik **mijn abonnement** verloren.
Gisteren nam ik per ongeluk **je pen** mee.
Ik geef hem **de sleutel** niet.

- Het lijdend voorwerp (zelfstandig naamwoord) staat aan het einde van de zin.

Let op:

Na het lijdend voorwerp kunnen nog volgen:

- het tweede werkwoord (gebreid, verloren);
- het scheidbare deel van een scheidbaar werkwoord (mee);
- het woordje *niet*.

Asne heeft **een trui** voor haar vriend gebreid.
Ik schrijf elke week **een brief** aan mijn vriendin.

- Een woordgroep met voorzetsel kunnen we achter het lijdend voorwerp plaatsen.

13

Kies een passend lijdend voorwerp en zet het op de goede plaats.

de inschrijfformulieren – die nieuwe cd – een heerlijke soep – een
nieuw woordenboek – haar boek – het boek – het geld – iets – mijn
huiswerk

- 1 Vorige week bracht ik naar de bibliotheek terug.
- 2 Hij kookt vandaag.
- 3 Ken je al?
- 4 Ik kocht voor mijn vriendin.
- 5 Ik maakte gisteren niet.
- 6 Morgen koop ik met die boekenbon.
- 7 We storten op uw girorekening.
- 8 Ik gaf aan mijn buurvrouw voor haar verjaardag.
- 9 Sabine vergat gisteren op school.
- 10 Drinken we straks in de kantine?

¹ Een lijdend voorwerp ondergaat de actie die het onderwerp uitvoert.

11 Vorige week hebben we ontvangen.

12 Deze week betaal ik niet.

F Het lijdend voorwerp is een persoonlijk of aanwijzend voornaamwoord

Asne breid **hem/die** (= de trui) voor haar vriend.

Ze geeft **hem/die** (= de trui) aan hem op zijn verjaardag.

Ik zal **het/dat** wel even aan **hen/ze** zeggen.

- Het lijdend voorwerp als persoonlijk of aanwijzend voornaamwoord staat onmiddellijk achter de persoonsvorm.

Gisteren heb ik **het** hun gezegd.

Morgen zal ik **haar** even bellen.

- Bij inversie staat het lijdend voorwerp achter het onderwerp.

14 Vervang de lijdende voorwerpen uit oefening 13 door een persoonlijk of aanwijzend voornaamwoord.

15 Vervang het lijdend voorwerp door een persoonlijk of aanwijzend voornaamwoord.

- 1 Ik gaf het pakje aan de bureu.
- 2 Ze verkochten me gisteren rotte sinaasappels.
- 3 Hij bezorgde zijn vriend een leuk baantje.
- 4 Gisteren hebben we een schitterend boek over China gekocht.
- 5 Vorige week kreeg hij een lange brief van zijn ouders.
- 6 Vanmorgen hoorde ik een leuk liedje op de radio.
- 7 Ik heb mijn telefoonnummer niet op het formulier ingevuld.
- 8 Ik had nauwelijks tijd mijn fouten te verbeteren.

G Het meewerkend² en het lijdend voorwerp (zelfstandig naamwoord)

Asne heeft **voor haar vriend** een trui gebreid.

of: Asne heeft een trui **voor haar vriend** gebreid.

Elke week schrijf ik een brief **aan mijn vriendin**.

of: Elke week schrijf ik **(aan) mijn vriendin** een brief.

2 Een meewerkend voorwerp heeft belang bij de actie die het onderwerp uitvoert.

Asne heeft een trui **voor hem** gebreid.
of: Asne heeft **voor hem** een trui gebreid.
Elke week schrijf ik een brief **aan haar**.
Elke week schrijf ik **(aan)** haar een brief.

- Het meewerkend voorwerp met voorzetsel staat voor of achter het lijdend voorwerp.
- Het meewerkend voorwerp zonder voorzetsel staat altijd voor het lijdend voorwerp.

16

Zoek een passend meewerkend voorwerp en zet het op de goede plaats.
Je mag er 'aan' of 'voor' bij gebruiken.

de cursisten – de docent – de patiënt – hem – zijn vriendin – haar oma

- 1 Ze vraagt – extra werk.
- 2 De docent – gaf – voor de vakantie – een hoop huiswerk.
- 3 We – gaven – bloemen – voor zijn verjaardag.
- 4 Ze – bedacht – een leuke verrassing.
- 5 De dokter – geeft – een recept.
- 6 Ik – vroeg – het recept van die heerlijke cake.
- 7 Gisteren – heb – ik – een verslag – gevraagd.
- 8 Hij – heeft – een cadeau – beloofd.

17

Maak de zinnen compleet met een lijdend en een meewerkend voorwerp.

Voorbeeld:

Hij – geeft – mee.

Hij geeft de brief aan zijn broer mee.

- 1 Onze docent – legt – uit.
- 2 Hij – koopt – elke zaterdag.
- 3 Ik – schrijf – elk weekend.
- 4 De buurkinderen – maken.
- 5 Verkoop – jij?
- 6 Wij – koken – in het weekend.
- 7 De politie – gaf – vrijdagavond.
- 8 Ze – verkopen – vaak – op de rommelmarkt.

H Het meewerkend en het lijdend voorwerp zijn allebei persoonlijke voornaamwoorden

Ik zal het morgen wel **aan hen/ze** zeggen.

Ik zal het **hun/ze** morgen wel zeggen.

Volgende week geef ik het **hun/ze** wel.

Volgende week geef ik het wel **aan hen/ze**.

- Zonder voorzetsel staat het meewerkend voorwerp (persoonlijk voornaamwoord) onmiddellijk achter het lijdend voorwerp.
- Met voorzetsel staat het meewerkend voorwerp achteraan in de zin (voor het tweede werkwoord als dat er is).

18

Vervang het meewerkend en lijdend voorwerp door een persoonlijk voornaamwoord. Verander de volgorde als dat nodig is.

- 1 Ik heb de toets aan mijn man laten zien.
- 2 Ik overhandig mijn strippenkaart aan de chauffeur.
- 3 Ik geef het geld voor de soep aan Marijke.
- 4 Morgen geef ik de boodschap aan Erna door.
- 5 Gisteren heb ik je dochter het telefoonnummer van mijn tandarts doorgegeven.
- 6 Hij heeft zijn vriendin een woordenboek cadeau gedaan.
- 7 Maandag zal ik mijn collega's het hele verhaal vertellen.
- 8 Vorige week heb ik je brief aan mijn broer gegeven.

I Het wederkerend voornaamwoord

Menno scheert **zich** elke ochtend.

Ik herinnerde **me** zijn naam niet.

Wanneer geef jij **je** voor die nieuwe cursus op?

Met zijn burens bemoeit hij **zich** niet.

- Het wederkerend voornaamwoord staat
 - a in de vraagzin en bij inversie: na het onderwerp;
 - b in de gewone zin: na de persoonsvorm.

Zet het wederkerend voornaamwoord op de juiste plaats.

- 1 Ik haast naar school.
- 2 Na het voetballen douchen de spelers.
- 3 Vergis jij wel eens in telefoonnummers?
- 4 Moeders maken vaak zorgen om hun kinderen.
- 5 U moet voor 15 februari voor het tentamen aanmelden.
- 6 Interesseert u voor politiek?
- 7 Sommige mensen maken druk om onbelangrijke zaken.
- 8 Ze heeft voor een cursus Spaans aangemeld.

2 Bijzinnen

Petra is niet in de les **omdat** ze ziek is.

Ik ga niet met de fiets **als** het zo regent.

Ze zeggen **dat** Elma in het ziekenhuis ligt.

Weet jij **of** het feest bij Gama doorgaat?

Die auto **die** daar staat, is van mij.

De man **met wie ik praatte**, is onze nieuwe docent.

De bus **waarmee ik naar school kom**, komt uit Delft.

Het huis **waar ik geboren ben**, bestaat niet meer.

- Tussen een bijzin en een hoofdzin staat altijd een verbindingswoord: omdat, als, dat, ...
- Het werkwoord of de werkwoorden in de bijzin plaatsen we meestal op het einde van de bijzin.
- Een woordgroep met voorzetsel kan na die werkwoorden komen.
- Het onderwerp van de bijzin staat direct achter het verbindingswoord.

2.1 Omdat-zinnen

Waarom eet je niet?

Omdat ik geen honger heb.

Waarom was je er niet?

Omdat ik hoofdpijn had.

- In een *omdat*-zin geven we een verklaring, een reden.

Oefeningen

1

Zoek een goede reden bij de vraag. (Soms is er meer dan één antwoord mogelijk.)

- 1 Waarom ben je te laat?
- 2 Waarom kom je niet met de auto?
- 3 Waarom volgt u deze cursus?
- 4 Waarom draagt u een bril?
- 5 Waarom draagt u geen contactlenzen?
- 6 Waarom drink je geen koffie?
- 7 Waarom eet je altijd bruin brood?
- 8 Waarom ga je vanavond niet naar het feest?

- 9 Waarom ga je nu al naar huis?
- 10 Waarom kom je niet eens langs?
 - a Omdat ik dat lekker vind.
 - b Omdat ik dat niet prettig vind.
 - c Omdat ik geen auto heb.
 - d Omdat ik geen zin heb.
 - e Omdat ik geen tijd heb.
 - f Omdat ik liever thee drink.
 - g Omdat ik me verslapen heb.
 - h Omdat ik slaap heb.
 - i Omdat ik Nederlands wil leren.
 - j Omdat ik slechte ogen heb.

2

Bedenk zelf een verklaring.

- 1 Waarom kom je niet op de fiets naar school?
- 2 Waarom leer je Nederlands?
- 3 Waarom ben je zo laat vandaag?
- 4 Waarom eet een moslim geen varkensvlees?
- 5 Waarom moet je geen alcohol drinken als je autorijdt?
- 6 Waarom koop je geen nieuwe schoenen?
- 7 Waarom ga je vanavond niet naar de bioscoop?
- 8 Waarom ga je nu niet naar bed?

Opmerking:

Ook na *want* volgt een reden; een *want*-zin is een hoofdzin:

Ik eet nu nog niet, **want** ik heb geen honger.

Ik was er niet, **want** ik had hoofdpijn.

3

Omdat of want?

- 1 Ik ga wat vroeger weg ... ik moet nog boodschappen doen.
- 2 Ik moet boodschappen doen ... mijn vriendin tot zes uur werkt.
- 3 Ik heb geen huisdieren, ... ik allergisch ben voor haar.
- 4 Hij heeft geen woordenboek, ... hij heeft nog geen geld.
- 5 Ze hebben geen kinderen ... ze nog studeren.
- 6 Ik blijf in het weekend thuis ... maandag heb ik een tentamen.
- 7 Ik heb me verslapen, ... mijn wekker is kapot.
- 8 ... de geldautomaat het niet deed, heb ik geen geld gehaald.

4

Formuleer je verklaringen uit oefening 2 met 'want'.

2.2 Als-zinnen

Wanneer ga je naar de tandarts?
Wanneer doe je de verwarming aan?

Als ik kiespijn heb.
Als ik het koud krijg.

- In een *als*-zin staat een voorwaarde.

5

Bedenk een voorwaarde.

- 1 Wanneer koop je nieuwe schoenen?
- 2 Wanneer neem je een panadol?
- 3 Wanneer gebruik je een woordenboek?
- 4 Wanneer ga je naar de bibliotheek?
- 5 Wanneer kijk je televisie?
- 6 Wanneer reis je met de trein?
- 7 Wanneer zet je de verwarming aan?
- 8 Wanneer nodig je je vrienden uit?

6

Als of omdat?

- 1 Ik ben vandaag met de auto ... het regent.
- 2 Ik zal blij zijn ... het zomer is.
- 3 Gisteren hadden we geen les ... onze docent ziek was.
- 4 ... er een docent ziek is, krijgen we extra veel huiswerk.
- 5 ... we in mei examen hebben, hebben we nu geen tijd om uit te gaan.
- 6 U moet het inschrijfformulier deze week op de post doen ... u met het examen wilt meedoen.
- 7 Ik ga zaterdag altijd naar de film, ... een mens ontspanning nodig heeft.
- 8 De burens van Ali zijn boos, ... zijn hond soms blaft ... hij niet thuis is.

Opmerking:

Een *wanneer*-vraag kan ook naar tijd vragen:

Wanneer koop je nieuwe schoenen? Volgende maand./**Als** ik geld heb.

7

Geef twee antwoorden waar dat kan.

- 1 Wanneer koop je een krant?
- 2 Wanneer schrijf je brieven naar huis?
- 3 Wanneer krijg je bezoek?
- 4 Wanneer koop je bloemen?
- 5 Wanneer ga je naar de markt?

- 6 Wanneer ga je naar de dokter?
- 7 Wanneer voel je je gelukkig?
- 8 Wanneer ben je rijk?
- 9 Wanneer doe je de afwas?
- 10 Wanneer doe je examen?

2.3 *Dat*-zinnen

Ik zie **dat** de zon schijnt.
Ik hoorde **dat** we morgen geen les hebben.
Ik voel **dat** de verwarming hier brandt.
Ik ruik **dat** er iets aanbrandt.
Ik proef niet **dat** er geen zout in de cake zit.
Ik vind **dat** hij goed Nederlands spreekt.
Ik denk **dat** het bijna pauze is.
Ze gelooft **dat** Wilma niet komt.
Je weet toch **dat** hij meestal liegt.
Hij zegt **dat** Erna ziek is.
In de krant staat **dat** de president van Frankrijk op bezoek komt.
De docent antwoordde **dat** hij het woord zou opzoeken.

- Het voegwoord *dat* heeft geen eigen betekenis.
- We gebruiken *dat* als we iemands woorden indirect (= niet rechtstreeks) weergeven. Vergelijk:

Ik ruik dat er iets aanbrandt

Hij zegt: Erna is ziek. (direct)
Hij zegt dat Erna ziek is. (indirect)

8

Verbind de twee zinnen met *dat*.

Voorbeeld:

Ze schrijven: 'De strippenkaart wordt duurder.'

Ze schrijven dat de strippenkaart duurder wordt.

- 1 Op het nieuws zeiden ze: 'De prijzen in Moskou gaan weer omhoog.'
- 2 In de krant stond: 'Nederlanders eten te veel vet.'
- 3 In de krant stond ook: 'Nederlanders eten te weinig fruit.'
- 4 Vandaag staat er in de krant: 'Vanmiddag gaat het onweren.'
- 5 Mijn buurvrouw zei vanmorgen: 'Ik ga de volgende maand verhuizen.'
- 6 Mijn vriend schreef: 'Ik kom op vakantie naar Nederland.'
- 7 Soms denk ik: 'Ik leer nooit goed Nederlands.'
- 8 Maar soms denk ik ook: 'Het gaat prima.'

9

Maak de zin af.

- 1 Ik zie dat ...
- 2 Mijn vriendin hoorde dat ...
- 3 Ik voelde dat ...
- 4 Mijn familie schrijft dat ...
- 5 Ik weet zeker dat ...
- 6 Op het nieuws zeiden ze dat ...

10

Vul het goede woord in: als – omdat – dat.

- 1 ... het 2 uur is ga ik naar huis.
- 2 ... je het koud vindt, doe ik de verwarming aan.
- 3 Ik denk ... Marijke in de kantine is.
- 4 Morgen ga ik naar de tandarts ... ik kiespijn heb.
- 5 Ik neem altijd een pijnstiller ... ik hoofdpijn heb.
- 6 Mijn vriendin heeft gebeld ... ze ziek is.
- 7 Volgende week is er geen les ... het vakantie is.
- 8 Ik heb gehoord ... Berat verhuisd is.
- 9 Ik houd niet van fietsen ... het regent.
- 10 Jammer voor Wilma ... ze ziek is.

2.4 Of-zinnen

Ik weet niet **of** ik morgen kan komen.
Ik ben benieuwd **of** mijn vriendin vanavond nog belt.
Ik betwijfel **of** die zin zo goed is.
Heb jij gehoord **of** ze blijven eten?

Hij vraagt **of** hij een pen kan lenen.
Ik vraag me af **of** ze al kaartjes voor het concert heeft.

- Het voegwoord *of* heeft geen eigen betekenis.
- We gebruiken *of*:
 - 1 als we aangeven dat iets nog onzeker of onduidelijk is;
 - 2 als we een vraag van iemand indirect weergeven:

Hij vraagt: 'Kan ik een pen lenen?'
Hij vraagt **of** hij een pen kan lenen.

Maar:

- Als we een vraag met een vraagwoord indirect weergeven, gebruiken we geen voegwoord:

Ze informeerde **hoe** laat we komen vanavond.
Hij vroeg me **wanneer** ik langs kwam.
Ik weet niet **hoe** de nieuwe cursist heet.
Heb je niet gevraagd **waarom** Marian er niet was?
Weet jij **welke** maat sokken je broer heeft?
Weet u **waar** het postkantoor is?
Ik weet wel **waarmee** je hun een plezier doet: met een doos chocola.

II

Vul een verbindingswoord in: hoe – waar – waarin – wanneer – wat welk(e) – wie

- 1 Ik vroeg aan Arlene ... ze naar de stad ging.
- 2 Zij vroeg me ... ik naar de stad ging: met de bus of lopend.
- 3 Wagdy vroeg ... het huiswerk was.
- 4 De cursisten vroegen in ... lokaal ze les hadden.
- 5 Ik vroeg Rama ... hij dat boek gekocht had.
- 6 Miriam vroeg ... er mee gaat naar de bioscoop.
- 7 Indar vraagt ... thee jullie willen drinken.
- 8 Heleen vraagt met ... ze mee kan rijden.
- 9 Weet jij ... dat artikel gestaan heeft?
- 10 Weet u ... een computer werkt?

Let op het verschil:

- a Ik weet **dat** hij morgen komt.
- b Ik weet niet **of** hij morgen komt.
- a Heb je gehoord **dat** ze blijven eten?
- b Heb je gehoord **of** ze blijven eten?

- In de a-zinnen staat iets wat voor de spreker zeker is.
- In de b-zinnen staat iets wat voor de spreker nog niet zeker is.

12

Vul het goede woord in: dat – of.

- 1 We weten toch allemaal ... Utopia niet bestaat.
- 2 Weet u ... het postkantoor op zaterdag open is?
- 3 Ik wist niet ... hij zo bang voor honden is.
- 4 Ik hoorde van de bakker ... hij hier weggaat.
- 5 Ik weet niet ... ik zijn grapjes nou wel zo leuk vind.
- 6 Ik kijk wel op de markt ... ze daar mooie planten hebben.
- 7 Ik zie nog wel ... ik aan het examen in mei meedoe.
- 8 Ik zie ... veel mensen hun auto zaterdag wassen.
- 9 Mijn broer schrijft ... hij in juli naar Nederland komt.
- 10 Hij vraagt ... hij dan bij mij kan logeren.
- 11 Ik heb hem natuurlijk geschreven ... hij welkom is.
- 12 Ik ben benieuwd ... ze dat boek in de bibliotheek hebben.
- 13 Ik ben er zeker van ... ik je mijn nieuwe telefoonnummer heb gegeven.
- 14 Ik vraag me af ... jullie het nu begrijpen.

13

Kies de passende bijzin

- 1 In de krant las ik ...
 - 2 Mijn buurvrouw vroeg ...
 - 3 Ik ben thuisgebleven ...
 - 4 Ik drink geen koffie ...
 - 5 Enny zit beneden ...
 - 6 We gaan naar de kantine ...
 - 7 Ik heb op de televisie gezien ...
 - 8 Mijn man vroeg ...
-
- a ... omdat het zo stormde.
 - b ... als ik hoofdpijn heb.
 - c ... of ik een pak melk te leen had.
 - d ... omdat alle lokalen bezet zijn.
 - e ... dat de sinaasappels in reclame zijn.

- f ... of ik hem om half acht wil wekken.
- g ... als het half twaalf is.
- h ... dat er veel bomen omgewaaid zijn.

14

Vul het goede voegwoord in: als – dat – of – omdat.

- 1 Ik eet elke dag een sinaasappel ... er veel vitamine C in zit.
- 2 Ik haal pas vers brood ... het oude op is.
- 3 Ik ga naar de film ... ik geld heb.
- 4 Ik kijk vanavond televisie ... er een detective is.
- 5 Ik reis met de trein ... ik geen rijbewijs heb.
- 6 Erica komt met de fiets ... het mooi weer is, maar vandaag is ze met de auto ... het regent.
- 7 Isak vraagt ... hij naar huis mag ... hij hoofdpijn heeft.
- 8 Betsy zegt ... ze naar de kapper gaat ... haar haar te lang is.
- 9 ... jullie vragen hebben, kunnen jullie die nu stellen.
- 10 Elma vroeg ... iedereen een woordenboek had.

15

Kies het goede vervolg bij de hoofdzin.

- 1 Hij zegt ...
 - 2 Mijn vriendin schrijft ...
 - 3 Mijn zus vraagt ...
 - 4 In een advertentie vroegen ze ...
 - 5 Op het nieuws zeiden ze ...
 - 6 Mijn buurvrouw vroeg ...
 - 7 Ik dacht ...
 - 8 Hij informeerde ...
-
- a dat het gaat vriezen.
 - b wanneer ik naar de supermarkt ga.
 - c dat hij drie uur per dag aan zijn huiswerk besteedde.
 - d of er nog plaats was in de bus naar Brussel.
 - e wie aan een wasmiddeltest mee wilde doen.
 - f of ik haar van het vliegveld wil ophalen.
 - g dat er door de mist veel files waren.
 - h dat ik de kat hoorde miauwen.

16

Maak de zin af met een bijzin. Kies uit: als – dat – of – omdat.

- 1 Gisteren zag ik op de televisie ...
- 2 Mar, onze docente, vroeg vorige les ...
- 3 We dronken thee ...

- 4 Ik ga naar de tandarts ...
- 5 Ik heb net gehoord dat ...
- 6 De controleur in de tram vroeg ...
- 7 Wist jij ...
- 8 Ik heb een hekel aan fietsen ...

2.5 Bijvoeglijke bijzinnen

A Die, dat, waar

De jas **die daar hangt**, is van mij.
 Het boek **dat daar ligt**, is van Heleen.

Van wie zijn de jassen **die op die stoel hangen**?
 Van wie zijn die boeken **die op tafel liggen**?

Het huis **waar ik geboren ben**, ligt in een klein dorp.
 De markt **waar ik altijd mijn kaas koop**, is aan de Blaak.

- Een bijvoeglijke bijzin staat bij een zelfstandig naamwoord. Zo'n zin geeft extra informatie over dat woord.
- In deze zinnen verwijst *dat* naar een *het*-woord en *die* naar een *de*-woord en naar meervoud.
- Bij plaats gebruiken we *waar*. Vergelijk:

Het huis waar ik geboren ben ...
 Ik ben in dat huis geboren.

De markt waar ik mijn kaas koop ...
 Ik koop mijn kaas op die markt.

17

Zoek de goede bijzin bij de zin.

- 1 De slaapkamer ... was op de eerste verdieping.
- 2 In de slaapkamer ... waren de ramen bevroren.
- 3 De kat van de burens ... liep bij ons in de tuin.
- 4 Ik kon de sleutel van de auto ... niet vinden.
- 5 De fiets ... had twee lekke banden.
- 6 Het stalletje ... heeft goeie spullen.
- 7 De bloemen ... hebben wel twee weken gestaan.
- 8 In de hal van het station ... stonden lange rijen reizigers.

- a die al weken voor onze deur stond
- b die geen verwarming had
- c die ik op de markt gekocht had
- d die in de garage stond
- e die weg waren
- f waar ik altijd mijn bloemen koop
- g waar ik moest slapen
- h waar ook veel politie aanwezig was

18

Vul in: die – dat – waar.

- 1 De pen ... daar ligt, is van Miriam.
- 2 Het huis ... ik gehuurd heb, ligt in het centrum.
- 3 Het huis ... ik woon, is niet zo groot.
- 4 De metro, ... te laat was, kreeg ook nog pech.
- 5 In de tram ... ik net niet miste, zaten drie cursisten.
- 6 De bloemen ... ik op de markt kocht, zijn prachtig.
- 7 Op de markt ... ik de bloemen kocht, kan je ook verse vis kopen.
- 8 Mijn schoenen ... versleten zijn, zitten zo lekker.
- 9 De supermarkt ... ik mijn boodschappen doe, ligt vijf minuten fietsen van mijn huis.
- 10 Het huiswerk ... jullie voor morgen moeten maken, staat op het bord.

19

Zet de informatie in één zin.

Voorbeeld:

Mijn kat heet Muis. Mijn kat slaapt buiten.

Mijn kat, die Muis heet, slaapt buiten.

of: Mijn kat, die buiten slaapt, heet Muis.

- 1 De tas staat naast de tafel. De tas is van mij.
- 2 De auto staat voor de deur. De auto is van Paul.
- 3 Mijn zus is jonger dan ik. Mijn zus woont in Afrika.
- 4 Het tentamen was niet moeilijk. We hebben het tentamen gisteren gemaakt.
- 5 De computer staat bij het raam. De computer is kapot.
- 6 De decaan heeft morgen spreekuur. Ik heb de decaan gebeld.
- 7 Mijn fiets stond bij het station. Mijn fiets is gestolen.
- 8 Ik doe zaterdag boodschappen in het centrum. De markt is het centrum.

20

Maak zelf een bijzin. Gebruik daarbij de woorden die tussen haakjes staan.

Voorbeeld:

De blouse ... was niet duur (kopen).

De blouse **die ik gekocht heb** was niet duur.

- 1 Het meisje ... is mijn vriendin. (zitten)
- 2 De docente ... heet Heleen. (lesgeven)
- 3 De stad ... ligt hier ver vandaan. (wonen)
- 4 Op het ROC ... kan je ook Russisch leren. (Nederlands leren)
- 5 Het kopje ... is van mij. (staan)
- 6 De halte ... is hier vlakbij. (stoppen)
- 7 Ik kende het boek ... niet. (krijgen)
- 8 Mensen ... kan je niet vertrouwen. (roddelen)

21

Geef antwoord met een bijzin.

Voorbeeld:

– Van wie is die auto? – Welke auto?

(Die auto) die voor de deur van de burens staat.

- 1 – Van wie is die pen? – Welke pen?
- 2 – Van wie is dat tijdschrift? – Welk tijdschrift?
- 3 – Van wie zijn die handschoenen? – Welke handschoenen?
- 4 – Waar is dat potlood? – Welk potlood?
- 5 – Van wie is dat pakje sigaretten? – Welk pakje?
- 6 – Van wie zijn die papieren? – Welke papieren?
- 7 – Waar is die winkel? – Welke winkel bedoel je?
- 8 – Ken je die man? – Welke man bedoel je?

22

Beschrijf vijf bezienswaardigheden in je land. Maak gebruik van bijzinnen.

Voorbeeld:

De groene Beurstoren die in het centrum van Rotterdam ligt, is een knap stukje werk.

B Met wie, waarmee, ...

De pen **waarmee ik schrijf**, heb ik van mijn ouders gehad.

De vriendin **met wie ik naar de stad ga**, zit ook op de cursus wiskunde.

- met wie, naast wie, ...: personen
- waarmee, waarnaast, ...: zaken

23

Kies een passende bijzin en zet die op de juiste plaats.
Soms is er meer dan één antwoord goed.

- 1 De jongen komt uit Indonesië.
- 2 De computer was kapot.
- 3 De huur van de woning bedroeg € 500,-.
- 4 De dokter was niet thuis.
- 5 De docent was 25 minuten te laat.
- 6 De tram was 25 minuten te laat.
- 7 Morgen komt mijn buurman op bezoek.
- 8 Dinsdag breng ik dat boek voor je mee.

- a aan wie ik een recept wilde vragen
- b naast wie ik zit
- c op wie een collega zat te wachten
- d over wie ik je al zoveel vertelde
- e waarin geen verwarming was
- f waarmee ik moest werken
- g waarop ik stond te wachten
- h waarover een film is gemaakt

24

Maak van de tweede zin een bijzin en plaats hem in de eerste zin.

- 1 Mijn man komt uit België. Ik ben bijna dertig jaar met hem getrouwd.
- 2 De metro van 5 over 8 is altijd erg vol. Ik kom met die metro naar het centrum.
- 3 De garage staat vol met troep. Mijn fiets staat in die garage.
- 4 De boeken wegen zwaar. Ik neem die boeken mee naar school.
- 5 De tas is kapot. Ik ga met die tas naar school.
- 6 Zijn mobieltje is gestolen. Het zat in zijn rugzak.
- 7 Ze ging vorig jaar met haar vriend naar Frankrijk. In mei trouwt ze met hem.
- 8 Ik werk met een computer. Die computer is drie maanden oud.
- 9 Ik kocht vorige week nieuwe schoenen. Ik krijg blaren van die schoenen.
- 10 Die prachtige bloemen kreeg ik van mijn collega's. Ik had voor mijn collega's gekookt.

D SPELLING

1

Het meervoud van zelfstandige naamwoorden

Tegenwoordig zie je op straat geen **paarden** meer. De **mensen** gaan naar hun werk in **auto's**, **bussen**, **treinen** of op de fiets. Tussen half acht en negen zijn er door het hele land dan ook veel **files**. Voor **paarden** moet je buiten de **steden** zijn.

Het enkelvoud eindigt op:

1.1 Twee medeklinkers

<i>enkelvoud:</i>	<i>meervoud: + en</i>
het paard	de paarden
de kast	de kasten
het feest	de feesten
de test	de testen
de fiets	de fietsen
de kist	de kisten
de poort	de poorten
het bord	de borden
de buurt	de buurten
de kust	de kusten

1.2 -au/-ou, -ei/-ij, -eu, -ie, -ui + medeklinker

<i>enkelvoud:</i>	<i>meervoud: + en</i>
de vrouw	de vrouwen
de trein	de treinen
de deur	de deuren
het dier	de dieren
de tuin	de tuinen

1.3 Klinker + medeklinker

<i>enkelvoud:</i>	<i>meervoud: slotmedeklinker verdubbelen + en</i>
de man	de mannen
de fles	de flessen
de vis	de vissen
de snor	de snorren
de bus	de bussen

Oefeningen

I

Zet het woord tussen haakjes in het meervoud.

- 1 Bij het station staan vaak drie (bus) te wachten.
- 2 De burens hebben drie (kat) en twee (hond).
- 3 Ik vind melk uit (fles) lekkerder dan melk uit (pak).
- 4 Hoeveel (sigaret) rook jij per dag?
- 5 Hoe laat zijn de (les) afgelopen?
- 6 Er liggen twee (pen) op de grond.
- 7 Veel mensen willen geen sinaasappels met (pit).
- 8 Hoeveel (man) met (snor) zitten er in deze groep?
- 9 In de stad zie je geen (paard).
- 10 De (bord) staan op tafel.
- 11 Er rijden veel (trein) tussen Den Haag en Rotterdam.
- 12 De (vrouw) uit onze groep komen uit Turkije en Indonesië.

Enkele uitzonderingen op 1.3:

het bad	de baden	de oorlog	de oorlogen
het bedrag	de bedragen	het pad	de paden
het blad	de bladen	het schot	de schoten
de dag	de dagen	de slag	de slagen
het dak	de daken	het slot	de sloten
het dal	de dalen	het spel	de spelen
het gat	de gaten	het verslag	de verslagen
het glas	de glazen	de weg	de wegen

(Zie de 'Toelichting voor de docent' voor meer uitzonderingen.)

*Hoeveel sigaretten rook
jij per dag?*

2

Zet het woord tussen haakjes in het meervoud.

- 1 Van wie zijn die (tas) op tafel?
- 2 Geef eens twee (glas) uit de kast.
- 3 Op welke (dag) hebben jullie les?
- 4 ('Dagblad') is een ander woord voor ('krant').
- 5 Op maandag lees ik de (verslag) van de voetbalwedstrijden.
- 6 Ik fiets niet graag op (weg) zonder fiets(pad).
- 7 Van welke (slot) zijn deze sleutels?
- 8 Op de Veluwe hebben we nog mooie (bos).
- 9 Op de (dak) van de huizen liggen rode (dakpan).
- 10 De Olympische (spel) waren in 2004 in Griekenland.

1.4 Dubbele klinker + medeklinker

enkelvoud:

meervoud: één klinker weg + en

Ik heb aardige **buren**. We zijn al **jaren** met elkaar bevriend. Jammer genoeg verhuizen ze over een paar **weken**.

het jaar

de jaren

de week

de weken

de boom

de bomen

de buur

de buren

3

Woorddictee: schrijf de woorden die je hoort op.

- 1 Alle ... hebben in de zomer zes ... vrij.
- 2 Kent u de ... van uw ...?
- 3 Op tafel liggen ... en ...
- 4 Walter heeft ... met zijn visum.
- 5 Het is koud, doe de ... maar dicht.
- 6 In mijn flat mag je geen ... hebben.
- 7 Dat vind ik jammer, want ik houd wel van ... en ...
- 8 De ... van mijn ... staan in mijn agenda.

1.5 -a, -i, -o, -u, -y

enkelvoud:

meervoud: + 's

De oude vrouw had een paar **foto's** van haar kleinkinderen. Het waren twee leuke **baby's**.

de paprika

de paprika's

de tosti

de tosti's

de foto

de foto's

de paraplu

de paraplu's

de baby

de baby's

Let op: Na een medeklinker met *-e* schrijven we de *s* aan het woord vast:

het horloge

de horloges

de douche

de douches

de file

de files

4

Zet het woord tussen haakjes in het meervoud.

- 1 In de kantine verkopen ze (tosti).
- 2 Hier zijn de (foto) van mijn (zus) en hun (baby).
- 3 Je mag de (komma) en (punt) niet vergeten.
- 4 Het regent, dan rijden er minder (fiets) en meer (auto).
- 5 Als het regent zijn er meer (file).
- 6 Op school staan de (paraplu) in de gang.
- 7 Ik koop (paprika) altijd op de markt.
- 8 Je kan er ook goedkope (horloge) kopen.
- 9 Voor het Centraal Station staan altijd veel (taxi).
- 10 Zaterdag ga ik met drie (collega) naar een feest.

1.6 -eau, -é, -ee, -ay

enkelvoud:

meervoud: + s (aan het woord vast)

Voor haar verjaardag had ze mooie **cadeaus** gekregen: boeken, oorbellen en twee **portemonnees**!

het cadeau

de cadeaus

het café

de cafés

het dictee

de dictees

het essay

de essays

1.7 -ie zonder klemtoon

enkelvoud:

meervoud: -ië + n of -ie + s

De minister van **financiën** heeft een belangrijke positie.

De meeste **series** op de tv vind ik oninteressant.

	de financiën
de bacterie	de bacteriën
de familie	de families

1.8 -ee of -ie met klemtoon

enkelvoud:

meervoud: + ën

In de vakantie heb ik **zeeën** van tijd (= heel veel tijd).

de zee	de zeeën
de knie	de knieën

Advies: Kijk bij twijfel in je woordenboek.

5

Woorddictee

- 1 Heeft u informatie over de ...?
- 2 Die opdracht moet je met z'n ... doen.
- 3 Ik kan een paar ... niet sporten: ik heb last van mijn ...
- 4 De meeste ... sluiten om 1 uur.
- 5 In het centrum staan er wel eens ... op de ...
- 6 Op de tv kijk ik vooral naar ... waar je om kan lachen.
- 7 Er zijn veel zieken. Gisteren waren we maar met z'n ... in de les.
- 8 Ik vind ... over politiek interessant.

1.9 -s

enkelvoud:

meervoud: -zen:

Sinds twee jaar draag ik **lenzen**. Dat bevalt me prima.

Daarvoor moest ik wel drie keer per dag mijn **brillenglazen** schoonmaken.

het advies	de adviezen	de lens	de lenzen
de baas	de bazen	de matroos	de matrozen
de doos	de dozen	de muis	de muizen
het glas	de glazen	de neus	de neuzen

de grens	de grenzen	de poes	de poezen
de hals	de halzen	de prijs	de prijzen
het huis	de huizen	de reis	de reizen
de kaas	de kazen	de roos	de rozen
de keus	de keuzen	de reus	de reuzen
de laars	de laarzen	de vaas	de vazen

(Zie 'Toelichting voor de docent' voor meer van deze 'uitzonderingen'.)

6

Zet het woord tussen haakjes in het meervoud.

- 1 Veel (vrouw) dragen (laars) als het koud is.
- 2 In Nederland hebben bijna alle (huis) centrale verwarming.
- 3 Een decaan geeft (advies) over (beroep) en verdere studie.
- 4 Voor mijn verjaardag kreeg ik een prachtige bos (roos).
- 5 Ze heeft last van haar (lens), daarom draagt ze nu haar oude bril.
- 6 De (glas) van die bril zijn niet goed.
- 7 De (prijs) van tweedehands (auto) zijn in veel (garage) veel te hoog.

1.10 -f

enkelvoud

meervoud: -ven

Ahmad vertelt: 'Volgende maand komen twee van mijn **neven** naar Nederland. We zijn hier dan met z'n **vijven** uit onze familie. We krijgen dan ook veel **brieven** uit Indonesië.'

de brief	de brieven	het lijf	de lijven
de dief	de dieven	de neef	de neven
de druif	de druiven	de vijf (5)	de vijven
het geloof	de geloven		
de golf	de golven		

Opmerkingen:

- een Nederlands woord kan nooit op een *v* of een *z* eindigen (wel op *f* of *s*);
- na een *v* of een *z* kan geen andere medeklinker volgen (wel na *f* of *s*);
- kijk bij twijfel in een woordenboek.

Zet het zelfstandig naamwoord in het meervoud.

- 1 De regerings(gebouw) bevinden zich allemaal in Den Haag of omgeving.
- 2 In Rotterdam heb je veel soorten taal(cursus).
- 3 Door (oorlog) en honger zijn veel mensen in een hopeloze situatie.
- 4 In supermarkten werken meestal alleen maar vrouwen aan de (kassa).
- 5 Hij voelt zich eenzaam, hij heeft bijna geen (contact).
- 6 Op de (snelweg) rijdt het verkeer vaak veel te hard.
- 7 Er gebeuren dan soms ook ernstige (ongeluk).
- 8 Een cursist uit Kameroen zei eens: Nederland heeft maar twee (seizoen): winter en lente.
- 9 Een keukenmachine vind je bij de elektrische (apparaat).
- 10 De (adres) van onze cursisten zitten allemaal in de computer.
- 11 Op sommige (boerderij) maken ze nog zelf kaas. Die (kaas) vind ik lekkerder dan die uit de fabriek.
- 12 Mijn broer heeft vier (kind). Ik heb twee (neef) en twee (nicht).

2 Bijvoeglijke naamwoorden + -e

Het was een **warme** middag. Op de hoek was er een **leuk** café. Na de **interessante** les gingen we met z'n allen wat drinken: **ijskoude** cola met wat **zoute** nootjes erbij. We zaten heerlijk buiten onder een **witte** parasol. Twee van ons hadden honger en namen een **lekkere** tosti.

Het bijvoeglijk naamwoord eindigt op:

2.1 Twee of meer medeklinkers: + e

warm	een warme middag
sterk	sterke koffie
rond	een ronde tafel
interessant	de interessante les
paars	een paarse broek
economisch	de economische situatie
langst	de langste dag

2.2 -au/-ou, -ei/-ij, -eu, -ie, -ui + medeklinker: + e

flauw	flauwe soep
ijskoud	ijskoude cola
leuk	een leuke dag
ziek	de zieke docent
zout	zoute nootjes
rijk	de rijke landen
bruin	een bruine rok

2.3 Klinker + medeklinker: medeklinker verdubbelen + e

slap	slappe thee
snel	een snelle auto
wit	een witte parasol
krom	een kromme liniaal
dun	een dunne streep

Uitzonderingen:

Deze regel geldt niet voor bijvoeglijke naamwoorden die eindigen op *-er*, *-ig* en *-lijk* (zonder klemtoon).

lekker	een lekkere tosti
aardig	een aardige leraar
makkelijk	een makkelijke oefening

Oefeningen

1

Zet het bijvoeglijk naamwoord in de goede vorm. Let op: er hoeft niet altijd een *-e* bij.

1 (zout) drop	7 twee (oud) mensen
2 een (wit) kerst	8 een (snel) auto
3 een (gezellig) kamer	9 een (sterk) vrouw
4 een (lekker) taart	10 een (makkelijk) oefening
5 een (vervelend) programma	11 een (aardig) politieagent
6 een (heerlijk) soep	12 een (mager) man

2.4 Dubbele klinker + medeklinker: één klinker wegdoen + e

In december is er in veel winkels uitverkoop van kleding. Veel gaat weg voor **lage** prijzen. Zo heb ik een mooie, **gele** blouse gekocht voor weinig geld.

laag	lage prijzen
geel	een gele blouse
rood	een rode auto
zuur	een zure appel

Let op:

fraai	een fraaie tekening
mooi	een mooie man

2

Zelfde opdracht als bij oefening 1.

1 een ... oefening	(moeilijk)
2 een ... boek	(interessant)
3 een ... vraag	(slim)
4 een ... antwoord	(dom)
5 het ... parlement	(Europees)

6	een ... kleur	(lelijk)
7	een ... kat	(wit)
8	een ... trui	(duur)
9	een ... familie	(groot)
10	een ... kind	(makkelijk)
11	een ... krant	(oud)
12	... brood en ... melk	(vers)
13	... nieuws	(oud)
14	een ... hond	(zwart)
15	een ... afwas	(klein)
16	... melk	(zuur)
17	een ... stad	(rustig)
18	een ... tas	(zwaar)
19	een ... film	(saai)
20	een ... verhaal	(grappig)

2.5 -s

Stopt hij met zijn lessen? Dat vind ik een **dwaze** beslissing.
De hele stad lag in een **grijze** mist: een typisch Hollandse winterdag.

- Na een dubbele klinker met een medeklinker

dwaas	een dwaze beslissing
boos	een boze cursist

- Na *-ie* en *-ij*

vies	een vieze wc
grijs	een grijze mist

3

Woorddictee

- 1 Mijn oma heeft nog geen ... haren.
- 2 Na het feest stonden overal ... glazen en ... asbakken.
- 3 Het ... brood rook ...
- 4 Haar ... vriend was niet ... maar hij had ... ogen.
- 5 Hij betaalt een ... huur voor zo'n ... flat.
- 6 Na een ... vergadering gaan we nog even naar dat ... café.

2.6 -f

Mijn opa spaart postzegels. Kan je de **gave** (= niet kapotte) zegels van je brieven voor hem bewaren?

Een **lieve** tante heeft een warme sjaal voor me gebreid, goed voor mijn **stijve** nek.

- Na een dubbele klinker met een medeklinker

gaaf	een gave postzegel
scheef	een scheve toren
doof	een dove opa

- Na -ie en -ij

lief	een lieve tante
stijf	een stijve nek

2.7 Geen -e na een klinker of na -en

roze	een roze bloes
prima	prima antwoorden
open	open deuren
gebakken	gebakken eieren

- 4** Kies een passend bijvoeglijk naamwoord.
Wel of geen -e? (Soms kun je meer dan één bijvoeglijk naamwoord gebruiken.)

aardig – fris – gouden – grijs – laf – lang – lekker – leuk – leeg
los – makkelijk – mooi – nieuw – open – prachtig – prettig – slap
slim – spannend – wijs – zwaar – zwart

1 een ... zomer	12 een ... boek
2 ... soep	13 een ... daad
3 een ... kind	14 een ... actie
4 een ...	15 ... glazen
5 ... weer	16 een ... computer
6 een ... gesprek	17 een ... kostuum
7 ... koffie	18 een ... maaltijd
8 een ... cursist	19 een ... deur
9 een ... cursist	20 ... dagen

5

- 10 een ... film
- 11 een ... wind

- 21 een ... ring
- 22 een ... opgave

Woorddictee

- 1 een ... docent
- 2 een ... metro
- 3 een ... boek
- 4 een ... supermarkt
- 5 ... prijzen
- 6 ... kleren
- 7 een ... strippenkaart
- 8 ... kranten
- 9 ... stoelen
- 10 een ... tafel

- 11 een ... verhaal
- 12 een ... relatie
- 13 een ... familie
- 14 ... brood
- 15 een ... biertje
- 16 een ... ring
- 17 een ... student
- 18 ... openbaar vervoer
- 19 een ... kantine
- 20 een ... land

Opmerkingen:

- Alle bovenstaande regels gelden ook voor vergelijkende woorden:

groot	groter
lief	liever
dik	dikker
<i>enzovoort</i>	

- Rangtelwoorden hebben altijd een -e:

een eerste kind (een jong kind)
 een laatste uur (een vervelend uur)

3 Werkwoordsvormen

Een gewone dag in de week

We **hebben** elke dag Nederlandse les.

Op cursusdagen **sta** ik tussen 8 en 9 op.

Ik **douch** me, **ontbijt** en **kleed** me aan. Dan **besteed** ik zo'n één tot anderhalf uur aan mijn huiswerk. Daarna **doe** ik boodschappen. Om 12 uur **neem** ik de bus naar school. We **hebben** altijd 's middags les. Om half zes **kom** ik weer thuis. Dan **kijk** ik eerst wat tv, dan **kook** ik of mijn vriendin **kookt**. We **doen** de afwas en vervolgens **leer** ik de les voor de volgende dag. Om een uur of twaalf **lig** ik weer in bed.

3.1 De onvoltooid tegenwoordige tijd enkelvoud

Hoe kun je vanuit de infinitief de enkelvoudsvorm onvoltooid tegenwoordige tijd vinden?

Voor de -en van de infinitief staan:

A Twee medeklinkers: -en weglaten

dansen	dans, danst
douchen	douch, doucht
werken	werk, werkt

Opmerking:

De ik-vorm (dans, douch, werk) noemen we ook wel de **stam** van het werkwoord.

B Een klinker en een dubbele medeklinker: een medeklinker en de -en weglaten

vallen	val, valt
zeggen	zeg, zegt
liggen	lig, ligt

C Een klinker en een medeklinker: de klinker verdubbelen en de -en weglaten

kopen	koop, koopt
eten	eet
slapen	slaap, slaapt

Uitzonderingen:

komen	kom, komt
gaan	ga, gaat
staan	sta, staat
doen	doe, doet

Kom je nog bij me langs vanavond?

– Ja, en mijn vriend **komt** ook.

Wat **doe** jij vanavond?

– Ik **ga** naar de film.

Oefeningen

1

Schrijf de goede vorm op.

- 1 Ik ... de boeken met een cheque. (betalen)
- 2 De buurvrouw ... altijd om 7 uur. (eten)
- 3 Het kind ... aan het ijsje. (likken)
- 4 Ik ... brood in de supermarkt. (kopen)
- 5 Ze ... haar kind. (kussen)
- 6 Het glas ... kapot. (vallen)
- 7 Marijke ... soep. (koken)
- 8 Wanneer ... je een brief naar je familie? (sturen)
- 9 Waar ... jij groente? (kopen)
- 10 Wat ... de krant van het weer? (zeggen)

2

Schrijf de ik-vorm in de zin.

- 1 lopen – Ik ... niet graag in de regen.
- 2 zwemmen – Ik ... graag in de zee.
- 3 fietsen – Ik ... naar school.
- 4 hebben – Ik ... geen familie hier.
- 5 leren – Ik ... op school Nederlands.
- 6 praten – Ik ... al een beetje Nederlands.

- 7 drinken – Ik ... thee in de pauze.
- 8 huilen – Ik ... soms als ik pijn heb.
- 9 roken – Ik ... nooit sigaretten.
- 10 zitten – Ik ... nu in de klas.

D Werkwoorden op **-zen**: **-z** wordt **-s**

Leest u elke dag de krant?

Welk broodje **kies** je: met kaas of met ham?

Mijn vriend **verhuist** naar Amsterdam.

lezen	lees, leest
kies	kies, kiest
verhuizen	verhuis, verhuist

E Werkwoorden op **-ven**: **-v** wordt **-f**

Ik **schrijf** elke week een brief naar mijn familie.

Ik **beloof** mijn dochter een fiets.

Mijn buurvrouw **leeft** van een uitkering.

leven	leef, leeft
beloven	beloof, belooft
schrijven	schrijf, schrijft

3

Vul de hij/zij-vorm in.

- 1 verliezen – Hij ... wel eens geld uit zijn zak.
- 2 kiezen – Hij ... een lekkere taart.
- 3 blijven – Hij ... bij zijn vriend eten.
- 4 verhuizen – Hij ... naar Amsterdam.
- 5 reizen – Zij ... vaak naar haar land.
- 6 leven – Zij ... van een uitkering.
- 7 lezen – Zij ... elke dag de krant.
- 8 gaan – Ze ... bij een vriendin op bezoek.
- 9 geven – Zij ... haar vriendin bloemen.
- 10 komen – Hij ... een uur later.
- 11 doen – Hij ... boodschappen in de stad.
- 12 opstaan – Ze ... elke ochtend om 7 uur op.

4

Zet de zinnen in het meervoud.

- 1 Ik blijf thuis. We ...
- 2 Hij geeft een gulden. Ze ...
- 3 Ze leest de krant. Ze ...
- 4 Ik koop appels. We ...
- 5 Jij schrijft een brief. Jullie ...
- 6 Ik reis met de trein. We ...
- 7 U betaalt de rekening. U ...
- 8 Woon je in een flat? Jullie ...
- 9 Ik ga bijna elke dag naar school. We ...
- 10 Ze komt vandaag niet. Ze ...

F Werkwoorden op *-elen* en *-eren*

Ik **telefoneer** vaak met het buitenland, omdat mijn familie niet hier woont.

Eerst **luister** je goed naar het voorbeeld, dan herhaal je de zin.

Ik **verveel** me nooit, ik heb het altijd druk.

Hij **twijfelt** of hij de goede studie gekozen heeft.

Zoek in je woordenboek op waar de klemtoon ligt.

Klemtoon op *-el* of *-er*:

vervelen → verveel(t)

telefoneren → telefoneer(t)

Klemtoon op de eerste lettergreep:

'twijfelen → 'twijfel(t)

'luisteren → 'luister(t)

5

Vul de goede vorm van het werkwoord in (kijk in je woordenboek waar de klemtoon ligt).

- 1 Hij (telefoneren) elke dag met zijn vriendin.
- 2 Ik (feliciteren) jullie met je succes.
- 3 Een chirurg is een arts die (opereren).
- 4 Een dienstweigeraar (weigeren) om militair te zijn.
- 5 Het kind van de buren (spijbelen) wel eens.
- 6 Ze (luisteren) nooit, ze praat altijd.
- 7 In het weekend (logeren) hij in Utrecht bij zijn tante.
- 8 Ik (twijfelen) wel eens aan zijn mooie verhalen.

3.2 De onvoltooid verleden tijd van regelmatige werkwoorden

Toen ik nog Nederlands leerde

We hadden elke dag Nederlandse les. Op cursusdagen stond ik tussen 8 en 9 op.

Ik **douchte** me, ontbeet en **kleedde** me aan. Dan **besteedde** ik ongeveer één tot anderhalf uur aan mijn huiswerk. Daarna deed ik boodschappen. Om 12 uur nam ik de bus naar school. We hadden altijd 's middags les. Om half zes kwam ik weer thuis. Dan keek ik eerst wat tv dan **kookte** ik of mijn vriendin. We deden de afwas en daarna **leerde** ik de les voor de volgende dag. Om een uur of twaalf lag ik weer in bed.

Onvoltooid verleden tijd = stam + -de(n) of -te(n)

Regels:

- werkwoorden die eindigen op -chen, -fen, -ken, -pen, -sen, -ten (de medeklinkers uit 'soft ketchup') krijgen *stam + te(n)* (douchte, kookte)
- alle andere werkwoorden krijgen *stam + de(n)* (kleedde, besteedde, leerde)

douchen	(ik) douch	douchte(n)
leren	(ik) leer	leerde(n)
praten	(ik) praat	praatte(n)
antwoorden	(ik) antwoord	antwoordde(n)

Let op:

Pas de regel met 'soft ketchup' toe op de infinitief en niet op de stam.

- werkwoorden met -v:

beven	ik beef	beefde(n)
geloven	ik geloof	geloofde(n)

- werkwoorden met -z:

vrezen	ik vrees	vreesde(n)
grijnzen	ik grijns	grijnsde(n)

Opmerking:

- de onvoltooid verleden tijd van onregelmatige werkwoorden moet je uit je hoofd leren.
- een lijst met de onregelmatige werkwoorden vind je vanaf p. 202.

Vul de juiste onvoltooid verleden tijd-vorm in (regelmatige en onregelmatige werkwoorden).

Mijn eerste dag op de cursus

1 Acht maanden geleden (beginnen) ik met deze cursus. 2 Ik (zijn) toen pas tien dagen in Nederland. 3 Ik (kennen) nog niemand en het (regenen) in mijn herinnering elke dag. 4 Ik (wonen) nog niet in Rotterdam. 5 Ik (reizen) met de trein van Den Haag naar CS en daar (nemen) ik de bus. 6 De bus (zitten) vol met buitenlandse cursisten! 7 Ze (stappen) allemaal bij dezelfde halte uit. 8 Ik (komen) met enige moeite bij het goede lokaal terecht. 9 Ik (leren) in korte tijd veel nieuwe vrienden kennen. 10 We (begrijpen) maar weinig die eerste dag. 11 We (worden) wel vreselijk moe. 12 Ik (geloven) niet dat ik ooit Nederlands (zullen) leren. 13 De eerste tijd (durven) ik mijn mond niet open te doen. 14 Toch (lukken) het me. Tegenvoerdig praat ik met iedereen Nederlands.

3.3 Het voltooid deelwoord van regelmatige werkwoorden

Vanmorgen ben ik om acht uur naar school **gefietst**.

Ik heb voor de les in het talenpracticum **geoefend**.

Daarna heb ik koffie **gehaald** in de kantine.

Ik heb ook nog mijn huiswerk **afgemaakt**.

We hebben vandaag veel nieuwe woorden **geleerd**.

Voltooid deelwoord = ge + stam + d/t

Regels:

- werkwoorden die eindigen op *-chen*, *-fen*, *-ken*, *-pen*, *-sen*, *-ten* (de medeklinkers uit '**soft ketchup**') krijgen *ge + stam + t* (gemaakt, gefietst)
- alle andere werkwoorden krijgen *ge + stam + d* (gehaald, geoefend, geleerd)

Let op:

- werkwoorden met *-ven* krijgen *-fd* (beven – beefde(n) – gebeefd)
- werkwoorden met *-zen* krijgen *-sd* (vreezen – vreesde(n) – gevreesd)
- werkwoorden die beginnen met *be-*, *er-*, *ge-*, *her-*, *mis-*, *ver-* en *-ont* krijgen *ge-* bij het voltooid deelwoord (zie ook A hoofdstuk 6 over de werkwoorden)

- 1 Heb je al op de brief van je vriendin (antwoorden)?
- 2 Heb je al vaak in het talenpracticum (oefenen)?
- 3 Heb je wel eens een Chinese maaltijd (koken)?
- 4 Ik heb een typecursus (volgen).
- 5 Hij heeft mijn woordenboek (lenen).
- 6 Columbus heeft niet echt Amerika (ontdekken).
- 7 Ze heeft haar jas zelf (naaien).
- 8 Hij heeft de knopen aan zijn jas (zetten).
- 9 Ze hebben gisteren hun keuken (schoonmaken).
- 10 Gisteren zijn we (toetsen) over hoofdstuk 10 en 11.
- 11 Ik heb mijn vrienden van de trein (halen).
- 12 Vroeger heb ik piano (spelen).

4 En verder ...

4.1 ei of ij

Voor de spelling met *ij* of *ei* zijn nauwelijks regels te geven. Bij twijfel moet je in het woordenboek kijken.

Hier volgen toch een paar tips.

- We spreken *ij* meestal hetzelfde uit als *ei*. Uitzonderingen:
 - in 'makkelijk' (en alle andere bijvoeglijke naamwoorden met *-lijk*) klinkt de *ij* net als de *e* van *de*.
 - in 'bijzonder' klinkt de *ij* als de *ie* van *die*.
- Op het einde van een zelfstandig naamwoord schrijven we *-ij*: kledij, aanstellerij, razernij (altijd *de*-woorden).
- De voornaamwoorden hebben allemaal *-ij*: jij, gij (Vlaams), zij, hij, wij, mij, mijn, zijn.
- Op het einde van een woord altijd *ei* in *-heid*, *-lei* en *-teit*:

schoonheid

actualiteit

allerlei

wijsheid

stommititeit

velerlei

(Ook zelfstandige naamwoorden op *-heid* en *-teit* zijn altijd *de*-woorden.)

- Onregelmatige werkwoorden die in de onvoltooid verleden tijd *-ee/-e* hebben, hebben een infinitief met *-ij*:

begreep/begrepen

begrijpen

kreeg/kregen

krijgen

Let op:

Sommige werkwoorden met een *ij* hebben in de onvoltooid verleden tijd toch *te(n)*:

hijgen

hijgde(n)

twijfelen

twijfelde(n)

krijzen

krijste(n)

Oefeningen

1.

Woorddictee

- 1 Ze nemen de baby altijd mee op ...
- 2 Hun baby is nog erg ...
- 3 Asne ... vaak ... de les.
- 4 Aan het ... van een zin moet een punt.
- 5 Sorry, ik hoorde niet wat je ...
- 6 Staat je naam op de klassen ...?
- 7 Weet je de ... van dat woordenboek?
- 8 Morgen ... ik met de fiets naar Delft.
- 9 Ik ... dit woord niet.
- 10 's Winters is de lucht vaak ...
- 11 Ik vind ... meestal de mooiste maand.
- 12 De fietsen staan op het school ...
- 13 In het weekend ... we tv.
- 14 Vind ... melk van een ... lekker?
- 15 's Zomers lopen de koeien in de ...

4.2 ou(w) of au(w)

Voor de spelling met *ou* of *au* zijn nauwelijks regels te geven. De meeste woorden met de klank /au/ worden met 'ou' gespeld. Bij twijfel moet je in het woordenboek kijken.

Tips:

- Op het einde van een woord volgt er na *au* altijd een *w* behalve bij *au!*
- Op het einde van een woord volgt er na *ou* bijna altijd een *w* behalve na: kou, nou, zou, hou(d), wou, jou (persoonlijk voornaamwoord).

2

Woorddictee

- 1 Kom eens ... kijken.
- 2 De helft van de ... in Nederland heeft een baan.
- 3 Mijn ... wonen nog zelfstandig.
- 4 ... gaan we eerst koffie drinken.
- 5 Ik koop mijn ... bij de Hema.
- 6 De kip was niet goed gebakken; die was nog ...
- 7 Een ring is meestal van zilver of van ...
- 8 's Zomers is de lucht vaak ...
- 9 De ... van zijn jas waren te lang.

- 10 De soep is erg ...: ik heb er te weinig ... in gedaan.
- 11 Is dat boek van ...?
- 12 Ben je ...?
- 13 Het vriest buiten. De mensen zien ... van de ...
- 14 Hoeveel ... heb je gemaakt?

4.3 -e- of -en-

In zelfstandige naamwoorden die gemaakt zijn van twee zelfstandige naamwoorden hoor je soms een -e- (zoals in 'de') als tussenklank, maar de ene keer schrijf je -e- en de andere keer -en-:

Voorbeelden:

hond + hok	→ hondenhok
bes + sap	→ bessensap
garage + deur	→ garagedeur
horloge + bandje	→ horlogebandje

Hier volgen de algemene regels:

- hondenhok, krantenbak, bessensap: kijk naar het eerste woord; krijgt dat in het meervoud -en → schrijf **-en**
- gemeenteraad, keuzeprogramma: kijk naar het eerste woord; eindigt dat op een -e en kan het in het meervoud zowel een -s als een -n krijgen → schrijf **geen -n**
- garagedeur, benzinedamp: kijk naar het eerste woord; heeft dat alleen een meervoud op -s, of heeft het geen meervoud → schrijf **geen -n**

3

Woorddictee

- 1 Ik ben dol op ...
- 2 Mijn kinderen eten graag ... met spek.
- 3 De ... en de ... moeten opnieuw geverfd worden.
- 4 De ... zijn deze week in reclame.
- 5 Wie lust nou geen ...?
- 6 Nederlanders kunnen zich vreselijk boos maken over
- 7 Ben jij een ...?
- 8 Ik zet mijn fiets altijd in de ...
- 9 Ik houd niet van plastic tasjes. Ik neem grote ... mee als ik ga winkelen.
- 10 Mijn dochter werkt in een ...

Maak van de twee woorden een samenstelling.

1 paard – stal	11 keuken – trap
2 plant – bak	12 trap – huis
3 bloem – stalletje	13 pen – bakje
4 benzine – meter	14 computer – lokaal
5 boek – tas	15 konijn – hok
6 chocolade – melk	16 thee – zakje
7 glas – kast	17 huis – massa
8 limonade – glas	18 straat – plan
9 bureau – lamp	19 aardappel – puree
10 lade – kast	20 cijfer – slot

Uitzonderingen:

- 1 koninginnedag, zonneschijn, Onze-Lieve-Vrouwetoren: er is maar één koningin, één zon en één Onze Lieve Vrouwe (Maria, moeder van Jezus);
- 2 kattenkruid, paardenbloem, muizengerst: het eerste deel van deze plantnamen is een diernaam en het tweede een plantnaam (deze regel verdwijnt misschien in 2005!).

4.4 -s- of -ss-

In zelfstandig naamwoorden die gemaakt zijn van twee zelfstandige naamwoorden¹ hoor je vaak een s tussen die twee woorden, maar de ene keer schrijf je -s-, de andere keer schrijf je -ss- en soms nog wat anders:

bakker + vrouw	→	bakkersvrouw
tandarts + stoel	→	tandartsstoel
beroep + ziekte	→	beroepsziekte
station + straat	→	stationsstraat

Hier volgen de algemene regels:

- bakkersvrouw, moederskind, liefdesgedicht: het eerste woord eindigt niet op s, het tweede begint niet met s → je hoort een -s-, schrijf -s-
- tandartsstoel, tennisspeler, jongensschool: het eerste woord eindigt op een s, het tweede begint met een s → schrijf -ss-
- tuinslang, fokschaap, filmster, Stationsstraat, levensstijl, beroepsziekte, scheepsjournaal, stationschef: het eerste woord eindigt niet op s, het tweede begint met s, z, ch of j (allemaal uitgesproken als 'sisklanken') → je hoort een -s-, soms schrijf je -s-, soms schrijf je -ss-, -sz-, -sch- of -sj-

¹ Zo'n woord noem je een samenstelling.

Hoe kom je erachter of je een extra -s- moet schrijven?

Denk aan een andere zelfstandig naamwoord met eenzelfde eerste woord, waarbij het tweede woord niet met een s begint: tuinhek, filmrolletje, Stationsplein, levensloop, beroepskleding, scheepslading.

Hoor je bij zo'n woord een -s- (zie de regel voor 'bakkersvrouw'), dan krijgt het woord dat je moet schrijven een -s erbij.

stationsplein	→	Stationsstraat, stationschef
levensloop	→	levensstijl
beroepskleding	→	beroepsziekte
scheepsarts	→	scheepsjournaal

5

Woorddictee

- 1 In de grote stations heb je meestal een ...
- 2 Bij ons in het dorp had je heel vroeger een ... en een ...
- 3 Mijn ... zitten altijd in mijn zak.
- 4 Mijn buurman is ...
- 5 Ik laat mijn haar verven op de ..., die is veel goedkoper dan de kapper in mijn straat.
- 6 Hij brak een theeglas bij de afwas en had een ... in zijn duim.
- 7 De ... staat op de aanrecht.
- 8 ... prikt niet in de oogjes.
- 9 Hij heeft zijn ... aan een touwtje om zijn nek. Hij is bang die te verliezen.
- 10 Hij had voor zijn bezoek een heerlijke ... gemaakt.

6

Maak van de twee woorden een samenstelling. Gebruik bij twijfel je woordenboek.

1 computer – lokaal	11 bakker – winkel
2 cijfer – slot	12 kapper – zaak
3 personeel – zorg	13 moeder – taal
4 vis – kraam	14 jongen – kapsel
5 peuter – speelzaal	15 kelder – slot
6 basis – school	16 streepje – code
7 groente – schotel	17 taxi – chauffeur
8 foto – album	18 dorp – straat
9 auto – schade	19 water – slang
10 beroep – trots	20 slager – vrouw

Tip:

Kijk bij twijfel altijd in je woordenboek (van na 1996) en leer een woord met de juiste spelling van buiten.

Lijst met onregelmatige werkwoorden

Samenstellingen van werkwoorden zijn in deze lijst niet opgenomen, behalve als het niet duidelijk is van welk werkwoord de samenstelling gemaakt is.

De meervoudsvorm van de onvoltooid verleden tijd staat achter de enkelvoudsvorm

- als die niet vanuit de spellingsregels af te leiden is;
- als er -den in plaats van -en blijkt.

Achter het voltooid deelwoord staat of we het werkwoord in de voltooidetijden met *hebben* of met *zijn* moeten gebruiken.

De werkwoorden met een • zijn de meest frequente. We adviseren deze uit het hoofd te leren.

• bakken	bakte	gebakken (hebben)
• barsten	barstte	gebarsten (zijn)
bedelven	bedolf	bedolven (hebben)
bederven	bedierf	bedorven (zijn/hebben)
• bedragen	bedroeg	bedragen (hebben)
• bedriegen	bedroog	bedrogen (hebben)
• beginnen	begon	begonnen (zijn)
• begrijpen	begreep	begrepen (hebben)
belijden	beleed	beleden (hebben)
bergen	borg	geborgen (hebben)
bevallen	beviel	bevallen (zijn)
• bevelen	beval/bevalen	bevolen (hebben)
• bewegen	bewoog	bewogen (hebben)
bezinnen (zich)	bezon	bezonnen (hebben)
• bezoeken	bezocht	bezochten (hebben)
bezwijken	bezweek	bezwaken (zijn)
• bidden	bad/baden	gebeden (hebben)
• bieden	bood	geboden (hebben)
• bijten	beet	gebeten (hebben)
• binden	bond	gebonden (hebben)
• blazen	blies	geblazen (hebben)
• blijken	bleek	gebleken (zijn)
• blijven	bleef	gebleven (zijn)
blinken	blonk	geblonken (hebben)

• braden	braadde	gebraden (hebben)
• breken	brak/braken	gebroken (zijn) (hebben)
• brengen	bracht	gebracht (hebben)
• brouwen	brouwde	gebrouwen (hebben)
• buigen	boog	gebogen (hebben)
delven	dolf	gedolven (hebben)
• denken	dacht	gedacht (hebben)
• doen	deed	gedaan (hebben)
• dragen	droeg	gedragen (hebben)
• drijven	dreef	gedreven (zijn/hebben)
• dringen	drong	gedrongen (zijn/hebben)
• drinken	dronk	gedronken (hebben)
• druipen	droop	gedropen (hebben)
• duiken	dook	gedoken (zijn/hebben)
• durven	durfde	gedurfd (hebben)
• dwingen	dwong	gedwongen (hebben)
ervaren	ervoer/ervaarde	ervaren (hebben)
• eten	at/aten	gegeten (hebben)
• fluiten	floot	gefloten (hebben)
• gaan	ging	gegaan (zijn)
• gelden	gold	gegouden (hebben)
• genezen	genas/genazen	genezen (zijn/hebben)
• genieten	genoot	genoten (hebben)
• geven	gaf/gaven	gegeven (hebben)
• gieten	goot	gegoten (hebben)
• glijden	gleed	gegleden (zijn/hebben)
• glimmen	glom	geglommen (hebben)
• graven	groef	gegraven (hebben)
• grijpen	greep	gegrepen (hebben)
• hangen	hing	gehangen (hebben)
• hebben	had	gehad (hebben)
• heffen	hief/hieven	geheven (hebben)
• helpen	hielp	geholpen (hebben)
• heten	heette	geheten (hebben)
• houden	hield	gehouden (hebben)
• hijsen	hees/hesen	gehesen (hebben)
jagen	joeg/jaagde	gejaagd (hebben)

• kiezen	koos/kozen	gekozen (hebben)
• kijken	keek	gekeken (hebben)
• klimmen	klom	geklommen (zijn/hebben)
• klinken	klonk	geklonken (hebben)
• kluiven	kloof/kloven	gekloven (hebben)
• knijpen	kneep	geknepen (hebben)
• komen	kwam/kwamen	gekomen (zijn)
• kopen	kocht	gekocht (hebben)
• krijgen	kreeg	gekregen (hebben)
• kwijten	(zich) kweet	gekwesten (hebben)
• krimpen	kromp	gekrompen (zijn)
• kruipen	kroop	gekropen (zijn/hebben)
• kunnen	kon/konden	gekund (hebben)
• lachen	lachte	gelachen (hebben)
• laden	laadde	geladen (hebben)
• laten	liet	gelaten (hebben)
• lezen	las/lazen	gelezen (hebben)
• liegen	loog	gelogen (hebben)
• liggen	lag/lagen	gelegen (hebben)
• lijden	leed	geleden (hebben)
• lijken	leek	geleken (hebben)
• lopen	liep	gelopen (hebben)
• malen	maalde	gemalen (hebben)
• melken	molk/melkte	gemolken (hebben)
• meten	mat/maten	gemeten (hebben)
• mijden	meed	gemeden (hebben)
• moeten	moest	gemoeten (hebben)
• mogen	mocht	gemogen (gemoogd) (hebben)
• nemen	nam/namen	genomen (hebben)
• nijgen	neeg	genegen (zijn/hebben)
• ontginnen	ontgon	ontgonnen (hebben)
• ontluiken	ontlook	ontloken (zijn/hebben)
• ontspruiten	ontsproot	ontsproten (zijn)
• ontwerpen	ontwierp	ontworpen (hebben)
• open rijten	reet open	opengereten (hebben)
• opschieten	schoot op	opgeschoten (zijn/hebben)
• opwinden (zich)	wond op	opgewonden (hebben)
• overlijden	overleed	overleden (zijn)

plegen	placht	
pluizen	ploos/plozen	geplozen (hebben)
• prijzen	prees/prezen	geprezen (hebben)
raden	raadde/ried	geraden (hebben)
• rijden	reed	gereden (zijn/hebben)
rijgen	reeg	geregen (hebben)
• rijzen	rees/rezen	gerezen (zijn)
• roepen	riep	geroepen (hebben)
• ruiken	rook	geroken (hebben)
• scheiden	scheidde	gescheiden (zijn/hebben)
• schelden	schold	gescholden (hebben)
schenden	schond	geschonden (hebben)
• schenken	schonk	geschonken (hebben)
scheppen	schiep	geschapen (hebben)
• scheren	schoor	geschoren (hebben)
• schieten	schoot	geschoten (zijn/hebben)
• schijnen	scheen	geschenen (hebben)
schijten	scheet	gescheten (hebben)
schrijden	schreed	geschreden (zijn/hebben)
• schrijven	schreef/schreven	geschreven (hebben)
• schrikken	schrok	geschrokken (zijn)
• schuiven	schoof/schoven	geschoven (zijn/hebben)
• slaan	sloeg	geslagen (hebben)
• slapen	sliep	geslapen (hebben)
slijpen	sleep	geslepen (hebben)
• slijten	sleet	gesleten (zijn/hebben)
slinken	slonk	geslonken (zijn)
sluipen	sloop	geslopen (zijn/hebben)
• sluiten	sloot	gesloten (hebben)
• smelten	smolt	gesmolten (hebben)
smijten	smeet	gesmeten (hebben)
• snijden	sneed	gesneden (hebben)
• snuiten	snoot	gesnoten (hebben)
snuiven	snoof/snoven	gesnoven (hebben)
spannen	spande	gespannen (hebben)
• spijten	speet (het)	gespeten (hebben)
spinnen	spoon	gesponnen (hebben)
splijten	spleet	gespleten (hebben)
• spreken	sprak/spraken	gesproken (hebben)
• springen	sprong	gesprongen (zijn/hebben)
• spuiten	spoort	gespoten (zijn/hebben)

• staan	stond	gestaan (hebben)
• steken	stak/staken	gestoken (hebben)
• stelen	stal/stalen	gestolen (hebben)
• sterven	stierf/stierven	gestorven (zijn)
• stijgen	steeg	gestegen (zijn)
• stijven	steef/steven	gesteven (hebben)
• stinken	stonk	gestonken (hebben)
• stoten	stootte	gestoten (zijn/hebben)
• strijden	streed	gestreden (hebben)
• strijken	streek	gestreken (hebben)
• stuiven	stoof/stoven	gestoven (zijn/hebben)
• treden	trad/traden	getreden (zijn/hebben)
• treffen	trof	getroffen (hebben)
• trekken	trok	getrokken (zijn/hebben)
• uitscheiden	scheidde uit	uitgescheiden (zijn)
• vallen	viel	gevallen (zijn)
• vangen	ving	gevangen (hebben)
• varen	voer	gevaren (zijn/hebben)
• vechten	vocht	gevochten (hebben)
• verbannen	verbande	verbannen (hebben)
• verbieden	verbod	verboden (hebben)
• verdwijnen	verdween	verdwenen (zijn)
• vergelijken	vergeleek	vergeleken (hebben)
• vergeten	vergat/vergaten	vergeten (zijn/hebben)
• verliezen	verloor	verloren (zijn/hebben)
• vermijden	vermeed	vermeden (hebben)
• verraden	verried/verraadde	verraden (hebben)
• verschuilen	verschool	verscholen (zijn/hebben)
• verslinden	verslond	verslonden (hebben)
• vertrekken	vertrok	vertrokken (zijn)
• verwijten	verweet	verweten (hebben)
• verzinnen	verzon	verzonnen (hebben)
• verzoeken	verzocht	verzocht (hebben)
• verzwelgen	verzwolg	verzwolgen (hebben)
• vinden	vond	gevonden (hebben)
• vlechten	vlocht	gevlochten (hebben)
• vliegen	vloog	gevlogen (zijn/hebben)
• vouwen	vouwde	gevouwen (hebben)
• vragen	vroeg	gevraagd (hebben)

• vreten	vrat/vraten	gevreten (hebben)
• vriezen	vroor (het)	gevroren (hebben)
• waaien	woei/waaide	gewaaid (hebben)
• wassen	waste	gewassen (hebben)
• wegen	woog	gewogen (hebben)
• werpen	wierp	geworpen (hebben)
• werven	wierf/wierven	geworven (hebben)
• weten	wist	geweten (hebben)
• weven	weefde	geweven (hebben)
• wijken	week	geweken (zijn)
• wijten	weet	geweten (hebben)
• wijzen	wees	gewezen (hebben)
• willen	wilde/wou/wouden	gewild (hebben)
• winden	wond	gewonden (hebben)
• winnen	won	gewonnen (hebben)
• worden	werd	geworden (zijn)
• wreken	wreekte	gewroken (hebben)
• wrijven	wreef/wreven	gewreven (hebben)
• wringen	wrong	gewrongen (hebben)
• zeggen	zei/zeiden	gezegd (hebben)
• zenden	zond	gezonden (hebben)
• zien	zag/zagen	gezien (hebben)
• zijgen	zeeg	gezeggen (zijn)
• zijn	was/waren	geweest (zijn)
• zingen	zong	gezongen (hebben)
• zinken	zonk	gezonken (zijn)
• zinnen	zon	gezonnen (hebben)
• zitten	zat/zaten	gezeten (hebben)
• zoeken	zocht	gezocht (hebben)
• zouten	zoutte	gezouten (hebben)
• zuigen	zoog	gezogen (hebben)
• zuipen	zoop	gezopen (hebben)
• zullen	zou/zouden	
• zwelgen	zwolg	gezwolgen (hebben)
• zwellen	zwol	gezwollen (zijn)
• zwemmen	zwom	gezwommen (zijn/hebben)
• zweren	zwoer/zweerde	gezworen (hebben)
• zwerven	zwierf/zwierven	gezworven (hebben)
• zwijgen	zweeg	gezwegen (hebben)